

QUESTIONS DE VIDA CRISTIANA

EXTRET

77

PA
PUBLICACIONS
DE L'ABADIA
DE
MONTSERRAT

1975

econòmics: captació de fons —sistema fiscal—, distribució de fons —despeses públiques—. El sistema fiscal pot ser més o menys progressiu; el grau de control social existent sobre la seva estructura ho determinarà. Les despeses públiques poden adaptar-se més o menys als criteris de prioritats de la majoria; el control social sobre el pressupost ho determinarà. El control sobre la fiscalitat i el pressupost depenen del control de l'Estat: només un control democràtic de l'Estat pot garantir un sistema fiscal equitatiu i un pressupost que respongui a les necessitats col·lectives.

Avui a Espanya el sistema fiscal té trets regressius, i el pressupost no està controlat socialment; això és conseqüència d'un Estat no democràtic. La distribució de les càrregues d'una crisi econòmica, doncs, difícilment podrà ser justa. Caldria, per tant, un canvi polític que portés cap a un Estat democràtic per poder dur a terme la recomanació dels nostres bisbes. Aquesta seria la nostra petita conclusió.

Justificació final: una argumentació així pot semblar pobre, lineal, esquemàtica, simplista. Possiblement ho és, com ho és tota l'exposició que la precedeix. Caldria aportar molts més elements, matisar molt més, donar més xifres, més opinions d'altres, més referències bibliogràfiques, menys coses per suposades, etc... Però potser de tant en tant cal arriscar-se a aquest simplisme, renunciar a l'estudi concret, profund, ric i matisat d'un punt, per agafar una visió global que ens porti a alguna conclusió, que ens permeti d'arribar a algun punt operatiu, tot i la seva pobresa. L'esquelet no és ni molt menys tot l'organisme, però l'aguanta i li dona la seva forma global; d'acord que és més bonic de descriure un ull o un braç, amb tota la seva globalitat, complexitat i perfecció. Però de tant en tant potser cal parlar de l'esquelet, ni que només siguin ossos, confrontant diferents esquelets, veient-ne els avantatges, etc... Em sabria greu d'haver posat alguna costella en lloc d'una clavícula, això sí; però si no és així, discutir sobre esquelets de tant en tant em sembla que val prou la pena.

DESHONESTEDAT ADMINISTRATIVA I CIUTADANA A ESPANYA

Eusebi Estebanell

A la nostra societat actual, basada sobre els sacrosants principis de les tres virtuts: diner, prestigi social i poder, tots els camins per aconseguir aquest estat de «virtut» semblen vàlids, si més no acceptats, almenys per aquells sectors de la societat que en certa manera comparteixen aquests mateixos objectius, sovint totalment d'esquena a les capes més àmplies de la població.

De vegades, però, succeeix que a alguns d'aquests prohoms, col·locats sobre el pedestal de la virtut, se'ls «treuen els drapets al sol», i llavors hom s'esgarrifa dels bruts maneigs que es duen entre mans i que restaven amagats sota el vel del seu carisma; i és que, com diu una persona tan poc sospitosa d'idees extremistes o sacrilegues com la diputat a Corts per Santander, Carmen Cosío, «en este país se pueden hacer las cosas turbias, pero no se pueden decir las cosas claras».

Seria pecar de superficials analitzar aquests comportaments com a casos episòdics, de persones que en un moment donat se senten inspirades per muntar algun «negoci» sovint molt rendible saltant-se alegrement el marc legal establert, sense tenir en compte el mateix marc, no tan sols legal, sinó d'organització social que l'ha engendrat. Així com no es pot entendre la figura del «picaro» del segle XVII sense mirar el context social on es movia, tampoc no podem analitzar les figures dels especuladors, dels favoritismes i encobriments administratius, dels fraus econòmics, sense esbrinar una mica quines són les regles del joc de la nostra organització socio-econòmica i del marc polític que la fa possible.

No volem dir amb això que calgui excusar aquests «personatges» dient que la culpa és del «sistema», sinó que en jutjar la seva actuació, no n'hi ha prou amb la seva reprovació més o menys

vehement, i cal anar més enllà, veient els defectes de la nostra organització que la fan factible. Una vegada més, no s'ha de confondre els símptomes amb la malaltia.

L'economia espanyola, una economia burocratitzada

S'ha discutit molt sobre si el model econòmic imposat pels guanyadors del 39 va ésser escollit deliberadament, o si, al contrari, va ser fruit de les circumstàncies del moment: pèrdua successiva de poder dels primers alçats del règim, posterior aïllament internacional, dificultats d'abastament, etc. El fet és que el funcionament de l'economia, encara que basat segons les mateixes Lleis Fonamentals del Nou Estat sobre el mercat i la lliure concurrència, va ésser objecte de forts controls que distorcien el seu funcionament al mateix temps que es produí un tancament respecte a l'exterior donant-li el caràcter d'una economia intervinguda i autàrquica.

«La implantación de un «nuevo orden económico» (...), al alterar artificialmente los mecanismos de producción y comercialización, no engendró un sistema redistributivo eficaz, y, en cambio, sí favoreció la especulación y la desorientación económica».¹

Aquests trets de la política econòmica, accentuats per la situació del moment, es trobaven, però, també en la seguida en etapes anteriors, en què els grups econòmics feien pressió per a una economia protegida de l'exterior, en uns moments que la intervenció de l'Estat era també important. En paraules de R. Perpiñá: «El sistema de política económica de España es claramente de tendencia a una completa autarquía (...) y este sistema, como puede observarse, ha sido determinado por una constante influencia de grupos de intereses particulares en las esferas de la política».²

L'intervencionisme estatal sobre l'activitat econòmica a través de la distribució de «cupos», fixació de preus, etc., necessitava

1. CLAVERA, ESTEBAN, MONÉS, MONTSERRAT, ROS HOMBRABELLA, *Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización* (1939-59). EDICOSA, Madrid 1973, p. 46.

2. R. PERPIÑÁ, *De estructura económica. Economía hispana*, Madrid, RIALP, 1952, p. 345. Esmentat per CLAVERA...

per a la seva instrumentació un extens aparell burocràtic, on són possibles tot tipus de decisions personalistes i discrecionals, afavorides pels lligams personals entre determinats sectors de l'administració i d'altres dels administrats. Hem de tenir en compte que aquella era una època de restriccions, tant d'articles de consum com de matèries primeres, i per tant, poder aconseguir quelcom més que el contingent assignat —que sovint es lliurava amb retard— possibilitava l'obtenció d'elevats ingressos:

«Puesto que, en régimen de restricciones, toda concesión normal constituía un privilegio, este privilegio sirvió para satisfacer las exigencias de la oligarquía, a la que el régimen debía en buena parte su propio poder»,³

En aquesta mateixa línia, J. Velarde exposa:

«...una incultura bastante grande en cuestiones económicas entre los antiguos y nuevos funcionarios. El resultado tiene que ser una defectuosa intervención en el campo económico, susceptible de hacer proliferar el favoritismo...».⁴

La conseqüència d'una deficient intervenció estatal sobre l'economia, desvirtuant totalment el mecanisme d'assignació de recursos, fou la coexistència de dues economies; una, l'oficial de despatx de Ministeri, on estava tot controlat, els preus, els «cupos» etc., i l'altra, la real, on el mercat negre i l'especulació estaven a l'ordre del dia.

A nivell d'empresa, el fenomen de les dues comptabilitats n'és l'expressió més clara.

En aquest context, la mateixa supervivència diària, per a una bona part de la població, es converteix en delicte, mentre que, naturalment, als sectors de l'oligarquia, lligada als mecanismes decisius del poder administratiu, aquesta situació els possibilita l'obtenció de grans beneficis. Són significatives les manifestacions de dues personalitats del Règim, Bartolomé Barba, ex-Governador de Barcelona i Dionisio Ridruejo, lletrista del Cara al Sol en una primera època i «mèdiu» de l'Espiritu del Segre en la darrera etapa del seu pensament. El primer conclou:

«Hemos llegado a un punto... en que se respira la inmoralidad, sencillamente por la reacción de la realidad frente a las dis-

3. CLAVERA... *Obra citada*, p. 96

4. J. VELARDE, *Sobre la decadencia económica de España*, p. 133

posiciones que pretenden retorcerla. La actuación diaria de cualquier persona media se convierte en delictiva al comprar, al vender, al procurarse los medios de subsistencia...»⁵ i Dionisio Ridruejo afirma: «Todo el mundo estaba en el ajo, y estar, poder estar en el ajo, era la aspiración de la mayoría de los que el azar o la incapacidad mantenían excluidos. Alcanzar, para los más pequeños, a vivir, y acumular fortuna, para los más grandes llegó a ser una ocupación tan absorbente que no quedaba espacio para nada más».⁶

No podem deixar de banda l'organització política vigent —llavors i encara avui dia—, d'un marcat caire autoritari, que fa possible el funcionament de mecanismes de decisió poc ortodoxos, menys freqüents per altra banda en contextos més democràtics, on el control de la societat sobre l'executiu existeix realment. En el nostre cas —més accentuat en l'etapa de la postguerra— l'existència d'un aparell administratiu no controlat, on determinats grups afavorits molt directament pel resultat de la Guerra Civil han trobat un clima favorable per al desenvolupament de les seves activitats crematístiques, ha engendrat, o almenys permès, una ampla gamma d'operacions poc acceptables socialment i per altra banda, gairebé com a mecanisme de defensa dels menys afavorits, l'aparició de tota una «picaresca menor», que també surt de l'estret marc legal constituït.

Indubtablement, l'època del racionament, que va des del final de la nostra guerra fins als primers anys del 50, és l'època daurada de l'estraperlo, del mercat negre, de les arbitriietats administratives, la simple exposició casuística dels quals ompliria llibres enters. Amb l'ajut americà, l'obertura a l'exterior i posteriorment l'esperit desenvolupista, potenciat per l'entrada en els governs dels anomenats «tecnòcrates», el marc econòmic canvia notablement, amb un funcionament cada vegada més obert i lliure dels anteriors controls. Amb aquests canvis «ambientals», cal preguntar-se què ha passat amb les actuacions poc recomanables dels diferents agents, tan freqüents a l'època anterior.

5. BARTOLOMÉ BARBA HERNÁNDEZ, *Dos años al frente del Gobierno Civil de Barcelona*, Madrid, 1948, p. 36 y 37

6. DIONISIO RIDRUEJO, *Escrito en España*, Buenos Aires, 1962, p. 104

—aquest especula, però també amb l'oli— sinó que hom hi troba noms lligats a les altes esferes decisòries, o bé homes de palla al servei d'aquests. També, com en el cas de Sofico, persones que han pogut gaudir dels privilegis d'una determinada i trista avinentesa històrica.

Com abans, la llista seria inacabable, però sempre hi trobem la denominació comuna d'una administració burocratitzada, sobre la qual la societat no exerceix gairebé cap control, i l'actuació dels ciutadans que, amb el pretext que «els de dalt són els primers d'embutxacar», col·laboren en aquest clima de deshonestedat.

Deshonestedat i crisi

Per bé que aquest sigui —per desgràcia— un tema etern en la nostra societat, sol accentuar-se en moments d'una particular agudització dels problemes; al contrari, en una situació econòmica favorable no es fa tan necessària l'especulació, el frau, la discriminació, i en tot cas, si es produeix, passa més desapercebuda sota la cobertura d'una certa eufòria general.

En els darrers temps, hem assistit als REACE, especulació d'oli i sucre, preus exagerats, enfonsament d'immobiliàries amb un muntatge tan poc clar com SOFICO, HICONSA, tot això, sense la presa de massa mesures efectives per part de l'administració, a part d'algunes multes exemplars i exhortacions a l'honradesa.

La natura d'aquests fenòmens és, però, diferent. En uns casos, especulació, puges de preus excessives, que seria controlades en altres moments i ara són afavorides pel context inflacionari són fruites específics de la situació actual; en altres coses, les fallides d'immobiliàries i altres «negocis» muntats a l'ombra del «desenrotllisme» que les possibilita es posen de manifest precisament en aquests moments de crisi.

Evidentment, és en aquestes circumstàncies, quan des de dalt s'exhorta a estrènyer el cinturó i al comportament honrat i cívic de la població, que es posen de manifest les falles d'un aparell burocràtic anquilosat per les pressions dels grups que se'n beneficien, i alhora es fa necessari, més que mai, el control dels administrats sobre l'administració.

Però potser la nostra poca honradesa ciutadana ens ha impedit de denunciar la poca honradesa administrativa.

QUESTIONS DE VIDA CRISTIANA

EXTRET

77

AM
PUBLICACIONS
DE L'ABADIA
DE
MONTSERRAT

1975

LA CRISI ECONÒMICA OCCIDENTAL

Emili Farré-Escofet

Introducció

Aquesta crisi actual es mostra als ulls pel nombre de parats, atecta les butxaques, disminueix el consum, crea psicosis defensiva, esdevé una garbellada que elimina les empreses menys fortes... és sentida per bona part de la població, se'n coneix o no l'artifici de l'anàlisi o l'explicació econòmica.

La crisi mundial és —com algú ha dit— una purga dramàtica on la recessió (o disminució de l'activitat econòmica) i l'atur són les estranyes condicions per refer la taxa de beneficis; en la mesura que aquestes condicions son necessàries, suposen la revisió de l'estructura productiva, de la dimensió i nombre d'empreses, de les demandes que es pensen satisfer, i de les condicions de competència. La inflació ha constituït la manifestació i una forma de solució del creixement malformat i desequilibrat de les economies capitalistes. Amb tot, inflació i recessió¹ —com les dues cares de la crisi— ja no esdevenen camins adequats —tant pels elevadíssims costos socials com per la profunditat del mal— per rectificar la tendència actual de les economies occidentals. En certa manera, es tracta de modificar, d'una forma més discontinua que fins ara, el model de creixement fent-lo més productiu, més dinàmic, menys conservador. D'alguna manera, es tracta d'una greu crisi de productivitat, d'una dificultat a curt termini d'alliberar noves reserves de productivitat²; cosa que vol dir la dificultat a curt termini d'obtenir beneficis d'una manera no desequilibrada. La recerca de noves fonts de creixement i de productivitat, la recerca d'una via més dinàmica de la taxa de beneficis

1. Les crisis tradicionals de recessió, en abaixar o contenir els salaris —a causa de la formació d'atur— i en general els diferents costos —pel descoratjament de les demandes interproductives—, permeten a les empreses que suraven de retrobar les condicions d'uns majors beneficis, d'altra banda amb l'expectativa del redreçament de la demanda.

2. Llocs de treball més productius.

escaient, reclama una certa reconversió gradual de l'estructura productiva i de les demandes que serveix. La qual cosa com a conseqüència provoca fallides, recessió i atur, o el que és el mateix, una certa ruptura en el creixement de les economies capitalistes.

En síntesi, una crisi significa reassignació de sectors i recursos; una crisi porta reestructuracions i acceleració de moviments. Una crisi tant és acumulació de circumstàncies com maduració d'una tendència. Per tant, té uns elements d'atzar i uns elements de llei o de comportament de fons. Circumstàncies i tendències com poden ser la crisi energètica, l'augment de les matèries primeres, la maduració o esgotament simultani de productes i sectors, la inflació, el mode de créixer de les economies capitalistes...

Les dades del creixement

El creixement de les economies occidentals després de la segona Guerra Mundial ha estat notable, des de l'assoliment de la política Keynesiana de l'ocupació plena dels recursos mitjançant l'estímul a la demanda.

Durant la dècada 1963-73, la mitjana anual del creixement real del Producte Nacional Brut (=PNB) fou acceptable. Així, alguns països occidentals observen les taxes següents:

França	5,2%
Alemanya	4,4%
Itàlia	3,9%
Japó	10,0%
Regne Unit	3,5%
Estats Units	4,0%

En particular, l'any 1973 fou especialment expansiu:

Japó	10,4%
Holanda i països escandinaus	4,5%
U. K., França, Alemanya	5,5%
	(o més)
U. S. A.	5,9%

Aquest creixement s'ha produït amb una inflació cada cop més aguditzada, que en els dotze mesos que acabaven el setembre del 74 era de:

Alemanya	7,3
Holanda	10,3
Suïssa	11,3
Estats Units	12,1
OCDE (Europa) ...	14,7
França	14,8
Anglaterra	17,1
Itàlia	23,7
Portugal	28,7

1974 per les baixes taxes de creixement i les elevades taxes d'inflació és l'any de declaració d'una crisi incubada des de temps en el cos econòmic polític d'Occident. A força països el creixement del PNB aquest any és tan baix que esdevé decreixement:

Estats Units	-1,75% ³
Japó	-3,25%
Alemanya Occ.	+1%
França	+4,75% ⁴
Regne Unit	-0,5% ⁴
Itàlia	+4,75%
amb taxes d'atur de vora el 3% fins el 7%	

És evident que el canvi en el creixement del 73 al 74, té una directa relació amb la qüestió energètica; aspecte, aquest darrer, que està molt vinculat al creixement inflacionari de les economies capitalistes.

Fins i tot les previsions de la OCDE per al 1975 ens indiquen encara un creixement ben baix:

Augment PNB 1975	
Estats Units	-2%
Japó	+2%

3. Només la recessió de juliol 53-agost 54 amb un decreixement del 3,4% de juliol 57-abril 58 amb un decreixement del 3,9% són superiors.

4. PIB a preus de mercat.

Alemanya Occ.	+2,5%
França	+3%
Regne Unit	+1,75%
Itàlia	-0,25%

Quant a la previsió de l'evolució dels preus al consum (segons la OCDE)⁵, per al 1975:

Estats Units	9%	França	13%
Japó	16%	Regne Unit	18%
Alemanya Occ.	7%	Itàlia	20,25%

En aquests contextos el creixement espanyol és superior atenent a la seva condició d'economia menys madura i avançada que les economies occidentals capdaverteres:

Creixement PNB Espanya

Dècada 63-73 (augment mig) ...	6,0% ⁵
1973	7,9%
1974	5,6%
Previsió 1975	4,4,5%

D'altra banda, la manifestació aguda de la inflació en les economies occidentals madures des del començament de la dècada dels 70 ha permès que la inflació espanyola fos comparativament menys greu.

Si Espanya a la dècada 1961-71 ocupava el tercer lloc entre els països de la OCDE quant a taxa d'inflació, de setembre del 73 a setembre del 74 ocupa un lloc intermedi gràcies a l'agudització del creixement desequilibrat occidental:

5. Taxa mitjana d'augment preus països de la OCDE: 1963 (8,9); 1964 (6,2); 1965 (7,2); 1966 (8,1); 1967 (4,2); 1968 (5,7); 1969 (7,6); 1970 (6); 1971 (4,5); 1972 (7,8); 1973 (7,9).

1) Islàndia	41,4%	13) França	14,9%
2) Japó	26,2%	14) Espanya	14,4%
3) Portugal	25,7%	15) Estats Units ...	12,2%
4) Turquia	25,5%	16) Grècia	12,2%
5) Itàlia	24,8%	17) Canadà	11,6%
6) Grècia	20,8%	18) Nova Zelanda ...	11,6%
7) Finlàndia	18,4%	19) Luxemburg	10,8%
8) Irlanda	17,9%	20) Països Baixos ...	10,7%
9) Regne Unit	17,1%	21) Noruega	10,5%
10) Dinamarca	16,8%	22) Àustria	10,0%
11) Austràlia	16,3%	23) Suïssa	9,7%
12) Bèlgica	15,7%	24) Alemanya Fed. ...	7,0%

Bé que tan aviat com els països occidentals assimilin la nova relació de preus relatius (derivada dels nous preus energètics) i atenent a la taxa d'inflació tolerada per a 1975 per l'autoritat econòmica espanyola, la inflació a Espanya pot tornar a ser relativament més elevada que l'occidental.

La crisi de les economies occidentals, per tant, pren les formes amoivalents de la inflació, la recessió i l'atur. L'alentiment del ritme de creixement del Producte Nacional fins i tot dona lloc a la disminució absoluta del Producte.

El que es tractarà d'esbrinar a continuació és perquè la crisi s'expressa mitjançant aquests fenòmens diversos, quina fondata té aquesta crisi, si constitueix tan sols un episodi cíclic...

Tipus de creixement escollit i inflació

Inflació i recessió són les dues cares d'una mateixa moneda. Són reaccions diferents a un mateix problema: el mode de créixer de les economies capitalistes. Són fenòmens que per la seva simultaneïtat plantegen i accentuen una crisi important.

Tanmateix, no podem referir-nos com a element de referència a la crisi del 1929 ni temporalment l'actual crisi pot correspondre d'una manera aproximada als cicles del 50 anys, ni el desencadenament acumulatiu de reaccions psicològiques no es produirà probablement. El capitalisme actual està relativament desarmat des

del punt de vista teòric com aleshores⁶, però és menys dogmàtic, més desconfiat i menys susceptible de ser sorprès. Ha palesat una adaptabilitat en engendrar amb certa facilitat instruments de cooperació, negociació o atenuació de la crisi.

El setmanari anglès *The Economist*⁷, d'una banda, reconeix en la crisi actual unes causes paral·leles a les de la crisi del 1929. Per exemple, «els pagaments del petroli plantegen problemes similars a les reparacions i deutes de la primera Guerra Mundial» quant a restricció del comerç internacional i dels seus pagaments; «ara, com aleshores, als països forts se'ls demana compensar la debilitat dels altres amb préstecs que comercialment són arriscats... cosa que no agrada als bancs americans». D'altra banda, «una gran diferència amb el 1929 és que aquesta depressió ha estat assenyalada amb forta antelació i un veritable crac encara no s'ha produït»... «el 1929 les compres de béns i serveis del sector públic assolien gairebé només un 1,25% del PNB americà, de manera que un gran reestímul fiscal, de tipus Keynesià⁸, no era fàcil aleshores», mentre que avui el pes del sector públic és molt més important.

Les crisis del capitalisme estan relacionades amb el perill de la sobreproducció o del subconsum; en la relativa incoordinació o no automatisme entre la creació de producte o de valor i la distribució de rendes que es deriva, d'una banda, i la demanda adequada del producte a partir de la utilització d'aquestes rendes, per l'altra. És a dir, la incertesa del mercat significa que alguns productes fabricats poden no ser venuts, ja que l'actuació de les rendes com a capacitat de despesa no està planificada.

La gran eclosió productiva del capitalisme industrial, la concentració d'empreses i de capitals derivada de la revolució del petroli i l'electricitat, i la crisi del 1929 fan obrir els ulls a les empreses en relació a l'elevat risc que suposa la venda d'uns productes i l'amortització d'uns capitals a realitzar mitjançant el mercat.

El canvi de perspectiva es justifica:

- a) per l'aparició del Keynesianisme, formulador d'una teoria general, amb una afirmació decisiva: «no es tracta tant de dis-

6. El Keynesianisme resulta insuficient pel seu caràcter no desagregat.

7. 2-XII-74

8. L'estímul a la demanda global per la despesa pública.

- minuir els salaris per fer més rendible la producció com de preguntar-nos sobre qui comprarà la producció».
- b) Perquè Keynes, d'altra banda, demostra que la demanda d'inversió (compra de béns d'equip) i la demanda de consum no estan perfectament connectades, de tal manera que la plena ocupació no és automàtica i exigeix, per tal d'assolir-la, la intervenció subsidiària de la despesa pública estatal. Els contractes públics —per ex. indústria d'armament o d'obres públiques— a les empreses privades permeten que una part de la capacitat productiva no es realitzi a través del mercat. D'aquesta manera no s'agreuja el problema de la inseguretat de les vendes.
- c) pel convenciment de desenvolupar un model de creixement on la inversió productiva està al servei de l'assoliment escalonat de nous nivells de consum per un nombre major de capes socials. No es tracta de mantenir línies de progrés tècnic i de maquinària que obligui a una renovació incessant dels sistemes productius per sistemes d'una major productivitat. El capitalisme ja no té la competitivitat de la primera Revolució Industrial. Vet aquí la tendència paradoxal del capitalisme preocupat per una rendibilitat solvent sense que es plantegin greus problemes de realització de l'elevada capacitat productiva; és a dir, de col·locació o venda dels productes. Per això, controla l'augment de la producció, per obtenir un major benefici global, i regula el progrés tècnic de manera que la introducció d'innovacions no agrèugi la necessitat de nou capital tenint en compte la necessitat d'amortitzacions elevades per al capital ja invertit. Es tracta que l'elevació del Producte passi menys pel canvi tecnològic que pel creixement físic d'una capacitat productiva, i de la inversió que l'acompanya, a un sistema productiu que es configura fonamentalment al voltant d'una indústria de transformació i de béns duradors de consum. És a dir, la majoria productivitat es deriva de sèries majors de producció, bé que l'element de canvi tecnològic no es pot ignorar.

Una aproximació al model de creixement capitalista

El model de creixement capitalista assoleix en un moment determinat un grau molt elevat de productivitat entesa com a

capacitat d'oferir un volum molt notori de productes. Aquest tret encara no situa el sistema productiu a la recerca d'un aprofitament d'aquesta productivitat mitjançant la promoció d'un gran mercat de béns de consum. Una vegada assolit l'elevat nivell de productivitat —nombre de productes/hora treball— l'atenció no és tant de millorar-lo en el si del sistema productiu —augment nombre productes/hora treball— com d'explotar-lo per la banda d'una demanda creixent que pot assimilar —o comprar— el gran nombre de productes. Amb el creixement de la productivitat, l'augment lògic de les rendes de treball —recomanació Keynesiana— té possible un camp nou de reserves de creixement per l'expansió del consum o de la seva demanda. Bé que certament el capitalisme posterior a la segona Guerra Mundial ha rutilat mitjançant tant les millores productives com l'expansió de la demanda, substancialment, dins del model de transformats pel consum.

L'augment de la productivitat física i dels beneficis passa per una expansió i consolidació del mercat. És a dir, no tant per les millores de productivitat en el si del sistema productiu com per l'augment de la massa global de productivitat com a conseqüència de la major venda de productes.

Aquest fet exigirà la creació dels costos comercials o de les rendes terciàries —publicitat, marketing, disseny...— que puguin permetre una continuada expansió del mercat així com la renovació de les necessitats i dels productes del mercat. En altres termes, es pot dir que la compra dels productes, la realització per la compra d'una capacitat productiva molt elevada, reclamen una certa terciarització⁹ de l'economia mitjançant l'aparició creixent de treballadors no industrials, de treballadors de serveis. Les característiques de la funció econòmica d'aquests treballadors és que pròpiament no augmenten la capacitat productiva —com els treballadors industrials— sinó que asseguren la venda dels productes d'una capacitat productiva donada i la continuïtat o expansió de la demanda.

Per tant, el procés és el següent:

- a) Gran augment de la capacitat productiva.
- b) Assoliment dels majors beneficis globals no tant per un aug-

9. Creixement dels serveis comercials, financers...

ment de la productivitat física en el si del sistema productiu com per l'expansió del mercat i dels productes.

- c) Això requereix com a conseqüència una extensió dels costos (que són rendes) comercials i una expansió del sector comercial i terciari.
- d) La major venda que es va assegurant suposa un augment de productivitat global que reclama i dedica més costos o rendes comercials per expansionar i assegurar el mercat.
- e) Aquest procés acumulatiu accentua la terciarització de l'economia ja que la necessitat de fer els beneficis (o augmentar la productivitat global) per l'expansió del mercat requereix un pes creixent dels costos comercials i de serveis.
- f) Aquest procés és possible mentre les demandes no es trobin saturades.
- g) Les saturacions creixents de les demandes són funció d'una distribució de rendes determinada que va requerint una terciarització més forta. Les rendes i costos que crea poden anar absorbint els recursos que serien necessaris per a l'acumulació nova.

(i) Quines conseqüències comporta?

La preocupació per la venda dels productes i per la prioritat del consum en el creixement del producte Nacional significa que augmenten els béns necessaris per al consum. La continuïtat d'aquest model vol dir que han d'augmentar els béns necessaris de consum. Això significa que els salaris han d'augmentar i que el temps de treball socialment necessari per la reposició de la força de treball també augmenta com a conseqüència del major nombre de necessitats estipulades i a satisfer pel treballador, que s'expressaran en forma de demanda de consum. En altres termes, la producció del benefici passa per un major cost de la reproducció de la força de treball, perquè aquest treball val més perquè «necessita» més.

- (ii) Per tant, assegurar el creixement de la demanda vol dir una extensió dels costos comercials i de les rendes, una accentuació de la terciarització de l'economia. Com a contrapartida,

el creixement potencial de la capacitat productiva —entesa, aquesta, com a disponibilitats de progrés tècnic i de mà d'obra per a la inversió— s'ha temperat amb un probable creixement menor de la productivitat unitària (com a conseqüència de la menor atenció als aspectes tecnològics i de renovació de la maquinària). Per al sistema en el seu conjunt això pot portar a una disminució dels beneficis unitaris. L'extensió de les rendes i els costos s'ha correspost amb una atenuació del ritme de creixement de la productivitat. En efectuar-se aquesta opció —d'una manera implícita— el capitalisme restitueix o agreuja la tendència a una taxa de beneficis decreixent si no s'assimila l'adequat progrés tècnic i es procedeix a una acumulació productiva continuada, si no es fonamenta la creació suficient de plus-vàlua relativa o de productivitat. Així, «l'excés d'acumulació dels mitjans de producció (—al llarg del temps—)¹⁰ en la gran indústria privada no troba ja la possibilitat de remuneració proporcional a causa dels (limitats) avanços de productivitat, al creixement de la càrrega de treball»¹¹. La taxa unitària de beneficis resulta insuficient perquè el sistema productiu ha entrat en rendiments decreixents quan ha optat per una expansió de la productivitat global per l'extensió del mercat més que per profundes millores en els processos productius.

- (iii) La relació beneficis/salaris i la relació beneficis/salaris + costos comercials esdevé baixa per una productivitat insuficient donat que la preocupació per assegurar les vendes ha estat predominant. És a dir, les condicions de distribució de rendes són més favorables a les condicions de realització del valor o de col·locació de la producció que a les condicions de creació de valor (condicions de producció o de productivitat directa). Això és més cert per a uns països que per a d'altres en funció de les peculiaritats del factor empresarial i del dinamisme tècnic divers que assoleixen.

En conseqüència, l'assimilació dels augments de rendes i costos —estesos per maximitzar la seguretat de la venda—

10. El parèntesi és nostre.

11. *Phillipe Herzog*, a *Le Monde*, desembre 1974

es fa més difícil d'una manera equilibrada perquè la relació beneficis/salaris disminueix o la menor productivitat del sistema indica una deterioració de la taxa de beneficis. Això es produeix quan justament l'extensió dels costos i la desacceleració de la inversió productiva innovadora ha coadjuvat al desajust permanent entre la demanda i l'oferta. En altres mots, el desajust de les rendes i les despeses al nivell de la producció té com a significació paral·lela el tren de despeses de les empreses i de les economies domèstiques, tren de despeses que respon a la sorpresa per unes possibilitats productives ignorades des de segles —la revolució industrial no comença fins a final del segle XVIII—. Amb el llenguatge descriptiu que li és norma la OCDE afirma¹² que: «Els països de la OCDE pateixen actualment les seqüeles de la demanda excessiva que havien permès que es formés el 1973 i de la commoció provocada per la sobtada i forta puja dels preus del petroli».

L'oferta a curt termini no creix prou per la maduració dels rendiments (decreixents) de les innovacions productives o l'esgotament de les línies tecnològiques explotades i perquè la mà d'obra sobrant procedent dels sectors menys capitalistes (per ex. agricultura) tendeix a minvar.

Però, en la mesura que la demanda no està saturada, la qual cosa es palesa per l'excés de demanda en relació a l'oferta, el recurs a la puja de preus corregeix els menors beneficis unitaris. Aquest procés d'augment de preus és factible per l'existència d'empreses oligopolítiques en una estructura de mercat que no és de competència perfecta.

Vet aquí el vici del capitalisme madur d'escometre i d'obtenir les condicions adequades d'explotació per la via indirecta dels preus. Tanmateix, el capitalisme en utilitzar —de forma parcial ja que la productivitat continua creixent— el recurs des preus per refer els beneficis i disminuir la capacitat adquisitiva dels salaris, posa les bases per a la defensa que els treballadors han de fer del seu nivell real de renda. La capacitat reivindicativa dels sindicats exerceix una nova pressió sobre els preus i sobre els beneficis, i constitueix un

12. "Les perspectives de la OCDE pour 1975", desembre 1974.

13. Això s'ha de matisar segons els països.

element d'exasperació dels moviments alcistes dels beneficis i salaris significats en els preus.

La inflació és el fenomen que respon i és consubstancial al mode de créixer de les economies capitalistes occidentals.

D'una manera força directa la nostra anàlisi pot corroborar-se per l'opinió de l'economista francès Christian Goux on examinant la crisi econòmica¹⁴ afirma:

«(el 1965) el poder adquisitiu dels treballadors americans assolí el nivell de 90 dòlars/setmana (constants del 1967) i es mantenia fins a la fi del 1970. Després d'una breu pujada del 1971 al 1973, retornava al nivell antic des de la primavera 1974, on resta des d'aleshores. Aquesta estabilitat durant prop de deu anys és notable. Mostra que l'economia americana ha estat incapaç de sortir del dilema subconsum-sobreproducció. L'única resposta possible ha estat la inflació, d'una banda per amagar aquest estancament, que hauria estat molt difícilment acceptat si la disminució de la capacitat adquisitiva no l'hagués dissimulada, d'altra part per lluitar contra la baixa interior dels beneficis, que els beneficis dels bancs i l'imperialisme a l'exterior no arribaven a compensar».

El capitalisme més colonialista, finalment, resolva la tendència a la disminució de la taxa de beneficis gràcies a les inversions molt productives que efectuava fora de la metròpoli. En un clima de descolonització i de desconfiança mútua entre països desenvolupats i subdesenvolupats, la recerca d'una major taxa de beneficis, per la inversió directa en els països darrers, esdevé menys possible; o atenent als elevats nivells de Renda Nacional actual dels països desenvolupats, menys rellevant degut a la seva quantia insuficient.

La defensa dels productors d'energia

A l'igual que la recuperació dels salaris a l'augment dels beneficis pel recurs dels preus, els països del tercer món productors del petroli efectuen una recuperació dels seus preus relatius respecte a la taxa d'inflació occidental, semblant al fenomen de les reivindicacions salarials que volen recuperar el seu poder adquisitiu deteriorat per unes pujades de preus que han fet possible l'augment o l'estabilització dels beneficis.

14. *Le Monde*, 24-XII-1974

En emfasitzar l'escassetat relativa del petroli, els països productors s'han aprofitat i defensat de la tendència menys productora de les economies madures capitalistes.

La tecnologia del motor d'explosió i l'era de l'energia barata que vol dir el model de creixement de les economies occidentals fonamentat en un ampli sector de transformació (l'exemple immediat és la indústria automobilística) ha tocat fons. La crisi energètica esdevé no sols una defensa dels països àrabs (enfrent del deteriorament de la relació real d'intercanvi) sinó un símbol i un advertiment del tren de despesa i malbaratament com han crescut les economies occidentals en el si d'un sistema productiu i tecnològic relativament poc dinàmic, on es palesa a curt termini la manca d'una via alternativa de creixement.

La inflació anterior a la crisi energètica —és important notar-ho— comprometia ja les balances de pagaments d'algunes economies occidentals en la mesura que la taxa relativa d'augment de preus d'una economia era superior a les altres. La crisi energètica aguditzava tant la inflació com la situació d'algunes balances de pagaments occidentals amb unes reserves cada cop més inferiors. D'altra banda, taxes d'inflació diferents —que afecten la competència entre països— i que són funció tant dels particulars estrangulaments de cada estructura productiva¹⁵ com del dinamisme divers de cada economia.

Hem vist que el fenomen inflacionari expressa el desajust entre l'autolimitada capacitat de creixement natural¹⁶ i el ritme de despesa (de rendes i costos) o model de desenvolupament sectorial de les economies occidentals; aquest fenomen es nodreix d'una cursa alcista i implicada de beneficis, i salaris, es fomenta per l'extensió dels costos comercials i de serveis, s'exaspera pel nou component alcista dels preus de les primeres matèries¹⁷ i els pro-

15. Per ex. insuficiència de la producció agrària, manca d'indústria química bàsica, etc.

16. Progrés tècnic més alliberament de mà d'obra per la inversió productiva.

17. Els preus dels productes bàsics s'han doblat en dos anys, en part com a conseqüència d'una forta demanda fruit del creixement intens del 1973 i en part com a fruit d'una oferta inadequada amb males collites. El

ductes energètics i s'aguditzava pels recursos públics creixents que es necessiten per mantenir una qualitat de vida igual o per no accentuar els dèficits col·lectius ni els costos socials del creixement¹⁸. Tot plegat, pot anar minvant els recursos i les possibilitats d'un creixement, que es van alentint llevat que hi hagi amb més intensitat un nou aflorament productiu tecnològic.

D'altra banda, el convenciment que el creixement escollit és desequilibrant —afegint-hi l'episodi de la crisi energètica— i fins que aquest creixement pot pressuposar la suspensió de pagaments, obliga a curt termini a desaccelerar el creixement o recessionar les economies.

La possible solució a mig termini s'ha de considerar atenent a la presència dels elements alcistes esmentats, a la necessitat d'assimilar-los i a la urgència de cercar noves possibilitats productives que:

- reajustin la insuficient capacitat productiva al tren de despesa de les economies i al tren de creixement i d'expectatives de més rendes o fins i tot reconverteixin la capacitat productiva inadequada davant d'algunes demandes saturades.
- refacin la taxa de beneficis no tant per la via dels preus com per la via d'una productivitat renovada.

L'única sortida, per al capitalisme, significa créixer més i reconvertir —d'una manera més discontinua que fins ara— el seu model sectorial de creixement o la seva estructura productiva. La

quadre de la OCDE que segueix és il·lustratiu de l'evolució de l'índex del preu:

Base 1970=100

	1971	1972	1973	1973-1974		1974	
				<i>Mín.</i>	<i>Màx.</i>	<i>1er. semestre</i>	<i>Oct.</i>
Total	90	109	164	133	213	207	204
Ptes. aliment.	95	120	173	144	262	219	262
Mat. indústria	85	96	153	120	201	192	133
De les matèries:							
Fibres	98	134	235	202	272	237	172
Metalls	78	77	113	80	192	170	109

La disminució dels preus de les primeres matèries en l'anàlisi marxista permetia corregir la tendència a la baixa de la taxa de beneficis. En aquests moments, l'augment dels preus de les primeres matèries agreuja una taxa de beneficis deteriorada per un capitalisme poc productiu.

18. Dit en altres termes: si el creixement fos dins del model actual, potser no hi hauria recursos —nova forma malthusiana— per fer front als creixents dèficits socials o col·lectius.

reconversió ve urgida pels límits de productivitat a què s'ha arribat i per la saturació d'algunes demandes.

En aquest sentit, l'elevació del preu del petroli ha arribat a un punt que obre camins a productes substitutius del petroli i a les tecnologies que els acompanyen. Més que en un moment que podríem qualificar de premonició davant d'una escassetat absoluta, la qual cosa seria pur malthusianisme, el capitalisme es troba en les condicions perquè un nou salt d'aplicació tecnològica dinamitzi els sistemes productius. Es troba davant la possibilitat d'augmentar substancialment el sostre natural del creixement.

La inflexió o canvi de ritme de les economies capitalistes: reassignació de recursos i sectors

És evident que el creixement de la capacitat productiva s'ha vist facilitat per l'assoliment escalonat de nous nivells de consum per un nombre major de capes socials. La productivitat ha anat traduint-se en un augment de béns per a fruit i en una extensió d'aquests béns a una major part de la població. L'habilitat de la indústria de transformació no ha estat altra que la de plantejar nous horitzons en forma de major nombre de productes i de possibilitats de consum.

Però algunes indústries paradigmàtiques com l'automobilística troben —en el mercat europeu— un cert descoratjament o saturació de consum que és la contrapartida per la banda del consum o de la demanda a la necessitat de reconversió de l'estructura productiva.

En els anys fàcils d'augment i generalització del nivell de consum la massa de productivitat podia augmentar per la relativament fàcil extensió del mercat. Vet aquí la gran oportunitat de grans beneficis; aquests anaren disminuint i exigint el recurs dels preus a mesura que les condicions de negoci no evolucionaven al ritme desitjat. Possiblement, s'ha arribat a un cert límit —en al-

guns sectors o productes¹⁹— només superable per la reconversió de l'estructura productiva o per l'explotació, en part, dels recursos de les empreses cap a altres sectors on la taxa de beneficis marginal sigui superior a la del propi sector, on sigui possible una explotació més productiva.

La necessitat de correcció del creixement actual s'accentua per l'aparició paral·lela i aguda d'inflació i recessió, o del que s'anomena conjuntament «stagflation».

En el cúmul de circumstàncies que afavoreixen una crisi cal remarcar les possibilitats i maduracions diverses dels sectors industrials o de serveis. La combinació d'una maduració forta de molts productes i sectors com cotxes, electrodomèstics, tèxtil... que vol dir limitacions a l'augment de la productivitat unitària i menors possibilitats d'eixamplament de la demanda, agreuja la crisi econòmica, o caracteritza de cop i volta una fase com a crítica. Es tracta de sectors on la demanda pot ser sensible a l'augment dels preus dels seus productes o a l'alentiment i disminució de les rendes dels adquirents. Les conseqüències de la disminució d'hores extres, de l'atur, etc... —derivades de les fallides d'empreses mitjanes o petites vulnerables pel seu volum i estructura de costos— signifiquen una contenció de les rendes que tendirà a prescindir, abans, de productes no immediatament necessaris. D'altra banda, altres sectors amb una demanda inelàstica (o poc sensibles) respecte als preus —pel seu caràcter d'absoluta necessitat— podran créixer i, fins i tot, absorbir la inflació erosionant el poder adquisitiu dels obligats adquirents. Vet aquí, per ex. l'electricitat, els transports públics, l'alimentació, l'allotjament...

Per tant, és compatible el fenomen de dificultats d'uns sectors que es recessionen amb el fet de surar i créixer d'altres sectors. Això explica, igualment, inflació i recessió, i el fet que una sobtada reconversió comporti uns elements de recessió a curt terme.

19. Als Estats Units el creixement del nombre de parats en percentatge des de juliol del 73 a juliol del 74 ha estat especialment acusat en els sectors següents:

Automòbils i accessoris ...	170,0%
Ind. alimentàries	47,2%
Mat. elèctric	46,4%
Metallúrgica	34,6%
Ind. manif.	34,2%

Font: OCDE

Però el capitalisme continua tenint possibilitats en la mesura que persisteixen moltes necessitats o demandes potencials en el món, que vol dir possibilitat d'induir recursos (humans, primeres matèries, de finançament, tecnològics...) per a créixer. Recursos que podran remoure aquells sectors o empreses amb més predominances o amb una estructura de capacitat més adient. El capitalisme ha anat solucionant-se: vet aquí el manteniment d'una relació capital/producte força constant, que vol dir el creixement del capital d'acord amb la productivitat (bé que això s'ha anat accentuant d'una manera més desequilibrada mitjançant els preus). El capitalisme, en la mesura que hi ha reserves productives (recursos, tecnologies alternatives, mà d'obra...) o demandes, ha de poder créixer. I les empreses més fortes ni que sigui pels preus han de poder transferir recursos cap a elles corregint la baixa productivitat a curt terme i posant-se en condicions d'explorar reserves productives i demandes noves.

Una reconversió com la requerida comporta uns elements de recessió a curt terme. És indiscutible que les possibilitats de consum han de continuar així com les necessitats de millora del *standing* de consum en determinats camps. Les formes més poderoses del capitalisme actual, les grans empreses, són les que estan en millor posició per induir noves demandes. El creixement es caracteritza per la capacitat d'induir demandes i per tant remoure els recursos creixents necessaris, de forma productiva. En un capitalisme que es reestructura i que acusa uns desequilibris importants, una actuació renovadament especulativa no beneficiarà a mig termini aquelles unitats econòmiques o empreses que vulguin situar-se avantatjosament en la neoconcurrència internacional. El capitalisme, com hem dit, per les característiques de la crisi actual està emplaçat a ser més productiu; el capitalisme només pot perpetuar-se a mig termini a través d'una explotació productiva, creadora de noves possibilitats i capaç de sostenir de manera menys crítica la taxa de beneficis.

Les noves possibilitats poden estar en sectors on la productivitat capitalista encara pot desenrotllar-se amb molta força, i on les necessitats estan lluny d'ésser cobertes adequadament. Així, per exemple, el sector de la construcció ofereix un camp de possibilitats molt notori: les necessitats d'habitatge més adient constitueixen una demanda ascendent, perquè s'està lluny d'una satisfacció en aquest tipus de bé; pel costat de l'oferta l'augment

de productivitat a través de la utilització generalitzada dels mètodes més racionals (prefabricació i encofrats lliscants) és un camp gairebé no desenrotllat, i igualment la millora de qualitat dels sistemes d'industrialització, o, per exemple, els aparells antipollutius que d'una manera obligada s'hauran de col·locar en edificis o vehicles dins de la campanya formuladora de la nova necessitat: la salut a la ciutat. Igualment la cursa d'investigació cap a noves fonts d'energia. Només introduint-se el capital en nous sectors amb afany productiu i renovant els sistemes productius pot assegurar-se un creixement menys desequilibrant i crític, sense accentuar tant l'encariment dels factors o costos²⁰.

El capitalisme necessita introduir-se en sectors amb reserves productives tant del costat de la demanda (per les seves possibilitats d'expansió) com de l'oferta i per això —si és coherent— haurà d'escombrar, o ja ho fa efectivament, els negocis mitjans i menys productius, els esglaons intermediaris i finals així com la seva atomització, les operacions excessivament especulatives: en un mot, tot el que estén els costos i augmenta els preus sense una suficient contrapartida productiva. Una crisi suposa la transferència de recursos dels sectors més indefensos —classes populars, empresa petita o mitjana— cap a les unitats econòmiques que tenen possibilitats i força per sortir de la crisi d'una manera reforçada.

Cap a una nova competència: el paper de les multinacionals

L'exportació de productes ha constituït una realitat progressiva com a conseqüència de la capacitat productiva de les empreses de les nacions més pròsperes i com a necessitat obligada per una certa saturació dels mercats interiors en alguns productes i sectors de dites economies modernes. A mesura que els països en vies de desenvolupament o desenvolupats han augmentat la seva renda, s'han convertit en mercats potencials interessants per a les economies més expansives (per ex. la renda d'electrodomèstics). La competència entre nacions s'ha desenrotllat en un període determinat com a competència entre estructures productives nacionals, reflectida en les balances comercials respectives.

20. El treball per ex. per l'encariment de "wage goods" com l'habitatge.

El que ara es produeix és una modificació de les formes competitives de comerç per l'alteració de les característiques de les estructures productives. Per un costat, el comerç continua responent a la tradicional divisió internacional de recursos i del treball; en aquest sentit, existeix un comerç mundial natural i inevitable de productes bàsics i un comerç mundial també natural de venda de productes manufacturats o d'equip dels països desenvolupats als subdesenvolupats. Per un altre costat, el comerç mundial tendeix a produir-se no tant per competència d'estructures productives nacionals a través de les balances de mercaderies, com per l'extensió i defensa dels mercats gràcies a l'extensió en l'espai internacional de processos productius de les grans empreses nacionals.

Això es concreta en la tendència dels països en vies de desenvolupament —com els mediterranis europeus— a defensar la seva incipient o encara poc competitiva indústria tot tractant d'abrigar l'economia de l'exterior i protegint-la mitjançant l'adquat rearmament aranzelari que grava les mercaderies vingudes de fora. Aquesta situació constitueix una dificultat per a l'exportació dels països més avançats.

La necessitat de correcció de la manera de créixer de les economies capitalistes occidentals tendeix a correspondre's amb les necessitats del nou context mundial en què aniran operant d'una manera més intensa les empreses multinacionals.

Ja s'ha dit que les economies madures han arribat —especialment en alguns sectors d'oligopolis madurs com l'automòbil o l'alumini— a una certa saturació de reserves productives i/o de demanda que fan difícil corregir la disminució de la taxa de beneficis. Cal estendre l'estructura productiva allí on les condicions d'exploració de mà d'obra, els avantatges fiscals, l'abric de la competència, la menor concentració de capital permetin una taxa de beneficis marginal superior a la que s'obtenia en el país d'origen. L'extensió de l'estructura productiva a través de la inversió de capital i tecnologia en el país defensat aranzelàriament permet la venda dels productes amb una rendibilitat superior i sense la dificultat que suposa la frontera administrativa que s'ha de superar per l'exportació. D'aquesta manera, les empreses del país desenvolupat avancen i estableixen avui en dia els seus processos productius allí on troben facilitats ja sigui del costat de la demanda o de l'oferta.

Es la possibilitat de millorar la taxa unitària de beneficis o de maximitzar-la. En la mesura que aquest procés de penetració DIRECTA en nous mercats a través de les inversions d'empreses multinacionals es generalitza, assistim a un procés de reestructuració de les forces productives i a l'aparició d'un mercat major i cada cop més generalitzat. Si una empresa multinacional estableix una planta productiva en un país, una altra de la mateixa branca haurà de fer semblantment.

Es perfilen així les tendències cap a una neoconcurrència internacional que exigirà un nou «laissez-faire» i unes condicions de competitivitat que obligaran a nous esforços productius les indústries o empreses. Per això s'evolucionarà des de taxes de beneficis diferencials —fruit d'un mercat i d'una competència encara insuficientment generalitzats— a noves taxes de beneficis uniformes.

Aquesta nova concurrència i el desenvolupament supranacional de les estructures productives anirà desvirtuant una política sobirana amb objectius propis dels Estats actuals. La reestructuració econòmica obligarà a una reestructuració política a mig termini.

El cul de sac inflacionari i recessiu en què s'han trobat les economies occidentals fundat en un mode atemperat i conservador de creixement exigeix el salt productiu i la reconversió productiva per a una forta neoconcurrència a què estan obligades les figures actuals del capitalisme avançat: les empreses multinacionals.

La recerca de les noves reserves productives, de noves demandes, d'un sostre superior de creixement natural constitueix la necessitat del capitalisme per a corregir el seu creixement desequilibrador i és expressió d'una nova frontera de competitivitat i dinamisme. Una via de pervivència del sistema i les seves seqüeles. Però entretant sorgeixen actituds molt pessimistes en relació a la capacitat del sistema de resoldre els seus greus problemes. Haver de créixer significa per al capitalisme arrossegat problemes que és incapaç de resoldre. D'aquí provenen les posicions fatalistes o anticreixement de Heilbröner²¹, Sico Mansholt, etc... Tan-

21. ROBERT L. HEILBRÖNER, *An Inquiry into the Human Prospect*. The New York Review of Books. Enero 1974.

mateix, sembla utòpic pensar que els processos històrics i els processos de creixement es poden deturar. En tot cas, comporten transformació. El problema més greu és la ignorància i la inadequació d'estrís i de l'estructura d'interessos que l'home avui té per assolir benestar i justícia.

Entretant, com hem dit, la taxa d'inflació diversa dels preus relatius per sectors o empreses permet el transvasament de beneficis a favor d'aquelles empreses que estan en millors condicions de fixar els seus preus, d'expansionar-se per la via d'unes demandes no exhaurides i de reestructurar-se per una competència més dinàmica.

Recessió i austeritat

Però la reconversió passa per una profunda recessió a curt terme que exigeix una acció política immediata. Acció que troba una inseguretat en les mesures a aplicar per una política econòmica emplaçada a uns fenòmens oposats —inflació i recessió— que tenen una causa comuna: la manera de créixer de les economies occidentals. Perquè créixer i reconvertir-se planteja uns problemes a curt terme:

- a) no es resolen immediatament: és un procés que madura en el temps (per ex. l'aplicació de progrés tècnic més productiu, l'adequació de la dimensió de les empreses a una penetració productiva internacional i a l'expansió del mercat).
- b) crea greus problemes com són l'atur que es deriva de la reconversió, la qual cosa descoratja les demandes interproductives (d'unes indústries a d'altres) i augmenta l'atur, i registra els costos socials d'un creixement equivocat.
- c) exigeix recursos —per fomentar el creixement— que sovint manquen i es necessiten tan sols per sostenir el nivell d'activitat. Vet aquí el paper tapafors de la despesa pública.
- d) la necessitat de créixer productivament pot agreujar els dèficits socials col·lectius.
- e) créixer agreuja a curt terme la situació dels pagaments, de la balança exterior, atenent als nous preus dels productes d'importació.

L'operació inevitable de la reconversió, que passa per la fallida o reestructuració, planteja a curt terme l'elevat cost social de l'atur i de la incertesa per una part de la població laboral. Això ens indica una de les dificultats del moment: els problemes actuals són de correcció del creixement però també de resolució dels problemes urgents a curt terme. Una doble perspectiva temporal d'actuació simultània no es resol amb la terapèutica Keynesiana que afronta fonamentalment problemes a curt terme i d'una manera agregada sense tenir en compte la situació diversa dels sectors.

A qui carregar l'austeritat?

Sigui per la realitat d'una forta recessió, sigui per un creixement molt moderat en els pròxims anys, el mot més difós des de les funcions del poder és: austeritat o contenció del consum.

La contenció del consum sembla ser la forma propugnada de correcció del creixement de les economies capitalistes. L'austeritat prescrita i propagada sembla advertir on hi ha l'origen del mal.

Aquesta prescripció d'austeritat culpabilitza el poble i les economies domèstiques d'una situació o forma de creixement que els ha estat imposada. D'altra banda, la retòrica que acompanya amb objectius de solidaritat nacional la justificació de l'austeritat o de la contenció del consum amaga la realitat d'una aplicació discriminada dels costos d'un creixement, si tenim en compte l'existència de classes socials i d'una distribució desigual de la renda.

La contenció del consum té lloc per causes diverses, la primera de les quals és la forta disminució del creixement del Producte²²:

- a) la disminució d'hores extraordinàries, la difusió de l'atur.
- b) la disminució del ritme de creixement dels salaris per la formació d'un nombre elevat de parats o pel reforçament de les posicions privilegiades de les empreses, cosa que augmenta la situació de crisi i de poca demanda.

22. La repercussió dels nous preus bàsics (i la contenció de la inflació) significa que molts recursos del PN s'han de destinar a cobrir les majors importacions.

- c) la disminució del ritme de creixement dels salaris per una política de rendes determinades (per ex. norma d'augment no més en la quantia de l'augment del cost de la vida).
- d) la disminució dels salaris indirectes que s'obtenen per les prestacions socials i els serveis gratuïts.
- e) l'aplicació directa dels preus dels productes energètics i la fixació rendible de preus dels diferents serveis públics o subministres que utilitzen les economies domèstiques. En aquest sentit, la OCDE afirma: «No és impossible que es pugui moderar una mica la taxa d'inflació cap a mitjans del 1975, però la puja dels preus al detall prosseguirà sens dubte a un ritme molt elevat en el curs dels sis propers mesos, ja que les repercussions indirectes de l'encariment del petroli i d'altres productes de base encara no s'han difós del tot en el sistema de preus, i els salaris i els costos comencen a exercir fortes pressions en el sector manufacturer».
- f) la necessitat d'incrementar els recursos públics suficients per temperar l'atur i millorar el nivell d'activitat.
- g) la creació dels recursos d'estalvi forçós suficients per finançar la nova acumulació i l'operació reconversió. És a dir, el sector privat més prepotent pot fer repercutir la crisi a les classes petitburgeses i populars i a les petites o mitjanes empreses que no suporten l'estrangulament de la seva tresoreria. El canvi progressiu del model de creixement vol dir a curt terme desviar recursos del consum privat o de l'empresa fallida cap a la inversió del sector capitalista que es podrà ressituar i reconvertir i cap a l'Estat que malda per disposar dels fons necessaris per fer front a la crisi. Els components de la demanda global que es volen estimular —en una situació que és recessiva però de reconversió productiva i competitiva— són la despesa pública, la inversió i les exportacions. És indiscutible que davant la nova neoconcurrència internacional l'Estat atavorirà els beneficis i la seva inversió productiva de les grans empreses ni que sigui a costa d'un consum alentit o de la moderació del creixement de les rendes del treball.
- h) si bé una distribució de rendes més igualitària permetria la creació de noves demandes, això és incompatible a curt terme —donada la lògica del sistema— amb els recursos necessaris per a una acumulació i tecnologia nova.

És evident i cabdal el fet que en les economies capitalistes la reivindicació salarial com a defensa contra l'augment dels preus constitueix avui una acció institucional molt habitual, accentuada per les postures molt arrelades d'anticipació a l'erosió inflacionària. Aquest component polític esdevé un element també protagonista de la crisi d'unes economies madures amb increments insuficients de productivitat. Vet aquí la preocupació de les autoritats econòmiques de flexionar aquesta tendència dels salaris (i del consum) o d'assimilar equilibradament els seus augments. La OCDE indica que «el percentatge característic d'augment de salaris reivindicats no està lluny del 20%...» i «la qüestió cabdal és saber fins a quin punt els augments dels salaris nominals actualment reivindicats poden ser compensats gràcies a una reducció de beneficis, a un creixement de la productivitat real o a una millora dels termes d'intercanvi». El creixement dels salaris esdevé una dada institucional davant la qual a curt terme el capitalisme ha de millorar la seva productivitat i ha de pactar en funció del protagonisme de la classe obrera europea si vol introduir un patró provisional d'austeritat. És possible això?

Des interrogants

Es poden, doncs, introduir dos interrogants:

- a) Phillipe Herzog es qüestiona com una política d'austeritat permetrà sortir de la crisi; és almenys una paradoxa? La demanda de consum és un component substancial de l'estructura productiva actual.
- b) Un cost social tan elevat tindrà necessitat d'un pacte social i d'un consens notable. «Les menors taxes de creixement conduiran a importants problemes de canvi social, tant menys difícils, com més amplis siguin els canals de discussió i solució»²³.
- c) Fins i tot les posicions conservadores²⁴ reconeixen que «una

23. DR. ROJO, a *Cuadernos para el Diálogo*, diciembre 1974

24. Thierry de Montbrial economista de l'ex-ministre d'Afers Estrangers Sr. Jobert.

inevitable reducció del nivell de vida mitjà serà difícilment tolerable sense un reforçament de la lluita contra les desigualtats».

Hi ha dos enfocaments substancialment diferents d'afrontar la crisi i d'estimar l'austeritat proclamada:

- a) segons un enfocament estrictament capitalista: l'austeritat i la desacceleració del consum implica el trencament del ritme de creixement de la taxa de salaris. Significa donar facilitats a les empreses perquè restitueixin millor la seva rendibilitat i significa per tant un menor creixement dels preus. La contenció del consum vol dir cercar l'equilibri amb l'exterior; és a dir, contenir el consum voldrà dir, en disminuir la pressió de la demanda i dels preus, poder millorar l'estabilitat interna, i per tant poder oferir uns preus més favorables relativament amb l'exterior, suposarà unes majors exportacions²⁵ i afavorirà l'allunyament de l'empitjorament de la balança de pagament. Per això, és important, d'altra banda, fomentar la inversió productiva —assegurant-li uns recursos, de forma menys inflacionària— per tal que l'economia esdevingui més competitiva. Probablement, però, la fixació dels preus de les grans empreses constituirà un àmbit respectat i protegit per l'Estat malgrat l'erosió que suposi a d'altres empreses, sectors o classes i malgrat el component inflacionari intern tolerat que comporti.

Aquesta política d'austeritat podrà anar acompanyada d'una disminució de càrregues socials i d'una política monetària més estricta.

La col·laboració social a aquest programa és un terreny imprevisible i polític.

En els termes «statuquoris» tradicionals la OCDE observa en la línia indicada suara: «per tal de millorar les perspectives de creixement a més llarg termini i d'impedir que no apareguin insuficiències de capacitat (llegeixi's, també, insuficiències de productivitat) del gènere de les que han exacerbat la inflació als darrers anys, les mesures han de ten-

25. Les fluctuacions de les taxes de canvi són reflex de les variacions dels preus relatius; les modificacions de paritat entre dues.

dir a estimular les inversions —en particular les inversions que promouen el creixement de la producció energètica, l'estalvi d'energia, i les inversions en els sectors d'estrangulament—. Quan arribi el moment d'arreglar els deutes amb els països productors de petroli representats per la OPEP, la transferència de recursos reals constituirà una càrrega tant menys pesada com més productives seran les economies dels països de la OCDE.

A *mig termini*, la satisfacció d'altres necessitats de la demanda, la modificació de l'estructura sectorial, exigiran probablement una distribució de rendes més adient. És a dir, una distribució que pugui ser solvent als camps de demanda individual que pensa satisfer la revisada —de forma contínua— estructura productiva.

- b) Un enfocament alternatiu constata que l'interès del capitalisme per reproduir-se mitjançant la producció de béns individuals troba contràriament i cada cop amb més insistència la necessitat dels béns col·lectius o de la demanda social. El creixement, per això, és un mitjà important. Joan Robinson indica: «seria racional la utilització de recursos creixents per remoure la pobresa, per eliminar el llegat negatiu de la revolució industrial, per construir escoles i hospitals, i formar el personal que requereixen urgentment els serveis socials, així com modernitzar la indústria. Seria necessari portar a terme la investigació tècnica i social per conèixer quines necessitats s'han de cobrir. La taxa de recuperació de la societat seria certament molt elevada, de tal manera que una política així requeriria creixement per molt de temps. El creixement seria la conseqüència, no l'objectiu, de la política econòmica racional»²⁶.

La reconversió cap a una estructura molt més productiva exigiria la introducció progressiva d'una nova lògica en el sistema econòmic.

La reorganització de la producció exigiria un control fort i selectiu sobre la producció —i les demandes que abasta—, i les grans empreses i un augment de la productivitat només

26. *Econòmics: an awkward corner*
George Allen and Urwin. London 1966, pàg. 51.

gràcies a una forta participació dels treballadors en la gestió i resultats de l'esfera productiva.

Justament en lloc d'austeritat per una actuació més lliure i menys desequilibrada— a l'hora d'acumular recursos— de les grans empreses, la lluita antinflacionista passaria per un bloqueig fort tant dels preus dels productes bàsics i de primera necessitat com del control públic de la formació dels preus de les grans empreses. Justament aquest estricte control de preus engendraria dos efectes:

- restauraria o recuperaria la demanda interior de consum en evitar l'erosió del poder adquisitiu;
- «l'acció immediata sobre els preus crearia les condicions per a la necessària planificació dels preus»²⁷ i el control social directe sobre l'economia.

Per tant, en l'enfocament capitalista l'austeritat i la contenció circumstancial del consum serveix l'objectiu de reconversió cap a unitats productives capitalistes més productives i concentrades, d'una manera menys inflacionària, però respectant la llibreta de fixació de preus i d'expansió de les empreses en unes millors condicions internacionals de competència. En un enfocament de transició cap a un canvi qualitatiu, l'austeritat és substituïda per un control rigorós de la fixació de preus i és evitada per una lluita severa de la inflació que requereix el pas de la lliure actuació de la gran empresa a un control social d'aquesta mateixa empresa. Això, només ho indiquem com a referència a aprofundir.

Cloenda

Qualsevol crisi pot comportar uns elements de desfasament. Com s'ha dit abans, una crisi de les economies occidentals pot ser greu si hi ha una maduració forta de molts productes i sectors, que potser s'ha anticipat per la puja de productes energètics o bàsics. Es pot produir, fins i tot, una crisi de balança de pagaments en els països més desenvolupats quan els països intermedis, que ja fabriquen els productes dels avançats, ho fan a costos més competitius, i ensem amb els països avançats encara no exploten

27. *Phillipe Herzog*

ni exporten massivament nous productes i tecnologies alternatives de característiques més capdavanteres.

D'altra banda, les noves condicions polítiques —el procés descolonitzador— dificulten o comporten que els processos productius no s'estenguin prou als països subdesenvolupats, que no volen, ja, ser explotats. Aquestes condicions ja des de temps pertorben el creixement de països com Anglaterra, que, acostumada als còmodes beneficis del seu sistema colonialista, no surt del seu ja endèmic quasi-estancament. Mentrestant, països com Estats Units o Japó ofereixen altres possibilitats a causa d'un factor empresarial i d'un dinamisme tècnic superiors, sense negligir l'establiment de noves formes més sofisticades de colonialisme econòmic.

La conseqüència de l'obligada reassignació de recursos, sectors i espais així com del fort procés descolonitzador emplaça i possibilita el capitalisme per a un dinamisme encara major. Això és degut al fet que els processos productius multinacionals s'han de produir en uns espais nous, bé que limitats, amb unes exigències d'explotació major; és a dir, s'han de produir en els mateixos països rics o més pròxims (com Espanya, per ex.), la qual cosa comporta una major competència, un major esforç i per tant una nova frontera de dinamicitat per al capitalisme.

Només el protagonisme de les classes populars cada cop més eixamplades i el sentiment de la necessitat d'un control més fort del sistema productiu i de les necessitats per part del cos social poden constituir la incògnita davant aquesta anàlisi que sens dubte porta l'obligada conclusió de «capitalisme per temps».

LA CRISI DE L'ECONOMIA ESPANYOLA

Fundació Centre d'Estudis de Planificació

Gener 1975

LA CRISI DE L'ECONOMIA ESPANYOLA

CAPITOL 1 -La ruptura d'un model de creixement occidental

1.1. La crisi econòmica occidental

La inflexió de les economies capitalistes
Recessió i austeritat

1.2. Les repercussions immediates de la crisi de les economies occidentals en l'economia del Estat espanyol

CAPITOL 2- El creixement espanyol a la dècada dels 60, i l'embranchida dels 70

CAPITOL 3 -Dificultats i característiques de la estructura institucional espanyola i el seu efecte en el creixement

3.1. Desequilibri de productes agraris

3.2. Predominància del sistema financer

3.3. Sistema productiu espanyol: -sistema proteccionista

-sistema financer

-la fablesa del autofinançament

3.4. La política econòmica emprada

3.5. Sistema tributari i laboral

CAPITOL 4 -El creixement fins 1974

CAPITOL 5 -El quadre de política econòmica de 1973-74, i d'assimilació de la crisi. Les dificultats d'operació.

- Previsions, política econòmica i costos socials: creixement, equilibri exterior, reconversió i contenció del consum. Els costos socials.

CAPÍTOL 1

LA RUPTURA D'UN MODEL DE CREIXEMENT OCCIDENTAL

1.1. La crisi econòmica occidental

La crisi mundial és -com algú ha dit- una purga dramàtica on la recessió i l'atur són les estranyes condicions per refer la taxa de beneficis. La inflació ha constituït la manifestació i una forma de sol.lució malforma da del creixement de les economies capitalistes. No obstant, inflació i recessió -com les dues cares de la crisi- ja no esdevenen camins adequats -tant pels elevadíssims costos socials com per la profunditat del mal- per rectificar la tendència actual de les economies occidentals. En cer ta manera, es tracta de modificar d'una forma més discontinua que fins ara el model de creixement fent-lo més productiu, més dinàmic, menys con servador. D'alguna manera, es tracta d'una greu crisi de productivitat, d'una dificultat a curt termini d'alliberar noves reserves de productivi tat; el que vol dir, la dificultat a curt termini de obtenir beneficis d'una manera no desequilibrada. La recerca de noves fonts de creixement i de productivitat, la recerca per una via més dinàmica de la taxa de be neficis escaient, reclama una certa reconversió gradual de l'estructura productiva i de les demandes que serveix. La qual cosa com a conseqüèn cia provoca fallides, recessió i atur, o el que és el mateix, una ruptu ra en el creixement de les economies capitalistes.

.

El creixement de les economies occidentals després de la segona Guerra Mundial ha sigut notable, des de l'assoliment de la política Keynesiana de la ocupació plena dels recursos.

Durant la dècada 1963-73, la mitja del creixement del PNB real fou accep table. Així, alguns països occidentals observen les taxes següents:

França	5,2%
Alemanya	4,4%
Itàlia	3,9%
Japó	10%
Regne Unit ...	3,5%
Estats Units	4%

font?

En particular, l'any 1973 fou especialment expansiu:

Japó	10,4%
Holanda i països escandinaus .	4-5%
U.K., França, Alemanya	5,5% (o més)
U.S.A.	5,9
Espanya	7,9

Aquest creixement s'ha produït amb una inflació cada cop més aguditzada, que en els dotze mesos que acabaven el setembre del 74 era de:

Alemanya	7,3	França	14,8
Holanda	10,3	Espanya	15,2
Suïssa	11,3	Anglaterra	17,1
Estats Units ..	12,1	Itàlia	23,7
OCDE (Europa) .	14,7	Portugal	28,7

1974, per les baixes taxes de creixement i les elevades taxes d'inflació, és l'any de declaració d'una crisi incubada des de temps en el cos econòmic polític d'Occident. A forces països el creixement del PNB aquest any és tan baix que esdevé decreixement:

(x) Estats Units	-1,75%
Japó	-3,25%
Alemanya Occ.	+1%
(x') França	+4,75%
(x') Regne Unit	-0,5%
Itàlia	+4,75%

amb taxes d'atur de vora el 3% fins el 7%

Fins i tot les precisions de la OCDE per 1975 ens indiquen encara un creixement ben baix:

Δ PNB

Estats Units	-2%
Japó	+2%
Alemanya Occ.	+2,5%
França	+3%
Regne Unit	+1,75%
Itàlia	-0,25%

Quant a la previsió de l'evolució dels preus al consum (segons la OCDE (3), per 1975:

Estats Units.....	9%	França	13%
Japó	16%	Regne Unit	18%
Alemanya Occ.	7%	Itàlia	20,25%

(1) (x) Només la recessió de juliol 53-agost 74 amb un decreixement del 3,4% i de juliol del 57-abril 58 amb un decreixement del 3,9% són superiors.

(2) (x') PIB a preus de mercat

(3) 1963 (8,9); 1964 (6,2); 1965 (7,2); 1966 (8,1); 1967 (4,2); 1968 (5,7); 1969 (7,6); 1970 (6); 1971 (4,5); 1972 (7,8); 1973 (7,9)

En aquest contexte el creixement espanyol és superior atenent a la seva condició d'economia menys madura i avançada que la de les economies occidentals capdaverteres:

Creixement PNB Espanya

(3) Dècada 63-73 (av. mitjà)	6,7%
1974	5,5%
Previsió 1975	4-4,5%

D'altra banda, la manifestació aguda de la inflació en les economies occidentals madures des de començaments de la dècada dels 70 ha permès que la inflació espanyola fos comparativament menys greu.

Si Espanya a la dècada 1961-71 ocupava el tercer lloc entre els països de la OCDE quant a taxa d'inflació, al any 1974 (4) ocupa un lloc intermig gràcies a l'agudització del creixement desequilibrat occidental:

1) Islàndia	41,4%	13) França	14,9%
2) Japó	26,2%	14) Espanya	14,4%
3) Portugal	25,7%	15) Estats Units ...	12,2%
4) Turquia	25,5%	16) Grècia	12,1%
5) Itàlia	24,8%	17) Canadà	11,6%
6) Grècia	20,8%	18) Nova Zelanda ...	11,5%
7) Finlàndia	18,4%	19) Luxemburgo	10,8%
8) Irlanda	17,9%	20) Països Baixos ..	10,7%
9) Regne Unit	17,1%	21) Noruega	10,5%
10) Dinamarca	16,8%	22) Àustria	10%
11) Austràlia	16,3%	23) Suïssa	9,7%
12) Bèlgica	15,7%	24) Alemanya Fed. ..	7%

.....

La crisi de les economies occidentals, per tant, pren les formes ambivalentes de la inflació, la recessió i l'atur. El ralentiment del ritme de creixement del PN fins i tot dona lloc a la disminució absoluta del Producte. El que es tractarà d'esbrinar a continuació és perquè la crisi s'expressa mitjançant aquests fenòmens diversos, quina fondata té aquesta crisi, si constitueix tan sols un episodi cíclic...

D'altra banda, es posarà de manifest també la crisi de les polítiques econòmiques davant del fenomen dual inflació - recessió i serà convenient referir-se a la paradoxal política de l'austeritat i dels costos socials que imposa.

.....

(4) 12 mesos que acaben al setembre

Inflació i recessió són les dues cares d'una mateixa moneda. Són reaccions diferents a un mateix problema: el mode créixer de les economies capitalistes. Són fenòmens que per la seva simultaneïtat plantegen i accentuen una crisi important.

Tanmateix, no podem referir-nos com element de referència a la crisi de 1929 ni temporalment l'actual crisi pot correspondre's d'una manera aproximada als cicles dels 50 anys, ni el desencadenament acumulatiu de reaccions psicològiques no es produirà probablement. El capitalisme actual està relativament desarmat des del punt de vista teòric com aleshores, però és menys dogmàtic, més desconfiat i menys susceptible de ser sorprès. Ha palesat una adaptabilitat en engendrar amb certa facilitat instruments de cooperació, negociació o atenuació de la crisi.

El semanari anglès "The Economist" (5), d'una banda, reconeix en la crisi actual unes causes paral·leles a les de la crisi de 1929. Per exemple, "els pagaments del petroli plantegen problemes similars a les reparacions i deutes de la primera Guerra Mundial" quant a restrenyiment del comerç internacional i dels seus pagaments; "ara, com aleshores, als països forts se'ls demana compensar la debilitat dels altres amb prèctecs que comercialment són afisats... el que no agrada als bancs americans". D'altra banda, "una gran diferència amb 1929 és que aquesta depressió ha sigut assenyalada amb forta antelació i un veritable crac encara no s'ha produït"... "en 1929 les compres de bens i serveis del sector públic assolien gairebé només un 1,25% del PNB americà, de manera, que un gran reestímul fiscal, tipus Keynesià, no era fàcil aleshores".

Les crisis del capitalisme estan relacionades amb el perill de la sobreproducció o del subconsum; en la relativa incoordinació o no automatisme entre la creació de producte o de valor i la distribució de rendes que es deriva, d'una banda, i la demanda adequada del producte a partir de la utilització d'aquestes rendes. Es el que podem anomenar com a desajust entre la creació de valor i la realització del valor. La flexibilitat neoclàssica dels preus i salaris assegurava la plena ocupació i l'adaptació inevitable de les condicions de distribució de rendes a la realització del valor.

La gran eclosió productiva del capitalisme industrial, la concentració d'empreses i de capitals derivada de la revolució del petroli i la electricitat, i la crisi de 1929 fan adonar a les empreses en relació a l'eleuat risc que suposa la venda d'uns productes i l'amortització d'uns capitals a realitzar mitjançant el mercat.

La conclusió a aquesta consciència és doble:

a) l'aparició del Keynesianisme (6) amb una afirmació decisiva: "no es

(5) 2-XII-74

(6) Keynes esdevé el darrer formulador d'una teoria general

tracta tant de disminuir els salaris per fer més rendable la producció com de preguntar-nos sobre qui comprarà la producció".

- b) el convenciment de desenvolupar un model de creixement on la inversió productiva està al servei del assoliment escalonat de nous nivells de consum per un nombre major de capes socials. No es tracta de mantenir línies de progrés tècnic i de maquinària que obligui a una renovació incessant dels sistemes productius per sistemes d'una major productivitat. El capitalisme ja no té la competitivitat de la primera Revolució Industrial. Vet aquí la tendència paradoxal del capitalisme preocupat per una rendabilitat solvent sense que es plantegin greus problemes de realització de l'elevada capacitat productiva. Per això, contra la l'augment de la producció, per obtenir un major benefici global, i regula el progrés tècnic de manera que la introducció de innovacions no agreuji la necessitat de nou capital tenint en compte la necessitat d'amortitzacions elevades per el capital ja invertit. Es tracta que l'elevació del Producte passi pel creixement d'una capacitat productiva i de la inversió que l'acompanya, en un sistema productiu que es configura fonamentalment al voltant d'una indústria de transformació i de bens duraders de consum.

Amb el creixement de les rendes del treball apareix un camp nou de reserves de creixement per l'extensió del consum o de la seva demanda. El que el sistema econòmic capitalista tractarà d'assegurar és una demanda de consum creixent; vet aquí la dedicació de part dels beneficis de les grans empreses a societats financeres filials -venda a plaços-, a la renovació incessant dels productes (7) pel disseny, al marketing i a la publicitat. A l'expansió del sector comercial i terciari, el que dona lloc a l'extensió dels costos comercials i distributius més enllà de l'ò socialment necessari.

Keynes, d'altra banda, demostra que la demanda de inversió (compra de bens d'equip) i la demanda de consum no estan perfectament connectades, de tal manera que la plena ocupació exigeix per tal d'assolir-la la intervenció subsidiària de la despesa pública estatal. Els contractes públics -per ex. indústria d'armament o d'obres públiques- a les empreses privades permeten que una part de la capacitat productiva no es realitzi a través del mercat. D'aquesta manera no s'agreuja el problema de les vendes.

La preocupació per la renda dels productes i per la prioritat del consum en el creixement del producte Nacional significa que augmentem el bens necessaris pel consum. Això vol dir que els salaris han d'augmentar i que el temps de treball socialment necessari per la reposició de la força de treball també augmenta com a conseqüència del major número de necessitats expressades en forma de demanda de consum. En altres termes, LA REPRODUCCIO DEL BENEFICI PASSA PER UN MAJOR COST DE LA REPRODUCCIO DE LA FORÇA DE TREBALL.

(7) Substitutiu de productes més que renovador de maquinària

Per tant, assegurar el creixement de la demanda vol dir una extensió dels costos comercials i de les rendes, una accentuació de la terciantzació de l'economia. Com a contrapartida el creixement potencial de la capacitat productiva -entesa, aquesta, com a disponibilitats de progrés tècnic i de mà d'obra per a la inversió- s'ha atemperat. La extensió de les rendes i els costos s'ha correspost amb una atenuació del ritme de creixement de la productivitat. En efectuar-se aquesta opció -d'una manera implícita- el capitalisme restitueix o agreuja la tendència a una taxa de beneficis decreixent si no s'assimila l'adequat progrés tècnic i es procedeix a una acumulació productiva continuada, si no es fomenta la creació suficient de plus-vàlua relativa. Així, "l'excés d'acumulació dels mitjans de producció en la gran indústria privada no troba ja la possibilitat de remuneració proporcional degut als (limitats) avanços de productivitat, al creixement de la càrrega de treball" (8).

En conseqüència, l'assimilació dels augments de rendes i costos -extesos per maximitzar la seguretat de la venda- es fa més difícil d'una manera equilibrada perquè la relació beneficis/salaris disminueix o la menor productivitat del sistema indica una deterioració de la taxa de beneficis. Això es produeix quan justament la extensió dels costos i la desacceleració de la inversió productiva innovadora ha coadyuvat al desajust permanent entre la demanda i la oferta. En altres mots, el desajust de les rendes i les despeses al nivell de la producció té com a significació paral·lela el tren de despeses de les empreses i de les economies domèstiques, tren de despeses que respon a la sorpresa per unes possibilitats productives ignorades des de segles -la revolució industrial no comença fins a finals del segle XVIII-. Amb el llenguatge descriptiu que li és norma la OCDE afirma (9) que: "Els països de la OCDE pateixen actualment les "seqüeles" de la demanda excessiva que havien permés es formés el 1973 i de la commoció provocada per la sobtada i forta puja dels preus del petroli".

La oferta a curt termini no creix prou per la maduració dels rendiments (decreixents) de les innovacions productives o l'esgotament de les línies tecnològiques explotades i perquè la mà d'obra sobrant procedent dels sectors menys capitalistes (p. ex. agricultura) tendeix a minvar.

En la mesura que la demanda no està saturada, el que es palesa per l'excés de demanda en relació a la oferta, el recurs a la puja de preus corregeix els menors beneficis unitaris. Aquest procés d'augment de preus és factible per l'existència d'empreses oligopolítiques en una estructura de mercat que no és de competència perfecta.

(8) "Phillipe Herzog". Le Monde, desembre 1974

(9) "Les perspectives de la OCDE pour 1975", desembre 1974

Vet aquí, el vici del capitalisme madur d'acometre i obtenir les condicions adequades d'explotació per la via indirecta dels preus. Tanmateix, el capitalisme en utilitzar -de forma parcial ja que la productivitat segueix creixent- el recurs dels preus per refer els beneficis i erosionar els salaris, posa les bases per a la defensa que els treballadors han de fer del seu nivell real de renda. La capacitat reivindicativa dels sindicats exerceix una nova pressió sobre els preus i sobre els beneficis, i constitueix un element d'exasperació dels moviments alcistes dels beneficis i salaris significats en els preus.

La inflació es el fenomen que respon i és consustancial al mode de créixer de les economies capitalistes occidentals.

D'una manera força directa el nostre anàlisi pot corroborar-se per la opinió del economista francès Christian Goux on examinant la crisi econòmica (10) afirma:

"(al 1965)el poder adquisitiu dels treballadors americans assolía el nivell de 90 dòlars/setmana (constants de 1967) i es mantenia fins a la fi de 1970. Després d'una breu pujada de 1971 a 1973, retornava al nivell antic des de la primavera 1974, on hi resta des d'aleshores. Aquesta estabilitat durant prop de deu anys és notable. Mostra que la economia americana ha sigut incapaç de sortir del dilema subconsum-sobreproducció. La única resposta possible ha sigut la inflació, d'una part per amagar aquest estancament, que hauria sigut molt difícilment acceptat si la erosió monetària no l'hagués dissimulada, d'altra part, per lluitar contra la baixa interior dels beneficis, que els beneficis dels bancs i el imperialisme al exterior no arribaven a compensar".

.

Al igual que la recuperació dels salaris al augment dels beneficis pel recurs dels preus, els països del tercer món productors del petroli efectuen una recuperació dels seus preus relatius respecte a la taxa d'inflació occidental.

En enfatitzar l'escassetat relativa del petroli, els països productors han advertit per avançat, s'han aprofitat i defensat de la tendència menys productora de les economies madures capitalistes.

La tecnologia del motor d'explosió i la era de la energia barata que vol dir el model de creixement de les economies occidentals fonamentat en un ampli sector de transformació (l'exemple immediat és la indústria automou

(10) "Le Monde", 24-XII-1974

vilística) ha tocat fons. La crisi energètica esdevé no sols una defensa dels països àrabs sinó un símbol i advertiment del tren de despesa i malbaratament com han crescut les economies occidentals en el si d'un sistema productiu i tecnològic relativament poc dinàmic.

La inflació anterior -és important notar-ho- a la crisi energètica com prometia ja les balances de pagaments de les economies occidentals en la mesura que la taxa relativa d'augment de preus d'una economia era superior a les altres. La crisi energètica aguditza tant la inflació com la situació de les balances de pagaments occidentals amb unes reserves cada cop inferiors.

Hem vist que el fenomen inflacionari expressa el desajust entre l'autolimitada capacitat de creixement natural (11) i el tren de despesa o model de desenvolupament sectorial de les economies occidentals. Aquest fenomen es nodreix d'una carrera alcista i implicada de beneficis i salaris, es fomenta per la extensió dels costos comercials i de serveis, s'exaspera pel nou component alcista dels preus de les matèries primes (12) i els productes energètics i s'aguditza pels recursos públics creixents que es necessiten per mantenir una qualitat de vida igual o per no accentuar els dèficits col·lectius ni els costos socials del creixement.

(11) Progrés tècnic més alliberament de mà d'obra per la inversió productiva.

(12) Els preus dels productes bàsics s'ha doblat en dos anys, en part conseqüència d'una forta demanda fruit del creixement intens de 1973 i en part fruit d'una oferta inadequada amb males collites. El quadre de la OCDE que segueix és il·lustratiu de l'evolució del índex de preu:

Base 1970 = 100

	1971	1972	1973	1973-1974		1974		Oct.
				Mín.	Màx.	1er. semestre (c)		
Total	90	109	164	133	213	207	204	
Ptes. aliment. .	95	120	173	144	262	219	262	
Mat. indústria .	85	96	153	120	201	192	133	
De les matèries:								
Fibres	98	134	235	202	272	237	172	
Metalls	78	77	113	80	192	170	109	

(c) mitja sis primers mesos

La disminució dels preus de les matèries primes en l'anàlisi marxista permetia corregir la tendència a la baixa de la taxa de beneficis. En aquests moments, l'augment dels preus de les matèries primes agreuja una taxa de beneficis deteriorada per un capitalisme poc productiu.

D'altra banda, el convenciment que el creixement escollit és desequilibrant i fins pot pressuposar la suspensió de pagaments, obliga a curt termini a desaccelerar el creixement o recessionar les economies.

La possible solució a mig termini s'ha de considerar atenent a la presència dels elements alcistes esmentats, a la necessitat d'assimilar-los i a la urgència de cercar noves possibilitats productives que:

- reajustin la insuficient capacitat productiva al tren de despesa de les economies i al tren de creixement i d'expectatives de les rendes o fins i tot capacitat productiva inadequada davant d'algunes demandes saturades.
- refacin la taxa de beneficis no tant per la via dels preus quant que la via d'una productivitat renovada.

La única sortida, pel capitalisme, significa créixer més i reconvertir -d'una manera més discontinua que fins ara- el seu model sectorial de creixement o la seva estructura productiva. La reconversió ve urgida pels límits de productivitat a què s'ha arribat i per la saturació d'algunes demandes.

La elevació del preu del petroli ha arribat a un punt que obra camins a productes substitutius del petroli i a les tecnologies que els acompanyen. Més que un moment que poguerem qualificar de premonició davant d'una escassetat absoluta, la qual cosa seria pur malthusianisme, ens trobem en les condicions perquè un nou salt d'aplicació tecnològica dinamitzi els sistemes productius. Ens trobem davant la possibilitat d'augmentar substancialment el sostre natural del creixement.

La inflació de les economies capitalistes

Es evident que el creixement de la capacitat productiva s'ha vist facilitat per l'assoliment escalonat de nous nivells de consum per un nombre major de capes socials. La productivitat ha anat traduïnt-se en un augment de bens per disfrutar i en una extensió d'aquests bens a una major part de la població. La habilitat de la indústria de transformació no ha sigut altra que la de plantejar nous horitzons en forma de major número de productes i de possibilitats de consum.

Però, algunes indústries paradigmàtiques com l'automobilística estan trobant -en el mercat europeu- cert descoratjament o saturació de consum que és la contrapartida per la banda del consum o de la demanda a la necessitat de reconversió de la estructura productiva.

En els anys fàcils d'augment i generalització del nivell de consum la massa de productivitat podria augmentar per la relativament fàcil extensió del mercat. Vet aquí la gran oportunitat de grans beneficis; aquests foren disminuint i exigint el recurs dels preus a mesura que les condicions de negoci no evolucionaven al ritme desitjat. Possiblement, s'ha arribat a un cert límit -en alguns sectors o productes (13) -només superable per la reconversió de l'estructura productora o per la explotació dels recursos de les empreses cap a altres sectors on la taxa de beneficis marginal

(13) pàg. 10

sigui superior a la del propi sector, on sigui possible una explotació més capitalista productiva, ~~no pot ser més que una explotació més capitalista productiva, no pot ser més que una explotació més capitalista productiva, no pot ser més que una explotació més capitalista productiva.~~

Una reconversió com la requerida comporta uns elements de recessió a curt termini. Es indiscutible que les possibilitats de consum han de continuar així com les necessitats de millora del standing de consum en determinats camps. Les formes més poderoses del capitalisme actual, les grans empreses, són les que estan en millor posició per induir noves demandes. El creixement es caracteritza per la capacitat de induir demandes i per tant remou re els recursos creixents necessaris, de forma productiva. En un capitalisme que es reestructura i que acusa uns desequilibris importants, una actuació renovadament especulativa no beneficiarà a mig termini a aquelles unitats econòmiques o empreses que vulguin situar-se aventatjosament en la neoconcorrència internacional. El capitalisme, com hem dit, per les característiques de la crisi actual està emplaçat a ser més productiu; el capitalisme només pot perpetuar-se a mig termini a través de una explotació productiva, creadora de noves possibilitats i capaç de sostenir de manera menys crítica, la taxa de beneficis.

Les noves possibilitats poden estar en sectors on la productivitat capitalista encara pot desenrotllar-se amb molta força, i on les necessitats estan lluny d'ésser cubertes adequadament. Així, per exemple, el sector de la construcció ofereix un camp de possibilitats molt notori: les necessitats de vivenda o de vivenda millor constitueixen una demanda ascendent, lluny s'està de una satisfacció en aquest tipus de ben; per el costat de la oferta l'augment de productivitat a través de la utilització generalitzada dels mètodes més racionals (prefabricació i encofrats lliscants) és un camp gairebé no desenrotllat, i igualment la millora de qualitat dels sistemes de industrialització de vivendes. Només introduint-se el capital en nous sectors amb afany productiu i renovant els sistemes productius pot assegurar-se un creixement menys desequilibrant i crític, sense accentuar tant el encariment dels factors (14).

El capitalisme necessita introduir-se en sectors amb reserves productives tant del costat de la demanda (per les seves possibilitats d'expansió) com de la oferta i per això -si és coherent- deurà escombrar o ho està fent efectivament els negocis mitjans i menys productius, els esglaons intermediaris i finals així com la seva atomització, les operacions excessivament

(... pàg. 12)

(13) Als Estats Units el creixement del número de parats en percentatge des de juliol del 73 a juliol del 74 ha sigut especialment acusat en els sectors següents:

Automòvils i accessoris ...	170,0%	Metalúrgia	34,6%
Ind. alimentícies	47,2%	Ind. manif. ...	34,2%
Mat. elèctric	46,4%		

Font: OCDE

(14) El treball per el encariment de "wage goods" com la vivenda

especulatives: en resum, tot lo que ~~exten~~ els costos i augmenta els preus sense una suficient contrapartida productiva. Al capitalisme li està resultant excessivament desequilibrador el augment del cost de la mà d'obra arrel d'un vici de reproducció inadecuada o de la supervivència de formes i dimensions poc productives d'explotació. Tot això està per veure.

La necessitat de correcció de la manera de créixer de les economies capitalistes occidentals tendeix a correspondre's amb les necessitats del nou contexte mundial en què aniran operant d'una manera més intensa les empreses multinacionals.

L'exportació de productes ha constituït una realitat progressiva com conseqüència de la capacitat productiva de les empreses de les nacions més pròsperes i com necessitat obligada per una certa saturació dels mercats interiors en alguns productes i sectors de dites economies modernes. A mida que els països en vies de desenvolupament o desenvolupats han augmentat la seva renda, s'han convertit en mercats potencials interessants per a les economies més expansives. La competència entre nacions s'ha desenrotllat en un període determinat com competència entre estructures productives nacionals, reflectida en les balançes comercials respectives.

El que s'està produint, és una modificació de les formes competitives de comerç per la alteració de les característiques de les estructures productives. Per un costat, el comerç segueix responent a la tradicional divisió internacional de recursos i del treball; en aquest sentit, existeix un comerç mundial natural i inevitable de productes bàsics i un comerç també natural de venda de productes manufacturats o d'equip dels països desenrotllats als subdesenrotllats. Per altra banda, el comerç mundial tendeix a produir-se no tant per competència de estructures productives nacionals a través de les balançes de mercaderies, quan per l'extensió i defensa dels mercats gràcies a l'extensió en l'espai internacional de processos productius de les grans empreses nacionals.

Això es concreta en la tendència dels països en vies de desenvolupament a defensar la seva incipient indústria tractant d'abrigar l'economia del exterior i protegint-la mitjançant l'adequat rearmament arancelari. Aquesta situació constitueix una dificultat per a l'exportació dels països més avançats.

Ja s'ha dit que les economies madures han arribat -especialment en alguns sectors de oligopolis madurs⁽¹⁵⁾- a una certa saturació de reserves productives i/o de demanda que fa difícil corregir la disminució de la taxa de beneficis. Es precisa ~~extendre~~ l'estructura productiva allí on les condicions d'explotació de mà d'obra, les aventatges fiscals, l'abric de la competència, la menor concentració de capital permetien una taxa de beneficis marginal superior a la que s'obtenia en el país d'origen. L'extensió de l'estructura productiva a través de la inversió de capital i tecnologia en el país armat arancelàriament permet la venda dels productes amb una rendabilitat superior i sense la dificultat que suposa la frontera administrativa que s'ha de superar per l'exportació. D'aquesta manera, les empreses del país desenvolupat, avui en dia avancen els seus processos productius allí on troben facilitats del costat de la demanda o de la oferta.

(15) Com l'automòvil, l'alumini, el paper, etc.

Es la possibilitat de millorar la taxa unitària de beneficis o de maximi-
zar-la. En la mida que aquest procés de penetració DIRECTA en nous mer-
cats a través de les inversions d'empreses multinacionals es generalitza,
estem assistint a un procés de reestructuració de les forces productives
i a l'aparició d'un mercat major i cada cop més generalitzat. Si una em-
presa multinacional estableix una planta productiva en un país un altre
del mateix ram deurà fer el mateix.

Es perfilen així les tendències cap a una neoconcorrència internacional
que exigirà un nou "laisser-faire" i unes condicions de competitivitat que
obligaran a nous esforços productius a les indústries o empreses. Per
això s'evolucionarà des de taxes de beneficis diferencials -fruit d'un mer-
cat i una competència encara insuficientment generalitzats- a noves taxes
de beneficis uniformes.

Aquesta nova concurrència i el desenvolupament supranacional de les estruc-
tures productives anirà desvirtuant als Estats actuals per a una política
sobrana amb objectius propis. La reestructuració econòmica obligarà a una
reestructuració política a mig termini.

El impasse inflacionari i recessiu en què s'han trobat les economies occi-
dentials fundat en un mode atemperat i conservador de creixement exigeix
el salt productiu i la reconversió productiva per a una forta neoconcoerèn-
cia a què estan obligades les figures actuals del capitalisme avançat: les
empreses multinacionals.

La busca de les noves reserves productives, de noves demandes, d'un sostre
superior de creixement natural constitueix la necessitat del capitalisme
per a corregir el seu creixement desequilibrador i és expressió d'una no-
va frontera de competitivitat i dinamisme. Una via de pervivència del sis-
tema i les seves seqüeles.

Entretant, la taxa d'inflació diversa dels preus relatius per sectors o
empreses permet el trasvàs de beneficis a favor d'aquelles empreses que es-
tan en millors condicions de fixar els seus preus, d'expansionar-se per la
via d'unes demandes no exhaurides i de reestructurar-se per una competèn-
cia més dinàmica.

Recessió i austeritat

Però la reconversió passa per una profunda recessió a curt termini que
exigeix una acció política immediata. Acció que troba una inseguretat en
les mesures a aplicar per una política econòmica emplaçada a uns fèndems
oposats -inflació i recessió- que tenen una causa comú: la manera de créi-
xer de les economies occidentals. Perquè créixer i reconvertir-se plante-
ja uns problemes a curt termini:

- a) no es resol immediatament: és un procés que madura en el temps (per ex.
l'aplicació de progrés tècnic més productiu, l'adequació de la dimensió
de les empreses a una penetració productiva internacional i a l'expan-

sió del mercat).

- b) crea greus problemes com són l'atur que es deriva de la reconversió, la qual cosa descoratja les demandes interproductives i augmenta l'atur, i registra els costos socials d'un creixement equivocat.
- c) exigeix recursos -per fomentar el creixement- que sovint manquen i es necessiten tan sols per sostenir el nivell d'activitat. Vet aquí el paper tapaforats de la despesa pública.
- d) la necessitat de créixer productivament pot agreujar els dèficits socials col·lectius.
- e) créixer agreuja a curt termini la situació dels pagaments.

La operació inevitable de la reconversió, fallida o reestructuració, planteja a curt termini l'elevat cost social del atur i de la incertesa per una part de la població laboral. El que ens indica una de les dificultats del moment: els problemes actuals són de correcció del creixement però també de resol·lució dels problemes urgents a curt termini. Una doble perspectiva temporal d'actuació simultània no es resol amb la terapèutica Keynesiana que afronta fonamentalment problemes a curt termini.

Sigui per la realitat d'una forta recessió, sigui per un creixement molt moderat en els pròxims anys el mot més difós des de les funcions de poder és: austeritat o contenció del consum.

La inflació del consum sembla ser la forma propugnada de correcció del creixement de les economies capitalistes. L'austeritat prescrita i propagada sembla advertir on hi ha l'origen del mal.

Culpabilitza al poble, a les economies domèstiques d'una situació o forma de creixement que els ha sigut imposada. D'altra banda, la retòrica que acompanya amb objectius de solidaritat nacional la justificació de l'austeritat o de la contenció del consum amaga la realitat d'una aplicació discriminada dels costos d'un creixement si tenim en compta l'existència de classes socials i d'una distribució desigual de la renda.

La contenció del consum té lloc per causes diverses, la primera de les quals és la forta disminució del creixement del Producte:

- a) la disminució d'hores extraordinàries, la difusió del atur.
- b) la disminució del ritme de creixement dels salaris per la formació d'un nombre elevat de parats o pel reforçament de les posicions de les empreses augmentant la situació de crisi i de poca demanda.
- c) la disminució del ritme de creixement dels salaris per una política de rendes determinada (per ex. norma d'augment només en la quantia del augment del cost de la vida).

- d) la disminució dels salaris indirectes o de les prestacions socials.
- e) L'aplicació directe dels preus dels productes energètics i la fixació rendable de preus dels diferents serveis públics o suministres que utilitzen les economies domèstiques. En aquest sentit, la OCDE afirma: "No és impossible que es pugui moderar quelcom la taxa d'inflació cap a mitjans de 1975, però la puja dels preus al detall es prosseguirà sens dubte a un ritme molt elevat en el curs dels sis propers mesos, ja que les repercussions indirectes del encariment del petroli i d'altres productes de base no s'han difós del tot en el sistema de preus, i els salaris i els costos comencen a exercir fortes pressions en el sector manufacturer".
- f) la necessitat d'assegurar els recursos públics suficients per atemperar l'atur i millorar el nivell d'activitat.
- g) la creació dels recursos d'estalvi forçós suficients per finançar la nova acumulació i la operació reconversió. Es a dir, el sector privat més prepotent pot fer repercutir la crisi a les classes petitburgeses i populars, i a les petites o mitjanes empreses que no suporten l'estrangulament de la seva tesoreria. El canvi paulatí del model de creixement vol dir a curt termini desviar recursos del consum privat o de l'empresa fallida cap a la inversió del sector capitalista que es podrà resituar i reconvertir i cap al Estat que malda per disposar dels fons necessaris per fer front a la crisi. Els components de la demanda global que es volen estimular -en una situació que és recessiva però de reconversió productiva i competitiva- són la despesa pública, la inversió i les exportacions. Es indiscutible que davant la nova neoconcorrència internacional l'Estat afavorirà els beneficis i la seva inversió productiva de les grans empreses ni que sigui a costa d'un consum ralentit o del atemperament del creixement de les rendes del treball.

Es evident i cabdal el fet que en les economies capitalistes la reivindicació salarial com a defensa al augment dels preus constitueix avui una acció institucional molt habitual accentuada per les postures molt arrelades d'anticipació a la erosió inflacionària. Aquest component polític esdevé un element també protagonista de la crisi d'unes economies madures amb increments insuficients de productivitat. Vet aquí la preocupació de les autoritats econòmiques de flexionar aquesta tendència dels salaris (i del consum) o d'assimilar equilibradament els seus augments. La OCDE indica que "el percentatge característic d'augment de salaris reivindicats no està lluny del 20%..." i "la qüestió cabdal és saber fins a quin punt els augments dels salaris nominals actualment reivindicats poder ser compensats gràcies a una reducció de beneficis, un creixement de la productivitat real o una millora dels termes d'intercanvi". El creixement dels salaris esdevé una dada institucional davant la qual a curt termini el capitalisme ha de millorar la seva productivitat i ha de pactar si vol introduir un patró provisional d'austeritat.

Es poden, doncs, introduir dos interrogants:

- a) Phillipe Herzog es qüestiona com una política d'austeritat permetrà sortir de la crisi, ¿al menys és una paradoxa? La demanda de consum és un component sustancial de l'estructura productiva actual.
- b) un cost social tan elevat exigirà d'un pacte social i d'un consens notable. "Les menors taxes de creixement conduiran a importants problemes de canvi social, tant menys difícils quant més amplis siguin els canals de discussió i sol.lució" (16).
- c) Fins i tot, les posicions conservadores (17) reconeixen que "una inevitable reducció del nivell de vida mig serà difícilment tolerable sense un reforçament de la lluita contra les desigualtats".

Hi ha dos enfocos sustancialment diferents d'afrontar la crisi i d'estimar l'austeritat proclamada:

- a) segons un enfoc estrictament capitalista: l'austeritat i la desacceleració del consum implica el trencament del ritme de creixement de la taxa de salaris. Significa donar facilitats a les empreses perquè restitueixin millor la seva rendabilitat i significa per tant un menor creixement dels preus. La contenció del consum vol dir cercar l'equilibri amb l'exterior; és a dir, contenir el consum voldrà dir en disminuir la pressió de la demanda i dels preus, poder millorar l'estabilitat interna, i per tant, poder oferir uns preus més favorables relativament amb l'exterior, el que imposarà unes majors exportacions (18) i un allunyament del empitjorament de la balança de pagaments. Per això, és important d'altra banda fomentar la inversió productiva -assegurant-li uns recursos, de forma menys inflacionària- per tal que l'economia esdevingui més competitiva. Probablement, però la fixació dels preus de les grans empreses constituirà un àmbit respectat i protegit per l'Estat malgrat l'erosió que suposi a d'altres empreses, sectors o classes i el component inflacionari intern que comporti.

Aquesta política d'austeritat s'acompanyarà d'una disminució de càrregues socials i d'una política monetària més estricte.

La col.laboració social a aquest programa és un terreny imprevisible i polític.

En els termes "statuquoris" tradicionals la OCDE observa en la línia indicada suara: "per tal de millorar les perspectives de creixement a més

(16) Dr. Rojo "Cuadernos para el Diálogo", diciembre 1974

(17) Thierry de Montbrial economista del ex-ministre d'Afers Estrangers Sr. Jobert

(18) Les fluctuacions de les taxes de canvi són reflexe de les variacions dels preus relatius; les modificacions de paritat entre dues monedes.

llarg termini i d'impedir que no apareguin insuficiències de capacitat (llegeixi's, també, insuficiències de productivitat) del gènere de les que ja^{han} exacerbant la inflació als darrers anys, les mesures han de tendir a estimular les inversions -en particular les inversions que promou en el creixement de la producció energètica, l'estalvi d'energia, i les inversions en els sectors d'estrangulament. Quan arribi el moment de arreglar els deutes amb els països de la OPEP (19), la transferència de recursos reals constituirà una càrrega tant menys pesada quant que les economies dels països de la OCDE seran més productives".

A mig termini, la satisfacció d'altres necessitats de la demanda, la modificació de l'estructura sectorial, exigiran probablement una distribució de rendes més adient. Es a dir, una distribució que pugui ser solvent als camps de demanda individual que pensa satisfer la revisada -de forma contínua- estructura productiva.

- b) un enfoc alternatiu constata que l'interés del capitalisme per reproduir-se mitjançant la producció de bens individuals troba contràriament i cada cop amb més insistència la necessitat dels bens col·lectius o de la demanda social. El creixement, per això, és un mitjà important. Joan Robinson indica: "seria racional la utilització de recursos creixents per remoure la pobresa, per eliminar el llegat negatiu de la revolució industrial, per construir escoles i hospitals, i formar al personal que requereixen urgentment els serveis socials, així com modernitzar la indústria. Seria necessari portar a terme la investigació tècnica i social per conèixer quines necessitats s'han de cobrir. La taxa de recuperació de la producció en benefici de la societat seria certament molt elevada, de tal manera que una política així requeriria creixement per molt temps. El creixement seria la conseqüència, no l'objectiu, de la política econòmica racional" (20).

La reconversió cap a una estructura molt més productiva exigiria la introducció paulatina d'una nova lògica en el sistema econòmic.

La reorganització de la producció exigiria un control fort i selectiu sobre la producció i les grans empreses i un augment de la productivitat només gràcies a una forta participació dels treballadors en l'esfera productiva.

Justament enlloc d'austeritat per una actuació més lliure i menys desequilibrada -a la hora d'acumular recursos- de les grans empreses, la

(19) Països productors de petroli

(20) Economics: an awkward corner
George Allen and Urwin. London 1966, pàg. 51

lluita anti-inflacionista passaria per un bloqueig fort tant dels preus dels productes bàsics i de primera necessitat com del control públic de la formació dels preus de les grans empreses. Justament, aquest estricte control de preus engendraria dos efectes:

- restauraria o recuperaria la demanda interior de consum en evitar l'erosió del poder adquisitiu.
- "l'acció immediata sobre els preus crea les condicions per la necessària planificació dels preus" (21) i el control social directe sobre l'economia.

Per tant, en el enfoc més capitalista l'austeritat i la contenció circumstancial del consum serveix l'objectiu de reconversió cap a unitats productives capitalistes més productives i concentrades, d'una manera menys inflacionària, però respectant la llibertat de fixació de preus i de expansió de les empreses en unes millors condicions internacionals de competència. En el enfoc de transició, l'austeritat és substituïda per un control rigorós de la fixació de preus i és evitada per una lluita severa de la inflació que requereix el pas de la lliure actuació de la gran empresa a un control social de la mateixa.

(21) Philippe Herzog

1.2. Les repercussions immediates de la crisi de les economies occidentals en l'economia del Estat espanyol

L'any 1974 també a Espanya suposa una inflexió en la orientació de l'economia, bé que amb un cert retard i amb menys agudesa que a Europa.

Després de la contracció de 1971 i de la forta expansió de 1972 i 73 (22), el creixement del PNB a 1974 es situa només en el 5,5% encara prou elevat per la inèrcia expansiva de què va gaudir el primer semestre. Però cap a finals d'any el ritme de creixement és força més baix (2-3%). El creixement es ralenteix com expressen els indicadors de l'activitat econòmica:

	<u>Index General</u> <u>Producció Industrial</u> (sèrie de tendència)	<u>Ciment Artif.</u> <u>Vendes en mils Tones</u>	<u>Matriculació</u> <u>Turisme</u>
10-1973	338	1.856	53.289
11-1973	346	1.874	55.655
12-1973	350	1.952	54.986
1-1974	354	2.014	53.594
2- "	357	2.032	50.699
3- "	353	2.017	47.696
4- "	363	1.960	46.758
5- "	362	1.973	48.061
6- "	361	1.984	47.236
7- "	357	1.969	47.236
8- "	351	1.948	48.459
9- "	345	1.928	47.583
			(10-74) 46.708

D'altra banda, des de maig de 1974 es produeix una disminució en la importació de bens d'equip, variable que en el cas espanyol està molt correlacionada amb l'augment del PNB.

Les xifres oficials d'atur són molt inexactes i quasi es poden doblar, com reconeix la mateixa "Organización Sindical". Si el desembre de 1973, l'atur era del 1,16% de la població activa, es pot estimar que a començaments de 1975 la població sense treball representa més del 2% de la població i es situa ben bé per damunt del 300 mil parats. D'altra banda, la distribució del atur és molt desigual provincialment, afectant especialment a les províncies més agrícoles -pensi's la manca de plujes- i a les que tenen una estructura productiva basada en l'indústria de transformació, com Barcelona (23).

(22) Amb increments del Producte Nacional de 7,8 i 7,9 respectivament

(23) % d'atur a final de 1974

Jaén	3,96	Huelva	2,30
Granada.....	3,94	Cáceres	2,28
Badajoz	3,59	Sevilla	2,27
Córdoba	3,56	Barcelona	2,11
Albacete	2,95	Alicante	1,90
Murcia	2,63	Palencia	1,82

La situació de la balança de pagaments també es deteriora malgrat la relativament bona posició amb què pel seu nivell de reserves, Espanya afronta la crisi:

Reserves (en dòlars)

Gener 1974	6.592,7
Febrer "	6.603,8
Març "	6.462,5
Abril "	6.263,9
Maig "	6.174,6
Juny "	6.094,7
Juliol "	6.180,4
Agost "	6.250,4
Setembre"	6.332,5
Octubre "	6.200,2
Novembre"	6.009,0
Desembre"	6.025,3

La disminució de les reserves (un 89% a la fi de 1974 del nivell de desembre 1973) ve explicada per un dèficit a la balança corrent (comercial, serveis i transferències) que canvia el signe favorable de 1973. El dèficit de la balança corrent a finals de 1974 es situa ben per damunt dels 3 mil milions de dòlars, fonamentalment. El dèficit de la balança corrent fins 1974 no és degut a la partida de serveis i transferències (turisme i remeses d'emigrants), on els ingressos augmenten:

Octubre 1972 - Setembre 1973	3.876	milions de \$
Octubre 1973 - Setembre 1974	4.305	" " "

Font: "Indicadores de Coyuntura", Instituto Nac. de Estadística

Ni a una disminució de les exportacions, perquè augmenten notablement:

Octubre 1972 - Setembre 1973	4.615	milions de \$
Octubre 1973 - Setembre 1974	6.352	" " "

Sinó que és l'espectacular augment de les ~~im~~portacions (especialment pel augment del valor dels productes bàsics, alimenticis i energia) el que remou la balança corrent:

Importacions Octubre 1972-setembre 1973	7.794	milions de \$
" " 1973- " 1974	12.929	" " "

El canvi de signe de la balança corrent en relació a 1973 és tan important que la partida de capitals a llarg termini no compensa el dèficit de l'esmentada balança, engendrant una disminució de les reserves.

Finalment, l'augment del cost de la vida es situa cap al 17% al final de 1974.

La situació de l'economia espanyola al final de 1974 no presenta encara un agreujament com el que es produirà a 1975.

Les característiques del creixement espanyol -que més endavant- precisa rem passen per una definició o objectiu de "plena ocupació amb emigració". En aquest sentit, la crisi occidental i europea incidirà greument sobre una economia com l'espanyola amb una elevada fblesa institucional.

L'augment del atur a la Comunitat Econòmica Europea tindrà tendència a frenar l'emigració espanyola. Al inici de la repatriació no hi haurà possibilitat d'ocupació per la mà d'obra retornada -això exigeix una reconversió de l'estructura productiva i dels objectius de creixement- i per tant l'atur a Espanya podrà augmentar sense que la pressió de la demanda interior hagi de disminuir necessàriament.

La OCDE observa que "l'atur a Espanya reflecteix les variacions de la situació econòmica registrades sis mesos abans al Mercat Comú"; el que fa pensar que juntament amb la desacceleració -que explicarem- de la demanda interior l'atur es pot agreujar molt més.

Del mig milió de treballadors espanyols a Europa s'estima que més de 125 mil retornaran.

Els països europeus estan reforçant la protecció contra l'atur pels treballadors indígenes i extremant en un línia de certa hostilitat la compe tència en el mercat de treball, dels treballadors foranis.

La legislació està limitant la contratació de treballadors estrangers i les condicions que protegeixen els treballadors nacionals de la concorrència de mà d'obra estrangera. Com indica la OCDE, aquesta protecció ja existeix a Alemanya, Dinamarca i França; mentre que a Suècia, Països Baixos i Austria s'ha decidit una limitació dels contingents d'immigració de treballadors estrangers.

Per tant, en els pròxims mesos pot agreujar-se tant:

- a) la partida de remesa d'emigrants i aleshores el dèficit de la balança corrent
- b) l'atur a Espanya

En segon lloc, el nivell de activitat econòmica es veurà afectat a Espanya per la disminució de la demanda europea, en els propers mesos. L'informe de la OCDE observa que "les pressions de la demanda a Espanya depenen directament de les pressions de la demanda que s'exercien a la CEE un any abans".

Una nova dificultat podria ser l'exportació espanyola a la CEE tenint en compta que el mercat més important dels productes espanyols està a Europa, representant per ex. l'any 1973 un 37% de les exportacions totals d'Espanya.

Finalment, la partida de turisme no expressarà una ascensió com la de la dècada dels 60; més aviat, pot estabilitzar-se o disminuir.

La conseqüència de la crisi europea pot ser una tendència continuada a la disminució de reserves, el que palesarà el habitual desequilibri exterior de l'economia espanyola. Només, l'elevat nivell de reserves assolit permet una actuació no precipitada de l'autoritat econòmica davant la crisi. El desequilibri exterior de l'economia espanyola ve agreujat pel desequilibri dels productes alimenticis i de productes energètics.

Les xifres que segueixen són expressives del desequilibri exterior:

Ròssec balança corrent (milions dòlars)

1959-61	587,10
1962-69	-2.244,80
1950-71	1.863,10
1973	560,00
1974	3.000,00

Font: I.C.E.

La partida compensatòria habitual ha estat la balança de capitals privats a llarg termini:

1959-61	341,31
1962-69	2.634,17
1970-71	2.252,39

En aparèixer, per les raons suara exposades, un nou dèficit a la balança corrent l'any 1974, l'autoritat econòmica ha tornat a enfatitzar -i a regular de manera unificada- la necessitat d'apertura d'un capital internacional, ben disposat a aprofitar les condicions productives i de mercat espanyoles. Com s'analitzava, en el apartat 1.1. del capítol, la reestructuració mundial del capitalisme emplaçat a refer la taxa de beneficis d'una manera productiva passa en part per la extensió de l'estructura productiva a nous mercats i països amb una menor maduració econòmica (menys desenvolupats). Això corrobora el recurs habitual del creixement espanyol als factors exteriors: capital estranger, turisme i la plena ocupació mitjançant el curiós objectiu de la emigració de mà d'obra.

La estadística que segueix palesa el pes creixent del capital estranger en la Formació Interior Bruta de Capital:

(mils de milions de pessetes)

	Inversions directes	Inversions en immobles	Total	Percentatge Partici- pació sobre Formació Bruta de Capital Fixe
1969	15,3	7,5	22,8	5,17
1970	17,5	10,1	27,6	5,73
1971	16,9	18,4	35,3	7,08
1972	17,7	25,5	43,2	7,11
1973	28,4	34,5	62,9	8,60

Font: Balanza de Pagos, Ministerio de ComercioL'estructura de la inversió per països, sectors i grau de penetració s'indica a continuació:(24)Distribució per països de la inversió estrangera a Espanya (1959-73, juny)

U.S.A.	40,3%
Suïssa	20,7%
Alemanya	11,4%
França	5,9%
Gran Bretanya	4,8%
Holanda	3,4%

Per sectors

Química	26,3%
Siderometalúrgia	16,3%
Automòbils	9,2%
Immobles i urbanització	8,4%
Alimentació	8%
Activitats comerç	5,4%
Construcció i aux.	4%
Banca privada	3,1%

Grau de penetració

Vidre	45,7%
Química	31,45%
Alimentació	23,19%
Paper	18,41%
Arts Gràfiques	12,16%

Les raons per un ralentiment molt sobtat del creixement del Producte Nacional a Espanya, es relacionen amb la preocupació per no agreujar el desequilibri de la balança corrent; el que reclama atemperar les importacions

(24) "La Economía española en 1973" Arturo López Muñoz

cions, les quals, estan molt correlacionades amb el creixement del Producte. D'altra banda, una part del creixement del Producte se l'emporta els recursos que s'han de dedicar per fer front al desequilibri dels productes alimenticis i energètics. La repercussió total dels preus dels productes energètics en el sistema productiu espanyol -com ha indicat l'autoritat econòmica- constituirà un altre factor inevitable de recessió en la mesura que obligarà per la variació dels preus relatius a una reconversió interessant i d'acord amb les noves coordenades a les empreses espanyoles.

Finalment, la despesa pública en gran volum (pressupost i "Fondo de Ac-ción Coyuntural") ha de dedicar molts recursos a inversions anti-atur que per la seva elevada intensitat de treball no són d'una productivitat elevada.

Però l'anàlisi de les possibles causes i sortides de la recessió espanyola es farà més endavant. Es tractarà aquí de situar la crisi espanyola per la seva influència amb la internacional i el lligam entre la necessitat de l'economia peninsular de capital estranger i el procés de penetració internacional en una crisi de reestructuració del capitalisme.

CAPÍTOL 2

El creixement espanyol a la dècada dels 60 i l'embranchida dels 70

L'alternativa autàrquica i proteccionista es va anar esgotant per l'agudització d'una colla de problemes que tot seguit esmentarem. El mercat obligat, els permisos obligats d'instal·lació d'indústries, el comerç exterior per cupos, la fixació política dels preus afavorí el negoci en una economia d'oferta que podia col·locar automàticament la producció, en una organització econòmica d'intervenció. D'altra banda, una actuació monetària expansiva facilità una forta inflació que és consubstancial amb el creixement espanyol. Perquè en una economia on la industrialització es centrava en la substitució d'importacions, amb un paper molt intens del Estat, aquest trobant-se amb uns sistemes fiscal i financer insuficients, fomentava el finançament molt inflacionista del esforç productiu i inversor.

En el període -encara autàrquic- de 1951-56 es situa una primera arrencada de la producció i del creixement coincidint amb el acord Espanya-U.S.A. de 1953 provocats per necessitats estratègiques dels americans i que possibiliten l'anomenada "ayuda americana"⁽²⁵⁾. Aquest ajut permet algunes importacions de matèries primes i certa modernització del aparell productiu i possibilita una expansió inicial de la producció industrial. Els següents indicadors són expressius:

<u>Producció Industrial</u> (Base 1942 = 100)	<u>Formació Bruta</u> <u>de Capital Fixe</u> (1953 = 100)
1948 - 125 - 112	1948 - 69,0
1949 - 119 - 113	1949 - 69,9
1950 - 136 - 123	1950 - 68,2
1951 - 153 - 126	1951 - 65,1
1952 - 175 - 147	1952 - 75,8
1953 - 184 - 153	1953 - 100,0
1954 - 191 - 169	1954 - 93,7

! !

Font: INI CEN

En el mateix sentit, la permanència d'una estructura determinada de la població activa entre 1940 i 1950, i el canvi d'aquesta de 1950 a 1960 fa pensar en una arrencada del creixement dins la dècada del 60.

Així, la distribució percentual de la població activa fou:

	Agricultura	Indústria	Serveis
1940	50,52	22,13	27,35
1950	47,57	26,55	25,88
1960	39,70	32,98	27,32

Font: I.N.E. (i Institut de Cultura Hispànica)

(25) directa o mitjançant l'Eximbank

Es, doncs, dins la dècada del 50, quan es produeixen les primeres migracions de l'agricultura a la indústria.

El Dr. Sardà referint-se al agreujament dels problemes en l'etapa final de l'autarquia (període 1951-1957) observa (26) que: "la expansión monetaria no le corresponde en el mismo grado la expansión de la producción"... "se intensifica la producción de los cambios diferenciales al comercio exterior, lo cual lleva consigo un caos en el establecimiento de los costos de producción"... Finalment afirma: "La crisis se produce por... el crecimiento rápido de la masa monetaria, la inflación desencadenada, las presiones salariales crecientes y ahora de más difícil contención y, finalmente, la pérdida de las pocas reservas internacionales acumuladas, hasta llegar ya en el año 1959 a hallarse bajo cero".

Es interessant, aquí, indicar algun dels defectes estructurals endèmics en l'economia espanyola i que es palesa agudament a l'etapa final autàrquica.

El sistema de preus de protecció a l'agricultura -basat en la rendabilitat de les explotacions marginals- fomentà la insuficiència o inadequació de la oferta a la demanda i per tant l'augment dels preus agrícoles. Aquesta protecció a l'agricultura donava lloc a una relació d'intercanvi desfavorable per la indústria, i que constituïa, doncs, un obstacle al creixement econòmic. La correcció artificialiosa d'aquesta situació fou mitjançant: "un creixement molt ràpid de la oferta monetària per defensar al sector no agrícola front l'empitjorament de les relacions d'intercanvi de l'agricultura" (27). D'aquí prové un element de desequilibri permanent del sector exterior.

La "Ley de Ordenación Económica de 21 de julio de 1959" (el conegut "Plan de Estabilización") suposà un viratge important en la política econòmica que passa per:

- la supressió dels canvis diferencials en el exterior
- es fixa una paritat de la pesseta amb el dòlar
- es liberalitza el comerç exterior de matèries primes, recanvis i alguns elements de maquinària
- s'introdueixen mesures fiscals per potenciar la Hisenda
- s'utilitza ortodoxament, segons els cànons europeus, la política monetària

Certa apertura al exterior i utilització del mercat són les característiques que permetran un creixement més coherent de l'economia espanyola: "El año 1959 significó una decisión audaz de utilizar el mercado en vez de la

(26) Capitalismo español: De la autarquía a la estabilización. Prólogo
pág. 12

(27) Román

autorización administrativa para la distribución de recursos y un intento de ir igualando los precios nacionales a los internacionales. Los críticos de la operación de liberalización económica no presentaban soluciones de recambio al callejón sin salida a que había llegado la política autárquica" (28).

La contrapartida per la revisió de la política econòmica espanyola fou l'ajut financer d'organismes internacionals i l'apertura de crèdits.

Aquestes aportacions permeteren un fort augment de les importacions i una definitiva embranzida del creixement espanyol.

Les majors taxes de creixement de les importacions es corresponen amb majors taxes de creixement del Producte Interior:

	<u>Importacions</u>	<u>P.I.B.</u>
1961	39,8	11,3
1962	34,1	9,6
1963	23,2	9,5
1964	13,2	6,6
1965	27,7	7,6
1966	14,8	7,9
1967	-2,2	4,5
1968	6,4	5,8
1969	15,8	7,0
1970	7,5	6,3

Justament en el quinqueni 1961-1965 la taxa mitja de creixement -d'un 9%- és superior a la de la Zona. meitat de la dècada -d'un 6%-. Aquesta taxa mitja més alta també es correspon amb un creixement superior de les importacions.

Paral·lelament la previsió de partida del Pla d'Estabilització i de la formulació de la dècada dels "Planes de Desarrollo" és l'apertura a un turisme europeu que suposarà un altre factor potenciador del creixement econòmic.

Els ingressos per turisme creixen sobtadament:

1961 - 568,5	1965 - 1.104,9
1962 - 662,2	1966 - 1.292,4
1963 - 679,3	1967 - 1.209,7
1964 - 918,6	1968 - 1.213,0

Font: (Román)

(28) Gamir "La política económica española", Ed. Guadiana, pág. 590

"Tras dos décadas de aislamiento autárquico se redujeron notablemente las barreras comerciales y se abrieron cauces para la exportación masiva de mano de obra española a los países del Mercado Común. Al mismo tiempo, el volumen creciente de divisas proporcionado por el turismo permitió a las empresas españolas importar el equipo y los bienes de capital necesarios para renovar los medios de producción de la industria española, ya muy envejecidos" (29).

La ruptura relativa del aïllament espanyol corresponia a una etapa de creixement i una refeta de l'economia europea després de la Zona. Guerra Mundial que exigia ja un mercat expansionat pels seus productes, una sortida de capital i el gaudiment de un benestar mitjançant el foment turístic.

Fins i tot, l'esgotament de les reserves europees de mà d'obra després de la primera embranzida econòmica posterior a la Zona. Guerra Mundial permet que el creixement espanyol pugui produir-se sense els alts nivells d'atur a Sudamericana i amb una notable aportació de ingressos -per les remeses d'emigrants- a la balança de pagaments.

¿Per què, per tant, el creixement espanyol de la dècada dels seixantes fou tan elevat? Fins i tot, -si recordem l'apartat 1.1.-)per què superior al europeu?. De fet Espanya, als inicis dels 60 constituïa una economia encara poc capitalitzada, el que vol dir amb elevades reserves productives per explotar o amb un sostre elevat de potencial de creixement.

Probablement una força doble col.labora al enterrament de l'etapa autàrquica i a la formulació d'un pla d'estabilització i d'encaix amb l'exterior:

- a) l'esgotament de les reserves de la balança de pagaments i una inflació galopant amb la aparició d'unes pressions socials indiscutibles.
- b) la consciència d'unes possibilitats de creixença ofertes des de l'exterior i inclús instades per l'exterior -per motius econòmics, fonamentalment- que podien permetre alimentar i promoure el creixement interior.

Román (30) observa: "La operación estabilización y devaluación de la peseta estaba dictada por el reconocimiento de las grandes posibilidades encerradas en las corrientes del turismo internacional".

Justament, un any després de l'estabilització quasi es doblaven els ingressos per turisme.

(29) Román "Los límites del crecimiento español", Ed. Ayuso

(30) op. cit.

La operació d'estabilització permet la canalització cap a Espanya de recursos europeus i l'adquisició de productes europeus.

Les reserves productives espanyoles, des de la banda de la oferta, que permetien un horitzó de fort creixement foren:

- la mà d'obra agrícola sobrant o temporera que es dirigia cap a les zones industrials urbanes urgides de cobrir nous llocs de treballs en part creats com a conseqüència de les noves possibilitats d'importació d'antics factors limitatius com matèries primes i maquinària. Es a dir, unes reserves de treball que estaven mal aprofitades o subocupades en un camp on l'estímul del rendiment era gairebé innecessari per una protecció de preus que permetia l'assignació errònia de recursos a explotacions no rendibles. Reserves de treball que en passar a la indústria podien desenvolupar una productivitat molt més elevada.
- el creixement natural de la població activa
- l'assimilació tecnològica derivada en part de la importació de maquinària estrangera (per la substitució dels controls quantitius i directes per una política que fa ús dels drets aranzelaris) que incorporava un progrés tècnic i una productivitat desconegudes, en part de la inversió estrangera directa. Assimilació que es podia en relativa facilitat atenent a la no existència d'obstacles oligopòlics en la indústria més dinàmica i per tant d'una dimensió encara competitiva.
- les migracions des de les zones rurals a les zones industrials cap als voltants dels 60 va suposar una certa escassetat de mà d'obra agrícola el que va fomentar la mecanització agrícola, d'altra banda, impulsada per la oferta industrial de maquinària. Com a conseqüència es produí una transferència de productivitat cap a l'agricultura amb una renovada possibilitat de creixement de les forces productives.

Per tant, es podia produir un nou equip o capacitat productiva amb uns nivells de tecnologia elevats que aprofitava millor les grans reserves de mà d'obra en condicions d'autoconsum i subsistència que romanien sense prou oportunitats en el camp.

La utilització de la mà d'obra de manera productiva s'efectuà introduint progressivament uns canons disciplinaris de extensió (augment jornada laboral) i intensificació (sistemes de primes i estímul a la productivitat) desconeguts a l'etapa de la mà d'obra barata i de la inflació galopant. Justament, la expansió del mercat i de la renda que ocasionà el creixement suposà l'augment dels salaris -que d'altra banda, anaven adquirint la seva pròpia dinàmica reivindicativa. Com a conseqüència, les onades de taylorisme es produïren a les empreses per tal de defensar la plus-valor relativa, i d'altra banda es crearen les condicions objectius per un increment de capital que estalviés treball. Aquesta possibilitat d'aplicació tecnològica quan els salaris augmentaven amb el creixement fou una nova reserva de productivitat.

D'altra banda, la transferència de productivitat entre els diferents sec-

tors augmentà la productivitat global. La explotació de les reserves de mà d'obra significà inevitablement un dèficit comercial, (31) estan possible perquè part de la mà d'obra rural emigrava directament a una Europa Occidental que necessitava eixamplar el seu horitzó de creixement, i per la demanda exterior de serveis turístics en una CEE que havia assolit un nivell de renda molt més elevat. I finalment, l'entrada de capital de economies més madures es justificava pel desig d'utilitzar en el mateix territori espanyol les seves reserves de mà d'obra, de nova tecnologia i de recursos naturals o de paisatge. Aquest capital -com ja hem dit- compensà finalment el dèficit habitual de la balança corrent durant la dècada.

Per la banda de la demanda, les reserves de creixement eren igualment evidents:

- la posta en marxa del creixement creà una forta demanda d'inversió que sens dubte fou el component més dinàmic de la demanda final, fet que es justificà per l'arrencada productiva i la constitució d'una capacitat productiva creada per explotar les reserves productives noves. Durant el període 1961-1973 el creixement mig que hem estimat de la formació bruta de capital fixe fou del 10,2% (vegi's taula extreta del Banc d'Espanya) mentre el creixement del consum privat fou del 6,8% i el del consum públic del 6%.

Com a conseqüència, de 1963 a 1973 els creixements més forts fòren (vegi's taula nº 1) a la indústria metàl·lica bàsica, als transformats metàl·lics, a la indústria química, a la manufacturera, i a l'electricitat, aigua i gas.

- la demanda de consum, fou molt expansionada en tant que el creixement de la renda permetia la creació de reserves de demanda o d'un mercat peninsular eixamplat. Vet aquí la importància de l'expansió de la indústria de transformació (especialment a Catalunya) al voltant de la qual es desenvolupava el model de creixement espanyol. Es a dir, el mercat espanyol que creixia amb la renda constituïa un camp de col·locació dels productes de consum duraders com els electrodomèstics i l'automòvil. En aquest sentit, la construcció de carreteres fou molt prioritària en el "Plan de Desarrollo" al servei d'una fabricació de cotxes que passà de 58 mil (1965) a 400 mil (1967).

La distribució de rendes es modificà al servei del model de creixement espanyol a fi que el gran augment de productivitat derivat de l'explotació de reserves noves es traduís en noves possibilitats de consum. Així, el Institut Nacional de Estadística estima que la participació de les rendes del treball en la RN de 1965 a 1973 passà del 54 al 60,6%.

(31) A excepció del any 1960 que fou d'estancament

	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973
Index general (x)		100	112,5	125,0	142,4	164,3	173,8	186,3	215,3	237,8	242,8	248,1	326,8
Indústries extractives		100	100,4	98,4	104,6	105,5	104,8	109,1	108,0	105,9	108,1	110,6	100,9
Electricitat, aigua i gas		100	112,8	128,5	137,9	163,8	176,6	199,0	226,2	245,0	270,0	296,4	330,5
Indústries Manufactureres		100	113,3	126,6	145,3	168,3	178,3	190,7	221,9	246,3	250,1	295,1	343,3
Alimentació, beguda i tabac		100	121,4	129,5	143,7	153,8	171,6	181,7	201,4	249,7	231,8	241,5	300,7
Tèxtils		100	103,3	108,7	109,7	116,7	116,3	110,5	128,7	134,0	135,2	141,0	142,7
Vestit i calçat		100	110,6	125,4	143,4	171,1	174,0	199,8	218,9	224,9	228,4	257,1	250,8
Metàl·liques bàsiques		100	109,9	123,2	149,3	166,5	190,7	225,6	271,3	311,7	307,1	391,6	469,3
Transformats metàl·lics		100	117,4	142,2	175,6	222,1	227,5	238,8	289,4	310,9	318,1	395,4	480,0
Químiques		100	112,4	128,4	147,4	166,7	186,9	223,3	216,6	268,4	293,4	362,3	401,2
Altres indúst. manufact.		100	111,2	120,3	136,6	160,0	166,2	173,3	194,5	222,3	230,8	271,6	303,7

Base 1962 : 100

(x) exclouida la construcció

- la demanda turística que probablement accentuà la terciarització de l'economia.

Sens dubte, al servei de la demanda de consum i de turisme s'efectuaren fortes inversions d'infraestructura i d'expansió del sector serveis.

Una demostració del creixement econòmic a la dècada dels 60 i de l'aprofitament de les reserves de productivitat existents a l'economia espanyola és la pèrdua d'importància del Producte Interior Agrari en el Producte Interior Total.

La taula que segueix és il·lustrativa:

<u>Anys</u>	<u>P.I.B. agrari/P.I.B. total x 100</u>
1960	23,6
1961	22,8
1962	22,4
1963	22,3
1964	18,5
1965	17,4
1966	17,4
1967	16,9
1968	17,1
1969	15,7

Font: "Contabilidad Nacional de España" (32)

Aquest procés prossegueix a la dècada dels 70:

<u>Anys</u>	<u>Participació sector primari en el P.I.B. al cost dels factors</u>
1970	13,5
1971	13,5
1972	13,1
1973	12,7

Font: "Contabilidad Nacional de España"

(32) Elaborat a partir de les seves dades per José Manuel Naredo. "La evolución de la agricultura en España", Ed. Estela.

La prova més palesa del coixí de reserves de productivitat que l'economia espanyola utilitza està en la progressiva disminució del pes de la població activa agrícola:

Anys	% de la població activa del Sector primari en la població activa total
1966	32,3
1967	31,7
1968	31,2
1969	30,2
1970	29,1
1971	28,1
1972	27,1
1973	26,1

Font: "Contabilidad Nacional de España" i "Encuesta de Población Activa del I.N.E."

Si fem la comparació de les reserves de productivitat a l'agricultura entre països avançats i Espanya, podem observar a l'any 1971, que el creixement espanyol encara disposa de molts recursos:

Participació del sector primari en la producció i en la ocupació dels principals països industrials

Any 1971	Participació del sector primari en el PIB al cost dels factors	Participació de la població activa del sector primari en la població activa total
Alemanya	3,5	8,2
França	5,6	12,5
Itàlia	9,8	18,6
Holanda	5,7	6,8
Bèlgica	4,2	4,4
Anglaterra	2,5	2,7
Estats Units	2,9	4,3
Japó	7,8	15,0
Espanya	13,5	28,1

Font: "Oficina Estadística de las comunicaciones europeas (OSCE). I.N.E."

Com es pot observar, la població activa de l'agricultura espanyola en relació als altres països és encara molt alta.

CAPÍTOL 3DIFICULTATS I CARACTERÍSTIQUES DE FONTS DEL CREIXEMENT ESPANYOL

Es tracta de situar, els diversos tipus d'obstacles o característiques que de fineixen el creixement espanyol i el seu major o menor grau de desequilibri. En aquest capítol, tant ens referim a característiques estructurals o del sis tema productiu, com institucional, com de la política econòmica.

3.1. Desequilibri de productes agraris i desequilibri matèries bàsiques

La inadequació de la oferta agrícola o la demanda interior en part agreujada per la demanda turística. El que significa la insuficiència de la producció agrària i un desequilibri de la balança comercial agrària:

Ròssec Balança Comercial Agrària

1965	-14.435	milions de pessetes
1966	-17.673	" " "
1967	-11.400	" " "
1968	-11.502	" " "
1969	-20.294	" " "
1971	+ 36,5	" " dòlars
1972	- 57	" " "
1973	- 144,9	" " "
1974 (es timat)	- 800	" " "

Justament per això s'intenta formular un pla d'urgència de foment de les produccions agràries deficitàries per a 1975.

La política de sosteniment de preus predominant, l'enfoc de compra del ex cedent amb una fixació sovint arbitrària i derivada de pressions ja tradi cionals del camp ha distorsionat l'estructura de preus i d'assignació de recursos amb la irracionalitat i malbaratament que comporta. Justament, el caràcter intervingut i polític de fixació dels preus relatius ha sigut causa de desajust entre la oferta i la demanda. Malgrat la política de subvencions agràries, s'ha produït el dèficit d'un conreu tan típic com el cerealista.

La distorsió dels preus relatius per una política discriminatòria de sub vencions és greu perquè: "el sostenimiento de los precios y los precios que se fijan han de tener en cuenta la situación de todos los cultivos, y no só lamente la del producto que se está considerando, porque el agricultor con una mínima capacidad económica programa sus cultivos de forma que seleccio na aquél del cual espera obtener mayores ingresos de entre todos los que es susceptible de producir su tierra, con lo cual tiene en cuenta los precios relativos de todos ellos". (33)

(33) Claudio Arregui, "Actualidad Económica", 21-XII-1974

Dificultat major productivitat agrària per notable minifundisme

Un segon desequilibri -clarament estructural- és el relacionat amb el dèficit de productes bàsics o matèries primes per la indústria. Si ens atenem a un sector com la mineria observant la evolució del índex de producció veiem que el seu creixement és molt inferior al creixement general de la indústria i dels sectors que es suministren dels seus productes.

En base a 1962, la indústria extractiva presentava tan sols un índex de 113,5 (maig de 1974), mentre que el índex era a d'altres sectors com: metàl·lica bàsica (573,9), Transformats metàl·lics (540,8), Químiques i derivats (523,8)...

La conseqüència que es dedueix és que la mineria constitueix un sector d'estrangulament per la indústria espanyola. Per tant, això agreuja la dependència de les oscil·lacions del mercat mundial de productes bàsics que com ja s'ha indicat (en el apartat sobre la crisi econòmica internacional) ha sofert uns augments molt notoris.

3.2. Predominància del sistema financer

Un element estructural molt característic de l'economia espanyola és l'existència de un sector bancari compost pels grans bancs, amb una influència decisiva en la política econòmica del país i amb forta vinculació amb la indústria bàsica. Es el que constitueix la base del capitalisme tradicional espanyol.

a) Influència financera i industrial de la gran banca

Aquesta situació de predominància es remonta a l'etapa autàrquica quan el sistema tributari era molt insuficient. En aquest sentit, el Dr. Sardà Dexeus afirmà: "La Hisenda Pública roman immòvil quant a la modificació del sistema tributari... Aquesta situació beneficia sobretot a la Banca espanyola que experimenta un alt grau d'expansió..." (34)

La força de la gran Banca a l'etapa autàrquica li permet apoderar-se de les grans empreses en un comportament de consolidació del poder més que de estímulo productiu a la alemanya. "El crèdit i la Banca no es dirigeixen cap a la creació de noves fonts productives, sinó, que es dirigeixen bàsicament a apropiar-se de les empreses ja existents". Per tant, l'actitud ha sigut de sosteniment de l'estructura industrial tradicional més que la reconversió de sectors. En especial, la penetració bancària es dirigeix a aquells sectors decisius com: els monopolis, electricitat, siderúrgia, sucreres, aigües potables, mineria, construcció naval. Com a conseqüència el sector bancari té una influència evident en totes les decisions econòmiques del país en consolidar un procés de concentració oligopòlica. Els autors de "Crecimiento y crisis del capitalismo español" observan que "Un alt nivell de concentració i monopoli s'explica... a més per la influència de la Banca en tot el procés de industrialització... i al manteniment del status quo bancari" (35). Hi ha una relació de favor i uns vasos comunicants -com veurem en el sistema industrial- entre indústria bàsica i gran banca.

b) Els bancs són els grans intermediaris: Hi ha una sèrie d'elements que expliquen el monopoli de la banca i dels grans bancs com a intermediaris financers:

- l'existència d'un impost a les entitats intermediàries no bancàries que puguin prestar. Això automàticament significa establir un tipus d'interés superior al dels bancs i fa mancades de competitivitat aquest tipus d'entitats intermediàries, tan habituals a Anglaterra.
- l'estretor del mercat de capitals que dificulta la possibilitat d'ampliació de capitals de les empreses per la via de la emissió, fet que com a conseqüència només permet a grans empreses la utilització de la Borsa. La eliminació per clàusules restrictives com la del subapartat anterior, la existència d'empreses financeres intermediàries adequades a les necessitats de finançament i de tresoreria de les empreses mitjanes i petites. El tercer element és la existència fins a 1974 de tipus d'interés passiu baixos que no reclamaven operacions actives selectives o cercadores de alts interessos i per tant de crèdits a mig plaç. La conseqüència d'aquests avantatges del sistema bancari

(34) Pròleg del llibre: "Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización"

(35) A. López Muñoz - J.L. García Delgado

fou un capteniment o pràctica de finançament a curt termini de les necessitats fins i tot d'inversió de les empreses; és a dir, prèrrogues de crèdits de tresoreria que feien dependre excessivament a la petita i mitjana empresa del sistema financer i de les oscil·lacions monetàries i de conjuntura.

- l'existència d'un statu quo bancari, que es pretén trencar amb la "Ley de Ordenación del Crédito y de la Banca de 1962" diferenciant la banca comercial de la industrial quant a adequació del termini de les operacions actives al termini dels recursos aliens col·locats en el passiu. Aquesta llei permeté l'aparició de la banca industrial amb una òptica més alemanya o dinàmica de recolzament a nous sectors i de servei a la indústria en creixement i més competitiva.

Tanmateix, el decret sobre activitats bancàries acordat el 9 d'agost de 1974 és una via confosa en relació al statu quo o monopoli bancari. D'una banda, l'augment dels tipus d'interés, la llibertat de tipus pels dipòsits a plaç, la llibertat de terminis en les operacions actives per tot tipus de banca -retornant a un comportament mixte- obliga a una major competitivitat bancària quant a la selecció de les operacions actives. Però, d'altra banda, el pla d'expansió bancària fonamentat no en el volum i creixement dels dipòsits -criteri que prenia la dinamicitat de les entitats- sinó en els recursos propis i en l'ampliació de capital necessària per obrir noves sucursals o agències constitueix un cost especialment prohibitiu per la banca mitjana en relació a la gran banca.

En resum, el sistema financer espanyol molt vinculat -com veurem- a la indústria bàsica, poc dinàmic quant a reconversió de l'estructura productiva, coll de botella per l'expansió de la petita i mitjana empresa, constitueix un element de concentració, de pràctica restrictiva, en definitiva, un pilar molt important encara del capitalisme més tradicional.

Quant més es retarda l'aparició del capitalisme industrial és ben cert que hi ha una força de control i de conservació de l'estructura productiva -amb les mesures que reclama per a ella- que és el capitalisme financer tradicional.

Veurem, com, la pràctica comuna de la gran banca i la indústria bàsica envellida és un element inflacionari -un estrangulament institucional i estructural- que soporta l'economia espanyola. Fins i tot, el darrer element de consolidació de les pèrdues o de sosteniment d'empreses bàsiques ja insuportables pel binomi privat gran banca-indústria bàsica és el paper del sector públic, mitjançant l'I.N.I.

3.3. Sistema productiu espanyol

El sistema productiu industrial espanyol es pot explicar, en part, per la peculiaritat de:

- un sistema proteccionista
- un sistema financer
- un deficient grau de competència
- una feble capacitat d'autofinançament de la indústria
- un paper molt subordinat de la empresa pública al gran sector privat
- una legislació molt liberal per l'entrada de capital estranger

Tot plegat ha engendrat, d'una banda, una estructura productiva de minifundisme industrial -relativament precària- i d'altra banda, unes empreses concentrades, oligopòliques i poc competitives. En aquest sentit, el sistema productiu espanyol -com veurem- està relativament desarmat d'empreses adequades per la competitivitat internacional i alhora una crisi molt pregonosa no seria soportable per moltes de les empreses.

A) El sistema proteccionista

La indústria espanyola ha suposat l'adaptació a un estret mercat interior abrigat del exterior. El sistema proteccionista culminat per l'Aranzel de Aduanes de 1922 i per l'etapa autàrquica han facilitat el caràcter força abrigat de la producció espanyola.

Fins i tot, l'aranzel que acompanya un pla d'encaix amb l'exterior com és el Pla d'Estabilització de 1959 és també proteccionista. Es cert que el nou proteccionisme de 1959 suposa la introducció d'una regulació més objectiva mitjançant el sistema d'aranzels i de subsidis; regulació que substitueix el sistema de comerç exterior totalment intervingut -etapa autàrquica- atenent a la incapacitat per un dèficit comercial insostenible i per l'absència de partides compensatòries, de mitjans de pagament per l'exterior.

Els inconvenients de la pràctica proteccionista són notoris:

- a) el sistema d'aranzels i la protecció efectiva per grans sectors industrials és molt variada i no respon (36) a una estructura coherent de protecció; fet que distorsiona l'estructura productiva interior, allunyant-la d'una exposició clara a la competència internacional. Aquest sistema d'aranzels força arbitrari respon al joc dels grups de pressió d'un període històric inconfesable. "La dispersión de los hechos es muy fuerte y revela una protección efectiva ciertamente alta, que se concentra, sobretudo, en productos semimanufacturados y en artículos de consumo" (37).

(36) com afirma Gamir Casares

(37) ICE, nº 1.443 pàg. 3.295

- b) la protecció comporta un subsidi que donen els consumidors a la indústria mitjançant uns preus més elevats.
- c) descoratja la exportació i fomenta una dimensió empresarial només adequada al mercat interior i d'alguna manera, per tant, el minifundisme industrial. En aquest sentit, està comprovat que el capital estranger davant les favorables perspectives d'un mercat interior no exposat a la competència exterior permetent preus més elevats, no troba atractius per la exportació.
- d) és un camp de conreu apropiat perquè les pràctiques comercials restrictives i la pressió dels grans grups industrials no trobi la sanció del mercat exterior, i per tant, es retardi la reconversió d'estructures industrials inadequades.
- e) el proteccionisme aranzelari pot explicar l'estat actual inadequat del sector siderúrgic que condiciona tant juntament amb el sector miner la estructura productiva espanyola.

B) Sistema financer

Les característiques indicades, fa poc, del sistema financer han afavorit estructures i comportaments poc beneficiosos pel sistema productiu i per l'economia espanyola.

El grau de concentració i de control de la banca privada sobre la indústria espanyola és molt elevat.

El grau de concentració facilitat per un sistema financer dominant és molt elevat a sectors com: la metalúrgia del zinc, fertilitzants, petroli, tabac, siderúrgia, sucre i vidre.

El control de la banca és intens i s'ha anat aguditzant. Vet aquí el quadre (38) que recull el grau de control i l'evolució:

(38) Segons dades estimades per A. López Muñoz - García Delgado, "Crecimiento y crisis del capitalismo español".

Banca Privada - Indústria Espanyola

	Nº de empreses controlades			Capital d'aquestes empreses		
	1957-58	1960	1967-68	1957-58	1960	1967-68
Español	204	197	270	32.821,1	45.575	100.202,8
Hispano	134	133	142	21.040,6	33.308	64.303,4
Central	156	176	212	19.674,6	26.636	50.939,4
Bilbao	148	175	229	22.303,1	20.104	67.586,-
Vizcaya	160	135	243	19.217,5	43.400	78.428,3
Urquijo	146	135	162	12.067,8	33.178	95.094,6
	696	745	936	61.030,2	106.328	209.181,1

Justament, en un laboriós treball (39) de López Muñoz y García Delgado s'estima el control sectorial que (entre 1966-68) tenen les 100 famílies financer-industrials del Estat espanyol. Aquest control és de el:

95,9%	del capital desembossat:	SIDERURGIA
72,4%	" "	: MINERIA
61,3%	" "	: BANCA OFICIAL
84,8%	" "	: BANCA PRIVADA
99,6%	" "	: CAMPSA

Una concentració tan forta d'interessos té inevitablement una actuació corporativa defensiva que comporta elements d'irracionalitat, i càrregues per l'economia espanyola en el seu conjunt. El informe de "La economía española en 1973" (40) es explícit: "... la fuerza extraordinaria que aún tienen en la estructura organizativa de la Administración del Estado español, los esquemas y las actuaciones corporativas. De tal forma que cada Ministerio, reflejando en última instancia y sublimando las presiones que dentro de él ejercen determinados grupos económicos u organizaciones monopolísticas, acaba siendo el representante de unos particulares intereses, antes que un órgano ejecutivo -en coordinación con los restantes Ministerios- de la política económica. Así, tradiciones ya viejas de la sociedad española contemporánea siguen reproduciéndose, con su dosis de irracionalidad desde la óptica

(39) "Crisis y crecimiento del capitalismo español"

(40) dels autors suara esmentats, pàg. 62

misma del propio sistema establecido".

En aquest sentit una sèrie de fets abonen aquest anàlisi:

- la "Acción Concertada" amb la mineria, la siderúrgia no comporta un programa de transformació a llarg termini.
- el incompliment dels objectius productius de desenvolupament previst pels "Planes de Desarrollo" tant per la mineria com per la siderúrgia, a diferència dels objectius assolits per una indústria de transformació molt més dinàmica.
- l'actuació de l'empresa pública com a suport de la gran indústria bàsica sense complir una funció anti-monopolista; el sector públic, d'alguna manera s'ha trobat engavanyat pels grans interessos privats constituint sovint un triangle regressiu (sector públic; gran banca; indústria privada) (41).
- l'agudització dels dèficits de producció en funció de les necessitats del sistema productiu espanyol, de la indústria bàsica.
- el desinterés i descoratjament de la indústria bàsica a participar en iniciatives del sector públic com ENSIDESA, dirigides a disminuir el dèficit d'acer. En aquesta línia de consideracions s'ha afirmat que la "Ley de Prácticas Restrictivas de la competencia" de 1963, ha sigut inoperant.

La conseqüència que es va produint en el creixement espanyol és el desequili브리 entre el creixement de la indústria bàsica i les necessitats d'una indústria de transformació molt més dinàmica. Aquest desajust facilita la pujada de preus dels productes de la indústria de base generant tensions inflacionistes estructurals a l'economia espanyola. Justament, els preus inflacionaris de la indústria bàsica constitueixen una necessitat d'assegurar unes taxes de beneficis d'aquests sectors. L'estructura de capital molt envellida a la indústria bàsica, de baixa productivitat i d'excés de mà d'obra no suporta l'efecte-difusió de taxes salarials més elevades que s'estableixen en els sectors industrials de transformació expansius.

Els augments de preus dels productes bàsics constitueixen un desavantatge cara a una competència internacional dels sectors de transformació més expansius i fins i tot dificulten l'expansió del mercat interior perquè els preus excessius manlleven una porció del poder adquisitiu.

Certament, aquí hi ha un element de contradicció entre el capitalisme més tradicional vinculat a la indústria bàsica, i un capitalisme més dinàmic associat al model desenrotllista i de indústria de consum en què es fonamenta el creixement dels 60, per l'expansió del mercat interior.

(41) Es important, justament, el pes de l'empresa pública. Al 1969 aquestes empreses fan una inversió que representa el 10% de la total.

La dependència excessiva que crea el sistema financer espanyol i el caràcter a curt termini del finançament de les empreses ha facilitat la crida -per part d'un sector no tradicional del capitalisme espanyol- a la inversió estrangera -des de la llei de 1959- per tal de bastir especialment en el camp de les empreses de transformació amb una estructura més competitiva i adient amb les necessitats creades per un mercat en expansió. Capital estranger, que a la vista del habitual desequilibri exterior i per tal, d'altra banda, de compensar el conservadurisme del capitalisme tradicional espanyol, ha constituït un altra pilar de les forces diverses actuals, pilar fomentat des de l'autoritat econòmica.

Els sectors on ha penetrat millor el capital estranger ha sigut aquells que es vinculaven amb el creixement del mercat espanyol per la seva possibilitat de servir el consum massiu, o aquells que podien exigir un nivell d'inversions o tècnica relativament més elevada. Així la penetració del capital estranger ha sigut particularment forta a: la petroquímica, la alimentació, l'automòvil, el vidre, les indústries metàl·liques i de material elèctric, l'aeronàutica.

El sistema de finançament interior tan poc fonamentat en les ampliacions de capital i els recursos propis, i tan habituat al procediment del crèdit -de les institucions bancàries- ha constituït un element institucional el que s'ha habituat al capital forani. Així: "El sistema financiero español ha constituïdo sustancialmente a que parte de los activos de las empresas españolas hayan pasado a propiedad extranjera sirviéndose del crédito y del ahorro interno" (42). Aquest aspecte s'ha de retenir en tant que vol dir utilitzar un estalvi interior que es constitueix mitjançant un procés desequilibrat determinat. Es a dir; aquests recursos interiors captats pel sistema financer constitueixen com a estalvi, una contenció o limitació del consum.

Cal advertir que la existència d'una banca comercial i industrial més competitiva i aliena a la gran banca ha donat lloc a la creació i expansió de noves empreses i sectors que han donat una empenta al creixement espanyol.

C) La feblesa del autofinançament

El finançament de la indústria comporta fonamentalment un baix autofinançament. Nivell feble malgrat que la reforma tributària de 1964 creà noves figures tributàries amb l'objecte d'afavorir el procés de desenvolupament mitjançant la protecció al autofinançament (43).

La taula que segueix (44) permet comparar l'autofinançament de part de la dè

(42) Vet ací, el fons de previsió per inversions, l'amortització accelerada a càrrec al fons de previsió, els plans especials d'amortització, d'amortització accelerada.

(43) "Información Comercial Española", septiembre 1974

(44) Ensenat de Villalonga. "La España de los años 70"

cada dels 60, d'algunes economies occidentals amb l'autofinançament espanyol, l'any 1970.

Autofinançament empresarial

Alemanya	68,3
Estats Units	67,5
Holanda	58,0
França	55,9
Regne Unit	55,4
Bèlgica	55,1
Itàlia	45,1
Espanya	39,8

Per tant, segons l'autoritat i d'acord amb el comportament del sistema financer espanyol -descriu en l'apartat corresponent-, l'estructura financera de les empreses industrials espanyoles pateix:

- d'un excessiu predomini dels fons aliens sobre els propis
- d'un excés de fons a curt termini dins dels recursos aliens

Ambdós desequilibris comporten, aleshores, dos tipus de inconvenients:

- unes elevades càrregues tributàries damunt dels costos de producció
- una greu inestabilitat financera davant de les oscil·lacions conjunturals del crèdit.

Aquestes característiques es corresponen substancialment amb la petita i mitjana empresa o corroboren un sector industrial minifundista encara poc concentrat, força feble i excessivament ^{dependent} d'un sistema financer, en part, conservador.

Resumint les observacions relatives al sistema productiu podem inferir que:

- a) el sistema proteccionista, la pràctica i predominància del sistema financer no ha facilitat ans al contrari l'aparició d'empreses de dimensió adequada per l'exportació i per la competència internacional, i més aviat ha reforçat un cert minifundisme industrial especialment exposat per la seva vulnerabilitat en temps de crisi.
- b) la indústria bàsica vinculada al capitalisme financer constitueix un estrangulament notori de l'economia espanyola. La seva baixa productivitat que no podia assimilar els augments salarials engendrats en el creixement espanyol es corregia mitjançant l'alça de preus que anaven al càrrec de tot el sistema interproductiu espanyol.
- c) el trencament del poder excessiu d'un sistema productiu oligopòlic a la indústria bàsica i la recerca d'un sector més competitiu ha exigít la instància del capital estranger amb una penetració creixent en molts sectors.

- d) el proteccionisme ha donat lloc tant al minifundisme industrial com a un elevat nivell de concentració i monopoli.
- e) la empresa pública tampoc ha donat en general la dimensió adequada (45), ha actuat de tapaforats d'una manera dispersa i en funció dels grans interessos privats palesant l'absència d'un programa sectorial.

En el capitalisme espanyol caldrà tenir en compta i analitzar la operació simultània de tres agents amb interessos cada cop més contraposats:

- la gran banca i la indústria bàsica (46) com a pilar nacionalista sovint reforçat per l'I.N.I.
- el capitalisme espanyol creat en els anys 60, fonamentat en la indústria de transformació.
- el capital estranger exigit per l'equilibri de la balança de pagaments.

Probablement, avui es palesa amb més evidència el divorci entre les instàncies polítiques del capitalisme tradicional i les necessitats reals d'un capitalisme construït en la dècada dels 60, amb uns objectius més dinàmics i amb una vinculació creixent al procés d'integració internacional.

Aquest divorci o desfàs entre la Espanya oficial i l'Espanya real fruit d'una evident evolució del capitalisme espanyol i de les seves necessitats es pot exemplificar avui amb el desànim de la inversió privada. Desànim que es produeix perquè el sistema polític actual està constituint un cost polític important a una secció creixent de la classe dominant.

Finalment, es pot aventurar la hipòtesi que el procés de concentració i de dimensió adient de les empreses espanyoles encara està molt a les beceroles a l'economia de la península.

3.4. La política econòmica emprada

A la segona meitat de la dècada dels 60, l'economia espanyola polaritzada al voltant de la preocupació en el nivell de reserves pateix l'actuació de la política econòmica que dona incertesa als empresaris i contenció del consum als treballadors. L'augment de les tensions inflacionistes (superior a les taxes europees) i el baix nivell de reserves dona lloc a l'aplicació de polítiques monetàries i administratives de stop and go. El que comporta descoratjament de la demanda i posterior reestímul. Tradadistes anglosaxons, ~~monetaristes~~ com Kaldor i Harrod, han analitzat els inconvenients d'una política així des del punt de vista de disminució del creixement i de la productivitat, i de recreació de noves situacions inflacionistes a la sortida de les restriccions. El menor i desigual creixement dels anys 1967 a 1971

(45) Melquizo Sánchez, "La España de los 70"

(46) Bé que aquest pilar s'ha adaptat sovint a la dinàmica del capital estranger, col.laborant-hi.

té molta relació amb la preocupació a curt termini de la política econòmica espanyola.

Les conseqüències foren una utilització de la capacitat productiva industrial -dels recursos disponibles- segons la OCDE, entre el 82 i 81% en el ~~bienni~~ 1969-71 i només a finals de 1972 apropant-se a unes cotes de vora el 90%.

Malgrat la política econòmica de frenada i arrencada enfocada cap a evitar que les tensions inflacionistes disminuïssin les reserves, Espanya tant durant la dècada 60-70, com en el període de 70-73 va a la capçalera dels països occidentals amb una taxa d'inflació més elevada (47). No més, el capgirament provocat a Europa, per l'augment del preu del petroli -i la aplicació directa d'aquests augments- resitua a Espanya amb una inflació alta però més intermitja.

(47) Augment mig anual preus b₁₀ consum

	<u>1960-70</u>	<u>1970-73</u>
Espanya	6,0	9,9
Dinamarca	5,9	8,0
Japó	5,8	9,0
Finlandia	5,0	9,2
Irlanda	4,8	9,4
Noruega	4,5	6,8
Holanda	4,2	7,5
Gran Bretanya	4,1	8,7
França	4,0	6,6
Suècia	4,0	6,8
Itàlia	3,9	7,5
Aústria	3,6	6,3
Suïssa	3,3	8,3
Bèlgica	3,0	5,8
Estats Units	2,8	5,1
Alemanya	2,7	6,1
Canadà	2,7	5,6

3.5. La vessant tributària i laboral

Són els elements institucionals o legislatius els que permetem diferenciar l'agudesa, el retard o la repercussió social d'una crisi així com les possibilitats d'operació del Estat.

Tan sols per subratllar la importància dels elements institucionals en temps de crisi podem fer referència a les necessitats del sector públic. Si com s'ha declarat per l'autoritat econòmica, l'objecte prioritari de la política econòmica és la lluita contra l'atur, aleshores el paper predominant i compensador de la despesa pública requereix una suficiència i flexibilitat fiscal o una capacitat de recaptació de recursos que no es disposa. D'altra banda, si la despesa pública ha de fer front al problema d'un atur provocat per un creixement inadequat en la mesura que el sistema fiscal no sigui progressiu significarà que el finançament de l'acció del Estat i l'acció del pressupost enlloc d'ésser redistributiva encara farà suportar els costos socials de la situació -l'atur- a aquells que ja els pateixen.

A-Aspectes tributaris

Les reformes tributàries de 1957 i 1964 permeteran resoldre el problema de la suficiència tributària o de la capacitat de recaptació; capacitat que com a mitja de la dècada dels 60, fou del 4% del PNB. D'aquesta manera, la debilitat del sistema fiscal (48) fou corregida.

Tanmateix, la pressió fiscal -característica, vinculada amb la suficiència- és relativament baixa. Així:

% fiscalitat sobre PNB (1968-70)

Suècia	34,8
Alemanya	23,2
França.....	21,8
Itàlia	19,2
Espanya	11,8

Font: "L'Observateur de la OCDE, XII-72"

La flexibilitat entesa com increments de recaudació per increments del PNB és baixa en el sistema tributari espanyol. Aquesta baixa flexibilitat es refereix especialment en la imposició directa (sobre la renda personal i sobre els beneficis societats). Aquesta baixa flexibilitat -apart de constituir un defecte per les polítiques conjunturals- a la hora de instrumentar una política de redistribució de rendes comporta un element de baixa progressivitat quan

(48) palesada per la necessitat de pignoració automàtica de la Deuta Pública.

la renda creix.

La manca d'equitat del sistema tributari o de la seva capacitat d'assolir funcions redistributives es palesa en un doble sentit:

a) Des del punt de vista dels ingressos públics:

Hi ha un relatiu poc pes de la imposició directa a causa de la inadequació de les bases tributàries reals tant pels sistemes d'avaluació global com - per la figura típica de la postguerra: el frau fiscal. La taula que segueix indica el pes dels impostos directes i indirectes en el total dels ingressos del Estat.

	<u>1960</u>	<u>1965</u>	<u>1970</u>
Impostos directes	25,8	22,5	21,0
Impostos indirectes	36,1	40,3	39,1

Dintre de la imposició directe gairebé no s'apercebeix alguna progressivitat, com es dedueix de la evolució en els darrers anys:

Percentatge de cada impost directe s/ total de la imposició directe

	<u>Treball personal</u>	<u>Renda personal</u>	<u>Rendes del capital</u>	<u>Rendes de societats</u>
1969	23,7	4,4	10,1	34,9
1970	26,1	4,0	10,5	33,3
1971	27,9	4,6	10,9	27,9
1972	29,8	4,4	10,3	28,8
1973	34,0	4,5	10,1	28,0

Font: M^o Hacienda

Les darreres declaracions del M^o d'Hisenda arrel del Presupost del Estat (a las " Cortes ") indicaven que la relació entre els impostos directes i indirectes seria del 62%.

Malgrat, aquesta evolució del sistema impositiu s'ha de capgirar de manera que graviti fonamentalment s/ la imposició directa.

Fins i tot, dintre de la imposició directa és molt més fàcil gravar l'impost a compte del rendiment s/ treball personal. Així s'explica el caute lós i poc satisfactori augment del mínim exent de 100 a 140 mil pts., malgrat les peticions que es situés a les 200 mil.

La importància de la imposició indirecta dóna lloc a una regresivitat no toria, perquè les càrregues s'acumulen en despeses d'alimentació, vestit i telèfon on el consum d'aquestes partides s'acumula en els esglaons inferiors de renda.

La conseqüència quan s'utilitza una política conjuntural anti-inflacionista, quan es preten una política de formació de estalvi, és especialment greu per la seva regresivitat:

ES MOLT MES FACIL, EN EL SISTEMA TRIBUTARI ESPANYOL CONTENIR EL CONSUM MITJANÇANT LA IMPOSICIO INDIRECTA, LA CUAL COSA ES ES UN ELEMENT D'ESTALVI FORÇOS QUE NO PAS, CONSTITUIR UN ESTALVI A PARTIR DE LES CARGUES FISCALES S/ LES RENDES PERSONALS I ELS BENEFICIS DE LES SOCIETATS.

Es tracta, en resum, de un sistema tributari força viciat:

" Tiene nuestro sistema tributario una larga historia de tensiones dialécticas entre fisco y administrados que se resolvieron en el círculo vicioso de elevar, el primero, los tipos excesivamente, aplicándolos sobre bases deficientemente reguladas y estimadas, a causa de la evasión; e incrementar este último, los segundos a causa de que la defraudación era rentable, pese a sus riesgos, dado el elevado gravamen teórico, o legal que ahorra". (49)

b) Des del punt de vista de la despesa pública:

Una típica funció redistributiva s'assoleix per les transferències d'ingressos del Estat a la Seguretat Social.

Com indica Gamir (50) les transferències socials passen de 43 mil milions de pts. a 1970 amb un creixement mig acumulatiu del 15,7%/any. Però, paral·lelament les pròpies càrregues socials cotitzades per empresa i treballador creixeran en el mateix període, en un 15,3%. Càrregues socials que constitueixen la part més important del finançament de la Seguretat Social. Justament per la insuficiència del sistema tributari les transferències del Estat a la Seguretat Social són baixes. Vet aquí la comparació a l'any 1968 (51) entre països, de les proporcions respectives de finançament a la Seguretat Social:

(49) Pérez de Ayala. España perspectiva 1974. (la Reforma Barrera en materia fiscal y económica.

(50) La Política económica de España. Ed. Guadiana de publicaciones.

(51) Abans de la Ley de Perfeccionamiento y Financiación de la Seguridad Social.

	Estat	Treballador	Empresa
ESPANYA	3 %	16 %	81 %
ALEMANYA	17,6 %	38,2 %	40,2 %
FRANÇA	6,0 %	20,1 %	68,8 %
ITALIA	10,2 %	15,5 %	69,1 %

Font: Soler Sabaris. Problemas de la Seguridad Social en España. Ed. Pulso. Barna. 1971

Al 1970 les aportacions per quotes de treballadors i empreses a la Seguretat Social és del 83 % s/ el total d'ingressos. I al 1973 els ingressos per cotitzacions representen el 91,3 %, les transferències de l'Administració Pública un 5,8 % i la resta un 2,9%. Per tant, les transferències del sistema fiscal a la Seguretat Social es minsa i es produeix, d'altra banda, sense un procés que gravi progressivament les rendes més altes.

La regresivitat de la Seguretat Social es palesa finalment pel fet que les contribucions de les economies domèstiques a la Seguretat Social és superior a les prestacions socials que reben de la institució. La taula que segueix és expressiva:

TRANSFERENCIES NETES A LES FAMÍLIES I INSTITUCIONS NO LUCRATIVES. (Percentatge s/ la renda total disponible)						
	1965	1966	1967	1968	1969	1970
1.Prestac.Seg.Soc.	2,3	2,4	4,9	5,1	5,5	5,5
2.Otras Transf.ctes.	0,6	0,4	0,6	0,7	0,5	0,5
3.(1+2)Transf.de Adm. Pub.a famílies e ins. tituciones no lucrat.	2,9	2,8	5,5	5,8	6,0	6,0
4.Contrib. a las econ. domést.de la S.Social	4,6	4,2	8,6	8,4	8,7	8,4
	-1,5	-1,4	-3,1	-2,5	-2,7	-2,4

Font: Informa s/ distribución de rentas. 1970 (INE)

Aquesta regresivitat és més greu quan la cotització cada cop més es vol allunyar de les escales fixades pel salari mínim, i tracte de basar-se amb els salaris reals.

Unes precisions finals:

- a) El gran cavall de batalla del sistema fiscal espanyol és aconseguir augmentar la imposició directa damunt de la qual es basa el sistema de recaptació. Això és més greu quan a les polítiques anti-recessives el paper de la despesa pública és fonamental. D'aquí, la necessitat d'un sistema fiscal suficient i flexible.

Encara més avui el paper de la Administració és més decisiu atenent a la situació expectant en què es situa la inversió privada davant d'un sistema polític avui incert i costós. D'altra banda, la desgravació fiscal a la inversió - com a política anti-recessiva - és un estimul incert atenent a la presència del frau fiscal. En les mesures anti-recessives, -de gener de 1975- s'aplica a una sèrie àmplia de sectors aquesta desgravació, s/ la quota del impost s/ beneficis de les societats. A part de la pròpia dinàmica temporal de la inversió, la presència del frau fiscal no facilita el paper estimulant de la mesura. Així s'ha afirmat que: " La sensibilidad de las decisiones de la empresa a los incentivos fiscales es en España muy limitada, entre otras cosas porque el sistema fiscal en vigor es algo que tiene mucho más que ver con el puro artificio que con la realidad ". (52)

En el sentit de fer més efectiu i real, el sistema tributari, cal referir-se a la mini-reforma tributària de 30-XI-73. Hi ha una tendència a reforçar la base real de la imposició personal i s/ societats mitjançant la tendència a substituir les estimacions globals per les individuals (així estan obligades les empreses que facturen més de 50 mil·ls. de ptas./any) D'altra banda la obligació de declarar, acompanyada d'una disminució dels tipus de la tarifa progressiva pretén lluitar contra la evasió i liquidar el impost s/ bases reals. Finalment és molt important la normativa s/ plusvàlues. La fiscalitat s'aplica fins i tot als guanys no especulatius o guanys a llarg termini. El que es pretén és evitar el benefici de situació d'uns contribuents, que encara que reinverteixen les plusvàlues no tindran desgravació, i fer un pas -tímid encara- cap a una imposició personal més perfecta.

No obstant, la operació permissiva i propagandística d'una major ènfasi en la imposició personal directe ja per força acallada per la manca de transparència i organització a base de grups de pressió, de la societat espanyola.

La veritable reforma fiscal - de la qual avui està tan urgida l'Estat com a sector públic amb un paper relevant davant de la crisi- hauria de venir de la eliminació d'una clàusula de la Reforma Larraz que anul·lés el secret dels saldos bancaris. Això seria un pas molt important per una imposició fiscal fonamentada en els impostos directes i ,per tant, possibilitaria un sistema fiscal suficient i redistributiu de la renda.

(52) La Vanguardia . Ed. econòmica.

b) El consum és avui, la realitat més fàcilment imponible. Si l'Estat ha de corregir situacions de conjuntura o de crisi produïdes per un creixement capitalista malformat, pot actuar fàcilment sobre el consum -ero sionant-lo- i engendrant una redistribució de rendes des dels sectors populars que consumeixen als sectors populars que pateixen l'atur i la crisi per la via de la reactivació de l'economia.

Fins i tot la insuficiència de la fiscalitat obliga a seguir augmentant els preus dels serveis públics habitualment utilitzats pels sectors més populars.

La formació d'estalvi i la contenció del consum esdevé una mesura molt factible mitjançant els impostos sobre el consum o la disminució indirecta del salari per l'augment dels preus dels serveis públics. El que hauria de constituir un salari indirecte com és el gaudiment cada cop més econòmic dels serveis públics, esdevé un mitjà d'estalvi per l'Estat.

La no suficiència de la fiscalitat és avui especialment greu atenent a:

- el paper de crisi de la despesa pública amb objectius de reactivació
- les necessitats d'equipaments social correlatives al grau de creixement del capitalisme espanyol i a la major consciència social de les classes treballadores.

B- Aspectes laborals

El gran problema, amb el elevat cost social que comporta és avui l'atur.

En el contexte de la crisi internacional els circuits de regulació de mà d'obra s'interrompen. El mercat de treball espanyol ha ofert al capitalista i al Estat unes facilitats envejables per Europa. D'una banda l'atracció de nova mà d'obra es podia fer amb el sobrant existent a l'agricultura. D'altra banda aquella mà d'obra no assimilada era absorbida per Europa.

En aquests moments, Europa en fase recesiva ha anunciat mesures de contenció a la immigració. Aleshores, dins de la previsió d'una disminució de l'activitat, que s'ha començat a materialitzar al darrer trimestre de 1974, les xifres de l'atur augmenten.

L'atur esdevé un fenomen habitual quean es produeixen tantes figures de "regulación de empleo", suspensions de pagaments i fallides. Aquestes figures són sortides del precari muntatge institucional espanyol per resoldre les crisis de les empreses i per facilitar el moviment de la mà d'obra a les necessitats del capital. Són formes eufemistes d'acomiadament de personal.

El dèbil autofinançament de les empreses, la seva dependència del crèdit

a curt termini i per tant del sistema bancari -com hem vist-, la precarietat actual de les seves tresoreries i la inadequada estructura de productivitat de moltes empreses ha facilitat el procés d'atur, derivat d'un procés sovint de descapitalització. En aquest procés per l'augment dels preus de les primeres matèries -llegeixi's tèxtil per ex.- ha tingut molt a veure el "inapropiat finançament dels Bancs: "... ante la presión cada vez más fuerte de los Bancos sobre los empresarios, estos últimos se ven en el aprieto de aceptar créditos a menor plazo que el que solicitan para hacer frente a sus necesidades; por ejemplo, un crédito a corto plazo que financie los utillajes a largo plazo. Una errónea política crediticia de los empresarios o los Bancos puede influir y ha influido de hecho en las suspensiones estudiadas". (53)

Davant de l'atur es palesa la debilitat institucional espanyola pel fet de no gaudir d'un subsidi d'atur adequat. Aquest subsidi és limitat en el temps, representa només un 30 ó 40% del salari real i no està adquadament extés. D'aquí la preocupació prioritària de la política econòmica d'assolir la ocupació més elevada de recursos. D'aquí el caràcter més greu de la recesió per l'economia espanyola mancada d'un dels instruments més importants de regulació.

Com a conseqüència les xacres del atur són patides directament i sense sol.lució per la població treballadora. Justament, l'absència d'una regulació laboral escaient, comporta lògicament uns elements conflictius molt superiors i augmenta l'agudització de les contradiccions en el període actual del capitalisme espanyol.

L'absència de sortida legal, reivindicació davant d'aquestes situacions fa més complicada i seriosa la situació. Sense el dret de vaga, reunió i associació les defenses del treballador han de ser molt més violentes i costoses.

La nova llei de "Ordenación Legal de la Contratación Colectiva" segueix ignorant l'aspecte conflictual de les relacions laborals espanyoles.

Igualment el "Proyecto de Ley de Relaciones Laborales" que el Consell de Ministres de "24-I-75) va acordar enviar a las "Cortes", tampoc inclou la regulació dels conflictes col.lectius laborals.

Més aviat pretén reforçar les condicions de fixació dels salaris davant de l'augment de la combativitat dels treballadors, i pretén reforçar de passada la "Organización Sindical" en tot el procés negociador.

(53) Casals Colldecarrera. "La quiebra, tema y preocupación". El Correo Catalán (14-I-1975).

Així, segons les opinions dels especialistes laboralistes:

- a) la llei consagra un tractament clarament discriminatori. L'article 12 observa: " El órgano sindical competente, así como la autoridad laboral, podrán suspender la negociación de los convenios colectivos hasta 6 meses, en prórroga automática del convenio anterior, si por los trabajadores se emplease dolo, fraude, coacción directa o indirecta respecto de la otra parte; si estos vicios del consentimiento procediesen de los empresarios se darán por terminadas las negociaciones y se seguirá el trámite establecido para decisión arbitral obligatoria sustitutivo de las partes. " El que l'especialista observa és la gran intimidació que troba el treballador si intenta utilitzar l'acció com a forma de pressió, així com la impunitat empresarial. Justament aquest article facilita la actuació inflexibles dels empresaris que pugui exasperar i situar fora de la llei a la part obrera.
- b) la llei allarga els convenis de manera que el període mínim és sempre de 2 anys.
- c) la llei tendeix que el Conveni - que serà cada cop més de sectors - reguli totes les partides de reconversió en que és basen els sistemes salarials d'empresa.

El control de l'Estat en la contractació col·lectiva -mitjançant regulacions més pormenoritzades i la intervenció creixent de la " Organización Sindical "- es desdiu amb l'absència de figures legals de defensa per part dels treballadors.

Situació que és doblament greu:

- quan augmenta l'atur.
- quan els mecanismes de control de preus es van desvirtuant. L'article 2 de la regulació de preus del 27 de Novembre del 74 és molt més laxa que el mateix article de 30 de Novembre de 1973. El nou article observa: 1. " Para la modificación al alza de los precios de los bienes y servicios sujetos al régimen de precios autorizados, será necesario, en todo caso, obtener la autorización administrativa correspondiente. " 2. " Las modificaciones al alza para los precios de bienes y servicios sujetos al régimen de vigilancia especial deberán ser comunicadas a la Junta Superior de Precios con un mes de antelación a la fecha en que se pretende su aplicación. Excepcionalmente la Junta Superior de Precios podrá demorar hasta un mes dicha elevación de precios. " 3. " En el caso de producción o comercialización de bienes y servicios no incluidos en los regimenes de precios autorizados ni de vigilancia especial, las empresas deberán mantener a disposición de la Admi-

nistración los documentos justificatorios de los incrementos de los costes y en los precios practicados."

A la laxitut «en el-d'altra banda difícil - control dels preus es correspon amb els criteris d'elevació dels salaris només segons l'augment del cost de la vida - vegi's art. 12 (actualment sense vigor) llei de 30-XI-73- prescindint dels augments de productivitat.

El que es pot inferir és el següent:

- A) EL CONTROL DELS SALARIS I DEL CONSUM CONSTITUEIX UN ASPECTE FACILMENT INTERVINGUT PER L'ESTAT A DIFERENCIA DELS BENEFICIS, DELS PREUS I DELS IMPOSTOS SOBRE LA RENDA.
- B) DAVANT LA PRECARIETAT INSTITUCIONAL I LA CREIXENT COMBATIVITAT DELS TREBALLADORS L'OBJECTIU DE MAXIMA OCUPACIO POSSIBLE ES UNA NECESSITAT DEL SISTEMA POLITIC QUE ES TROBA URGIT A EVITAR ELS CONFLICTES SOCIALS.
- C) L'ESTAT HA DE FACILITAR LA RENDABILITAT DE LES EMPRESES SI VOL APLICAR ELS PREUS REALS DE LA ENERGIA, PEL QUE HAURA DE PERMETRE INCREMENTS DE PREUS.
- D) LA APARTAT B) TROBA UNA DOBLE DIFICULTAT, LA INSUFICIENCIA TRIBUTARIA I LA MANCA DE SELECTIVITAT QUE COMPORTA LA DEDICACIO DE RECURSSOS SI GUI COM SIGUI - p. e. en la construcció pel seu efecte multiplicador- QUAN LA OPERACIO MES IMPORTANT PEL CREIXEMENT ES ASSOLIR LA RECONVER SIO SEGONS LA NOVA ESTRUCTURA DE PREUS RELATIUS.
- E) ES INDISCUTIBLE QUE LA PECULIAT ESTRUCTURA DE RELACIONS LABORALS ES PANYOLA - absència de mecanismes adequats de defensa del treballador- ha facilitat una rendabilitat especifica de l'explotació del treball (54) i una oportunitat atractiva per la inversió estrangera. Aquesta avantatge per el capital, pot esdevenir desavantatge, retraïment si la conflictivitat obrera no es canalitza. En la mesura que això és produeix, EL SISTEMA PRODUCTIU ESPANYOL ES TROBARA EN UNA SITUACIO DE MAJOR PRODUCTIVITAT QUE NO EXISTIA FINS ARA. EN ELS PAISOS EUROPEUS EL PROTAGONISME DEL TREBALL COMPORTA UNA EMPENTA CAP AMUNT I OBLIGA A LES EMPRESES A CERCAR UNA MAJOR PRODUCTIVITAT (O LA INFLACIO). A Espanya es produirà un efecte demostració, i una explosió d'energies reivindicatives tan aviat com es reguli més flexiblement el món laboral. La presió reivindicativa, a què no està acostumat l'abrigat tant fronterer com institucional sistema productiu espanyol. Ja avui és a les empreses més punta o més concentrades on es reivindiquen augments salarials més forts, que han de tenir un efecte difusor en altres empreses o sectors. LA PRESIO A PLAÇ NO MASSA CURT DE LA REIVINDICACIO SALARIAL MES LLIURE COMPORTA UN NOU ELEMENT D' OBLIGADA RECONVER SIO DEL SISTEMA PRO

(54) Velarde. Sobre la decadencia económica de España. "Les confieso que las cifras, esto es, lo que cada hora cada obrero gana en limpio para el capitalista son impresionantes". La cita la recull, l'autor, d'un treball inèdit de A. Santos Blanco.

DUCTIU ESPANYOL.

Es a dir, en la adaptació de la estructura productiva el nou preu de l'energia s'afegeix al del treball; a un termini no massa llarg la derivada per una internacionalització dels processos productius i de comerç. Malgrat aquestes exigències persisteix la força i el caràcter d'estrangulament del capitalisme més tradicional: gran banca-indústria bàsica.

CAPITOL 4EL CREIXEMENT FINS 1974. ELS PRIMERS INDICADORS DE LA CRISI

L'economia espanyola surt l'any 1971 d'un ritme de creixement relativament baix: el 4,5 %. Constitueix el començament d'un cicle econòmic nou, molt expansiu.

Les tensions i recessions que comporta el ritme d'activitat són tractades amb la habitual política europea de " stop and go ", vigilant especialment que no es produeixi un empitjorament de la situació de reserves en la Balaça de Pagaments. Les polítiques conjunturals, de tipus monetari i fiscal, suposen una perturbació en el creixement, on la disminució del mateix és resultat de la política conjuntural, i sovint són completades per mesures de signe més directe, com la política de preus i salaris. Política administrativa que en el terreny dels preus significa més aviat embolic administratiu que eficàcia, i en el terreny de les rendes significa o una congelació de salaris o una pauta constrenyidora del seu creixement. Per tant, la problemàtica en què es situa la política econòmica espanyola no es altra que una regulació del seu nivell d'activitat, l'assoliment d'un nivell desitjable de reserves i el manteniment d'una relació amb l'exterior que no tendís a deteriorar-se per la diferència entre taxa interior i exterior d'inflació.

La política econòmica ha sigut de " tapar forats ", - " las crisis y recesiones eran consideradas como simples problemas coyunturales, y de esa manera, es decir, con medidas exclusivamente coyunturales se afrontaban..." "... Lo que predominaba era una política triunfalista que no es lo mismo... que una auténtica política de desarrollo " (55)

La expansió de la economia espanyola s'inicia després de l'any -relativament fluix- 1971.

El creixement del P.N.B. en els anys següents és molt fort.

<u>1972</u>	<u>1973</u>	<u>1974</u> (1 ^{er} sem.)	<u>1974</u> (mitjà any)
7,8	7,9	6,5	5,5

(55) Rafael Martinez Cortiña. Contrapunto. Enero 1975.

La dinàmica dels comportaments de la demanda és diversa atenent a la taula següent:

	1971	1972	1973	1974
Consum privat	3,4	6,5	7,1	5,6
Consum Públic	6,4	4,5	7,0	4
Formació Bruta de Capital.	-1,4	16,0	15,5	8
Exportacions	14,5	15,0	12,8	1,7

d'on es dedueix que el element més dinàmic ha sigut, de bon tros, la inversió . Vet aquí un dels aspectes que s'hauran de tenir en compte quan s'especifiquin les causes i efectes de la crisi espanyola.

L'augment de la producció industrial és encara molt fort a Espanya en relació d'altres països:

	1970-1974 (Q.1)
Estats Units	17 %
Japó	32 %
França	25 %
Alemanya	15 %
Grècia	50 %
Italia	21 %
Holanda	31 %
Espanya	52 %
Regne Unit	4 %
C.E.E.	17 %
O.C.D.E. Europa	20 %

Corroborant aquest creixement s'observa un augment molt fort en bens d'equip:

1971	1.195,8	mills. de \$
1972	1.751,5	" " "
1973	2.533,5	" " "
1974	2.028	" " " (3 trimestres)

Font: Boletín Estadístico del Banco de España

Mentre que les importacions totals de Octubre de 1972 a Novembre de 1974 augmenten en un 113 % . Quant a les exportacions quasibé es doblen.

El creixement ha suposat l'accentuació de la terciarització de l'economia espanyola a expenses del sector agrari. Vet aquí la composició del P.I.B. a l'any 1960 i a l any 1973:

	1960	1973
Primari	23	12
Secundari	35	36
Terciari	42	52

Algunes causes es poden formular provisionalment, en relació a la forta terciarització de l'economia espanyola:

- a) La influència de la demanda turística.
- b) La relativa desvertebració de les rendes del creixement industrial.
- c) La desigual distribució de rendes que promou un model de consum "desenvolupista" : cotxe-caseta.
- d) La concentració urbana.
- e) La importància i concentració del processos de comercialització.
- f) La extensió de sectors improductius i sofisticats com el diseny, marketing, societats financeres, ... al servei de la promoció del consum.

Tot plegat disminueix la productivitat de la economia espanyola, si tenim en compte l'elevada ma d'obla que seguia al sector de serveis.

El dinamisme dels sectors, segons l'index de creixement de la producció industrial, es reflecteix a continuació: (elegim com a mes limit, encara no influït per la recessió, el maig)

	1962	1970	Maig 74
Indice general	100	237,8	380,1
Manufacturas	100	246,3	401,5
Alim.bebidas y tabaco	100	249,7	352,5
Textiles	100	134,0	155,9
Vestido y calzado	100	224,9	279,3
Met. básicas	100	311,7	573,9
Transf.metálicas	100	310,9	540,8
Químicas y derivados	100	268,4	523,8
Eléctric. agua y gas	100	245	336,2
Extractivas	100	105,9	113,5

Els sectors més dinàmics del període són els de Metàlica bàsica, Trans formats metàl·lics i Química.

La expansió del primer sector corrobora juntament amb les importacions de bens d'equip la importància del component inversor en el creixement del P.N.B.

Entre els anys 1971 i 1974 les dedicacions més importants del P.N.B. són pels volts del 65 % pel consum privat i d'un 24 % per l'inversió. L'activitat inversora, per tant, està bàsicament al servei de la expansió dels productes transformats que incrementen el consum.

La distribució sectorial de la inversió industrial així com el ritme de creixement es reflecteix en el quadre que segueix:

SECTORS/ANY	1971	1972	1973	%variació 72/71	% variació 73/72
Energia i carbó	54.470	59.340	76.659	+8,4	+24,5
Mineria	7.671	8.370	8.599	+9,1	+2,7
Siderurgia	14.500	14.400	13.850	-0,7	- 3,8
Metal.lurgia	1.730	2.063	4.118	+19,1	+73,3
Maquin.bens d'equip					
transf. metàl·lics	14.825	17.805	22.078	+20,1	+24,0
Material transport	10.970	14.809	12.375	+35,0	- 5,2
Industria química	10.300	14.160	17.900	+37,5	+26,4

Ind.tèxtil i conf.	5.375	6.084	10.240	+13,2	+68,3
Ind.alimentàries	6.825	7.262	11.867	+ 6,4	+63,2
Fusta i mobles	2.200	2.920	2.847	+32,7	- 2,9
Matr.construcció	7.570	5.910	12.518	-21,9	+95,0
Ind. construcció	11.501	17.482	24.300	+52,0	+34,2
Manufact.diverses	2.810	3.265	2.740	+16,2	-16,1
Varis	7.551	8.693	11.100	+15,1	+25,1
TOTAL	158.568	182.563	234.191	+15,1	+25,1

El fort procés inversor ha sigut especialment palés als sectors:

- Maquinaria, bens d'equip i transformats metàlics.
- Indústria química.
- Indústria tèxtil i confecció.
- Indústries alimentàries.
- Construcció.

Alguns sectors com el tèxtil han acusat el canvi de signe de mitjans del 74 amb ple esforç inversor amb l'agreujament del augment dels preus de les primeres materies.

Justament l'increment de conflictivitat s'ha produït en els sectors amb forta expansió inversora, sobtadament emplaçada amb un ralentiment de la demanda, i en general vinculats al model espanyol de productes pel consum i en part relacionats estretament amb les pujades de preus de les primeres materies i productes energètics. Així el sector del automòvil (Seat, Fasa, Authi), la indústria auxiliar del automòvil a Catalunya i a Navarra, el sector del material elèctric (Standard, i Citsa), el de electrodomèstics (Edesa, Ibelsa, Odag), el tèxtil a Catalunya i Alacant, la confecció a Catalunya i Madrid, la construcció a Madrid, la indústria química i arts gràfiques (Solvay, Hauser , Menet)

La manca de instruments d'arbitratge i la indefensió dels treballadors, ha produït que en el 90 % del conflictes s'han produït detencions, i en alguns casos processaments judicials.

El pes del consum privat en el P.N.B. s'adiu amb la proporció que les rendes del treball assoleixen en la Renda Nacional i que es situa al voltant del 60 %.

Aquest creixement s'ha fet amb la ja habitual inflació espanyola, amb un salt molt fort l'any 1973 :

	1971	1972	1973	1974
Index cost de la vida	116,9	126,6	141,0	159,8

(any base 1968=100)

constituïnt 1974 l'any amb un increment més elevat de preus, que ha erosionat el augment dels salaris monetaris:

	1972				1973				1974		
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III
	(percentatge de creix.s/ mateix periode any anterior)										
Salaris monetaris	15,1	14,8	19,5	18,5	18,2	19,8	19,0	19,5	23,2	24,8	26,4
Cost de la vida	8,5	7,2	9,2	8,1	8,2	10,9	12,4	14,0	15,0	14,5	15,2
Salaris deflec.	6,1	7,2	9,4	9,6	9,2	8,1	5,9	4,8	7,1	9,0	9,7

Salaris monetaris que han crescut menys que la producció i per tant manys que la productivitat:

	1972				1973				1974		
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III
Salar. deflec.	6,1	7,2	9,4	9,6	9,2	8,1	5,9	4,8	7,1	9,0	9,7
index prod. ind.	14,2	15,7	14,9	18,3	16,1	15,1	15,4	14,5	14,5	12,6	7,8

La forta taxa de inflació que s'agreuja l'any 1973 en part és el corrector que el sistema econòmic genera davant del creixement desigual i desproporcionat de la inversió en relació al consum. El retorn a les proporcions possibles, en funció del creixement del P.N.B., de consum i inversió esdevé possible per una intensa puja de preus que redistribueix les rendes a favor de les unitats econòmiques -empreses i rendes altes- que tenen una propensió a estalviar superior.

Aquesta puja de preus s'accentua per la situació de la oferta agrícola en funció de una forte demanda:

" En 1970 se constata la satisfactoria contribución del sector agrario al P.I.B. total y la creciente participación del sector ganadero a la producción final agraria. Como aspecto desfavorable fundamental hay que señalar la destacada aportación de este sector al peligroso proceso inflacionista que viene experimentando la economía. Las tensiones inflacionistas con origen en el sector agrario parecen, sin embargo, haberse debido en 1973 más a la presión de la demanda exterior de los productos de este sector, que se añadía a una demanda interna de los mismos también considerable, que a los desajustes oferta-demanda característicos en el pasado - aun cuando este tipo de desajustes se produjeran también este año, especialmente en el caso de cereales-pienso y leguminosas-pienso." (56)

El rellançament de la inflació espanyola -en el període- és una conseqüència tardana de la devaluació de 1967, una vegada es retiraren les subvencions i desgravacions a la importació el valor de la qual havia de augmentar com a conseqüència de la mesura. A més, hi ha el augment de preus dels productes alimenticis com s'acaba d'indicar, fruit d'una disminució de les importacions de xoc que obligà posteriorment a reestablir-les.

La nova problemàtica de la política econòmica ja no és el nivell de reserves sino la forta empenta inflacionista. L'autoritat econòmica opta més aviat per :

- sostenir l'activitat econòmica i el creixement.
- establir controls de preus i salaris (Decret de mesures conjunturals de 30 de Novembre de 1974)
- drenar l'excés de rendes creades mitjançant l'actuació del sistema fiscal (vet aquí un estrangulament institucional)
- constrenyir a la economia a un funcionament més selectiu (incrementar els tipus d'interès, tipus lliure a més de 2 anys, ruptura de comportament a curt termini dels credits, ...)

i, en definitiva, intentar vincular el ritme inflacionista sense pertubar el ritme de creixement.

(56) Informe año 1973. Banco de España.

Aquest creixement quantitatiu des del punt de vista de la distribució de la renda no ha sigut gens satisfactori.

J. Alcaide Inchausti calculà la evolució de la distribució personal de la renda mitjançant l'índex Gini. La evolució és cap un lleu empitjorament:

any 1964	0,3778
any 1967	0,4461
any 1970	0,4872

que també es pot exposar segons la taula següent:

DISTRIBUCIO PERSONAL DE LA RENDA A ESPANYA

(percentatge del nº de llars)

Renda de les llars	1964	1967	1970
llars amb renda inferior al 50 % de la mitja.	36,4	36,2	36,0
llars amb renda compresa entre 50% i 100 % de la mitja.	38,0	39,2	40,8
llars amb renda compresa entre 100 % i 200% de la mitja.	19,8	18,3	16,2
llars amb renda inferior al 200 % de la mitja.	5,8	6,3	7,0

Font: Revista Sindical de Estadística. 4° Trimestre de 1974

Es probable que amb forts ritmes de inflació dels anys 72, 73 i 74 pugui empitjorar-se quelcom la desigualtat ja greu a la economia espanyola. Justament a l'any 1973 la taxa d'inflació quasi és doble

a la de 1972. El fort ritme inversor només es podia finançar mitjançant l'estalvi forçós creat per un ritme inflacionari que corregís la distribució de rendes entre beneficis, salaris i rendes de classes passives.

En aquest cas, el model espanyol de creixement, fonamentalment en la indústria de transformació de bens duraders, haurà estat al servei d'una demanda d'aquests bens, no generalitzada per alguns sectors de la població, i derivada d'una distribució de rendes molt desigual.

El que fa pensar també en que la rendabilitat per la banda de la producció de la economia espanyola passa per una relació beneficis/salari més favorable que en el capitalisme europeu, conseqüència d'un mercat laboral caracteritzat per uns menors instruments de defensa i reivindicació dels treballadors.

La expansió del període 1971-74 és poc usual. L'augment de la demanda de consum i de inversió és superior a les possibilitats d'equilibri de la economia. La expansió monetària que la afavoreix i acompanya en part es degut al fort salt de les reserves:

Anys	Reserves Exteriors
1969	886,9
1970	1.791,9
1971	3.233,5
1972	5.006,2
1973	6.799,5
1974	6.100 (estimat)

Aquesta actitud permissiva de la autoritat monetària, d'una banda, inevitable en bona part, degut al fort increment de les reserves derivat d'un creixement ràpid de les economies europees -amb un any punta: el 1973- facilita les tensions inflacionistes, d'altra banda, estructura el sistema productiu espanyol.

La expansió monetària que serveix la expansió real es palesa en el creixement quasi inaudit de les disponibilitats líquides (57) ; el

(57) efectius en mans del públic, dipòsits a la vista i a termini.

creixement de les quals ha de ser funció de la taxa de creixement del producte i de la taxa tolerada d'inflació. Disponibilitats líquides que tenen un doble component que s'ha de compensar o regular: l'augment de les reserves i les pujades excessives de preus. L'evolució és com segueix:

1971	2.417.022		
1972	2.980.334		
1973	2.950.205	I	1974 3.651.039
	2.988.016	II	3.682.478
	3.059.501	III	3.756.202
	3.094.612	IV	3.811.351
	3.152.573	V	3.836.809
	3.250.080	VI	3.924.531
	3.330.537	VII	3.997.300
	3.348.011	VIII	3.991.716
	3.419.246	IX	4.046.409
	3.464.434	X	4.114.115
	3.509.572	XI	
	3.696.972	XII	

Font: Boletín Estadístico del Banco de España.

Davant d'aquesta expansió monetària, " a mitjans de 1973 se acuerda de forma clara un plan de desaceleración de las disponibilidades líquidas, desde un nivel próximo al 30 % de mediados de año a un 20% a finales de año. " (58) La consecuencia, a la vista de les xifres anteriors, és un ralentiment del creixement de les disponibilitats que es situa a mitjans de 1974 en un 18 % .

El Banc d'Espanya reconeix la relevància i els inconvenients de l'expansió de disponibilitats líquides: " El hecho de que la desaceleración del crecimiento de las disponibilidades líquidas se haya producido en una fase ya tardía del ciclo económico es de lamentar, por cuanto no puede compensar los efectos adversos de la expansión monetaria excesiva de los meses precedentes " ... " Lo que se ... sigue pretendiendo hoy día es frenar desde el lado monetario el nivel de demanda global, con el propósito de ir eliminando gradualmente los excesos de ésta y, en consecuencia, ir moderando el ritmo de crecimiento de los precios. "

(58) Informe 1973 . Banco de España.

Per altra banda, dins d'aquest marc de contenció, hi ha raons que fan pensar en un cert enduriment quant a les possibilitats creditícies a les empreses.

A) La contenció de les disponibilitats líquides per part de l'autoritat monetària fou afectada per una sobtada disminució de reserves en el any 1974. Com a conseqüència si l'increment de dipòsits de 1973 - fou del 25 %, l'any 1974 (octubre del 73 a octubre del 74) fou del 19 % . D'altra part el procés creditici que acompanyà a la dinàmica inversora fou especialment fort l'any 1973 (increment del 37 %), mantenint-se a una taxa força elevada l'any 1974 (octubre 73 a octubre del 74) (increment del 24 %) . El ritme elevat de concessió de crèdits es correspon amb una desacceleració del creixement dels dipòsits.

B) Els augments dels tipus d'interés passius, la qualificació de lliure, pels dipòsits inferiors a 2 anys, i la obligació de dedicar els dipòsits segons el plaç, a les operacions actives corresponents al mateix termini, provocà en el sistema bancari la necessitat de seleccionar millor les seves operacions actives.

El procés d'inversió molt dinàmic servit per un volum de crèdits expansiu -possibilitat pel gran creixement de les disponibilitats líquides- s'ha trobat amb una contracció de l'expansió monetària i una possibilitat més petita de prosseguir l'activitat creditícia al ritme del any 1973. Justament el dinamisme de la inversió ha topat a l'any 1974 amb una desacceleració de la demanda i amb unes dificultats a la tresoreria de les empreses derivades de no realitzar les elevades capacitats productives -engendrades per la intensitat inversora- mitjançant les rendes previstes. Com a conseqüència la tresoreria ha agreujat la seva situació amb el necessari finançament dels stocks.

En sectors oligopolístics (57) -aquells que exigeixen una dimensió determinada per les economies d'escala i que per tant l'accés de noves empreses oferia dificultats- poden fer front a la situació per la major resistència des del punt de vista dels recursos i per la relativa llibertat que tenen per fixar els preus.

En canvi, els sectors típicament tradicionals i competitiu com el tèxtil, compromesos en un ritme inversor notable s'han trobat amb el doble fenomen de disminució de les rendes i augment dels preus de les primeres matèries. I les seves possibilitats creditícies s'han vist molt disminuïdes si tenim en compte la inflexió de la política monetària o de les reserves, quant a la contenció de les disponibilitats líquides i per tant del crèdit. La política monetària ha hagut de contemplar inexorablement

(57) com siderometal·lúrgics, automòvil, química orgànica, derivats del petroli, etc.

la fallida de moltes empreses davant del objectiu primordial que era evitar per un excés de tensions inflacionistes l'empitjorament de la situació de les reserves.

El quadre que s'acompanya palesa la gravetat de la situació quant a fallides i suspensions de pagaments, -i per tant, creació d'atur- del sector tèxtil.

EXPEDIENTE DE CRISIS DE ENERO A SEPTIEMBRE DE 1974. BARCELONA

	Iniciados		Resueltos		Autorizados		E - Empresas	P - Productores
	Suspensión y reducción.	Cierre y despido	Suspensión y reducción	Cierre y despido	Suspensión y reducción	Cierre y despido		
	E	P	E	P	E	P	E	P
Agricultura	-	-	-	-	-	-	-	-
Pesca	-	-	-	-	-	-	-	-
Extractivas	-	-	-	-	-	-	-	-
Alimenticias	2	279	-	-	5	30	8	40
Algodón	1	54	-	-	-	-	-	-
Lana	22	1480	4	447	4	137	3	112
Seda	-	-	1	163	-	-	-	-
Géneros punt.	5	459	1	132	1	275	2	343
Resto textil	22	4977	5	219	11	780	12	533
Confección	2	27	2	35	13	392	11	369
Piel y calz.	-	-	-	-	-	-	-	-
Madera y pap.	4	43	2	21	12	160	10	125
Químicas	-	-	1	1	6	21	6	50
Miner. no met.	-	-	-	-	-	-	-	-
Sideromet.	8	1503	6	971	29	1234	30	1444
Construcción	5	869	2	138	12	738	12	672
Agua y energ.	-	-	-	-	-	-	-	-
Transportes	4	19	2	12	1	8	1	8
Comercio	1	7	-	-	4	18	3	17
otros Serv.	2	6	3	62	7	91	6	161
TOTAL	78	7023	29	2201	105	3884	104	3874

Font: Boletín Estadístico de Coyuntura de la Cámara Oficial de Industria, Comercio y Navegación de Barcelona.

APENDIX 2.1

VOLUM DE CREDITS (mills. de pts.)

	<u>CREDIT OFICIAL</u>	<u>BANCA PRIVADA</u>	<u>CAIXES D'ESTALVI</u>	<u>TOTAL</u>	
1971	283.244	1.249.650	316.804	1.859.698	
1972	296.722	1.603.835	385.039	2.285.696	22 %
1973	323.538	2.092.339	490.730	2.906.607	27 %
I	294.183	1.593.160	388.008		
II	295.627	1.625.072	397.115		
III	299.389	1.676.478	403.856		
IV	301.042	1.711.868	406.987		
V	302.791	1.752.818	419.239		
VI	306.890	1.817.270	423.428		
VII	305.813	1.878.277	433.593		
VIII	307.891	1.880.562	444.013		
IX	312.239	1.925.832	453.197		
X	313.436	1.976.954	461.168	2.751.558	
XI	315.683	2.030.641	473.438		
XII	323.538	2.092.309	490.730		
1974 I	323.889	2.087.695	499.161		
II	326.795	2.118.798	511.007		
III	332.063	2.177.775	522.216		
IV	335.821	2.239.805	534.239		
V	339.568	2.264.354	547.668		
VI	345.053	2.332.222	558.077		
VII	346.780	2.391.610	566.861		
VIII	354.324	2.383.239	577.360		
IX	359.904	2.409.071	587.554		
X	366.433	2.474.111	558.143	2.438.687	24 %

Font: Boletín Estadístico del Banco de España.

VOLUM DIPOSITIS

	<u>BANCA PRIVADA</u>	<u>CAIXES D'ESTALVI</u>	<u>TOTAL</u>	
1971	1.453.000	752.149	2.205	
1972	1.840.134	908.288	2.768	24 %
1973	2.338.499	1.106.766	3.444	25 %
I	1.819.000	913.673		
II	1.852.200	923.580		
III	1.893.400	939.879		
IV	1.927.900	955.346		
V	1.976.100	964.801		
VI	2.024.400	982.737		
VII	2.072.200	1.010.007		
VIII	2.096.300	1.027.333		
IX	2.148.400	1.043.308		
X	2.195.800	1.064.306	3.259	
XI	2.234.000	1.069.751		
XII	2.259.400	1.106.776		
1974 I	2.309.700	1.109.817		
II	2.346.400	1.125.529		
III	2.387.100	1.136.253		
IV	2.449.900	1.150.618		
V	2.469.700	1.161.385		
VI	2.497.600	1.175.829		
VII	2.535.500	1.201.588		
VIII	2.543.400	1.215.546		
IX	2.569.800	1.232.472		
X	2.639.100	1.256.450	3.895	19 %

Font: Boletín Estadístico del Banco de España.

EVOLUCIO DEL EXCES DE LA LIQUIDITAT BANCARIA

	<u>1973</u>	<u>1974</u>
Gener	3,73	1,24
Febrer	3,19	0,85
Març	2,42	0,36
Abril	1,87	-0,13
Maig	1,80	-0,39
Juny	1,46	0,02
Juliol	1,49	0,37
Agost	1,25	0,43
Setembre	0,84	0,73
Octubre	0,56	0,76
Novembre	0,22	

CAPITOL 5

EL QUADRE DE POLITICA ECONOMICA DE 1973-74, I EL D'ASSIMILACIO DE LA CRISI. LES DIFICULTATS D' OPERACIO.

La evolució de la politica econòmica està en fonció del ordre de prioritats que es volen resoldre o dels objectius que s'intenten assolir, i d'altra banda depén del tipus de mesures que s'instrumenten.

En referir-nos a aquesta evolució, que ens permetrà situar la problemàtica i politica econòmica actual, farem una periodificació de les etapes característiques de la politica econòmica.

En aquest sentit podem delimitar las següents polítiques econòmiques:

1. Política de " stop and go ". (1967-72)

La devaluació de 1967 fou la correcció final a un procés de disminució de reserves estimulat per unes tensions inflacionistes interiors -des de 1964- relativament elevades. L'objectiu prioritari és que el nivell de la activitat econòmica no deteriori les reserves força baixes en el període. Les frenades a la productivitat es produeixen quan afloren els increments de preus que puguin minvar les reserves. La continuïtat del creixement esdevé un objectiu secundari i el ritme d'activitat -dintre de certs límits- s'acorda amb el nivell desitjat de les reserves. La politica és a curt termini, sense pretendre modificar els obstacles estructurals. L'instrument habitual és la politica monetària. Bé que des de el Decret-llei de 3-X-66 s'introdueix una intervenció de preus, mitjançant la classificació d'aquests en : lliures, declarats, regulats, màxims i convinguts.

2. Política anti-inflacionista de tipus administratiu (30-XI-73)

El problema bàsic és el fort creixement de la inflació. L'objectiu paral·lel consisteix amb no perturbar el creixement continuat, el que comporta ~~a~~ trencar amb la politica de " stop and go ".

3. Política anti-inflacionista amb introducció de mesures monetàries que promouin una major selectivitat i productivitat en el creixement (Decret-llei 9-VII-74).

4. Política de plena ocupació (o anti-recessiva) i d'adequar el creixement a les noves coordenades del sector exterior. Retorn clar a una política més immediatista.

4.1 Acord del Consell de Ministres de 25-X-74.

4.2 Directius programàtiques anunciades pel nou titular de " Hacienda " . (18-XII-74), front a la crisi general.

Per tant esquematitzant les quatre etapes esmentades de política econòmica s'afronten prioritàriament els problemes derivats de:

- EL NIVELL DE RESERVES (1)
- LA INFLACIO (2 i 3)
- LA RECESSIO I LES NOVES CONDICIONS PER L'EQUILIBRI AMB L'EXTERIOR. (4)

La política anti-inflacionista.-

L'any 1973 constitueix el segon any d'un cicle expansiu amb augments molt forts -com ja s'ha indicat bastament- produïts per un gran - creixement de la demanda; d'altra banda, s'accentua el desequilibri dels productes agraris. Per tant, expansionisme de la demanda i comportament alcista dels productes agraris van accentuant el ritme inflacionari i obligant a introduir una terapeùtica anti-inflacionista, però, que d'altra banda, no descoratja la inversió ni les expectatives empresarials. Es a dir, es tracta de contenir les empentes inflacionistes sense interrompre el creixement.

La política de " stop and go " es troba desprestigiada perquè no resol a mig termini els problemes inflacionaris i perquè està basada en un anàlisi inadequat, avui, de la inflació (la corba de Phillips). Fins i tot, la discontinuïtat del creixement produït per la política de "stop-go" és provocadora d'inflació.

La inflació de 1972-73 és situa en un període de creixement molt favorable de les reserves. La política anti-inflacionista vol servir un objectiu de creixement continuat amb possibilitats d'integració creixent en l'economia internacional.

La política monetària durant tot l'any de 1973 -des de els elevats nivells d'excés de liquiditat del sistema bancari, en part accentuada pel nivell alt de les reserves- opera mitjançant el drenatge i contenció de la elevada liquiditat que afavoria l'expansió creditícia. S'intenta acordar l'increment de les disponibilitats líquides a la taxa de creixement del P.N.B. i a la taxa d'inflació tolerada. Bé que la política monetària esdevindrà més aviat un factor d'acompanyament d'altres mesures més directes.

El Pla anti-inflacionista de 17-IX-73 -que esdevé més aviat insuficient- pretén :

- Congelar alguns preus fins a finals d'any.
- Fer més competitiva i menys inflacionista l'economia avançant amb la integració amb l'exterior mitjançant la disminució dels drets aranzels i la progressiva privatització del comerç exterior.
- Introduir un altre element d'integració: la regulació de les exportacions en funció de les necessitats del mercat interior.
- Augmentar el control administratiu dels preus.

L'accentuació del caràcter directe de la política anti-inflacionista esdevé mitjançant l'important decret de 30 de novembre de 1973. L'aspecte de mesures més importants és la instrumentació d'una política de preus i rendes que pretén contemplar un període que acaba a 31 de desembre de 1974.

a) Política de preus:

Classificació dels preus de forces productes en preus autoritzats i preus de vigilància especial.

- els preus autoritzats quedaven fixats mitjançant un màxim. Les elevacions dels preus autoritzats per damunt del 3 % havia de ser acordat en Consell de Ministres.
- els preus de vigilància especial estaven regulats mitjançant un conjunt de clàusules que paütaven els possibles increments: augment de preus en funció del increment dels salaris (només fins el 14 % del increment del salari) o primeres matèries; els preus màxims d'interveïció de productes agraris, només podien augmentar un 6,25 %.
- Creació d'una Junta Superior de Preus
- Mesures complementàries de regulació de preus(autorització d'importacions, modificació del règim aranzelari, etc.)

S'ha palesat l'embalvm administratiu i la relative ineficàcia que com porta la política de preus. Els preus es formen en una economia de mercat capitalista i el seu control excésiu pot suposar una acusada distorsió quant a l'assignació de recursos. D'altra banda els preus es formen en funció de la forma com creixen les economies capitalistes segons una lògica determinada i en el si de formacions oligopolistes o estrangulaments estructurals.

b) Política de rendes:

La política de rendes bé que regula tots el tipus de rendes és fonamentalment una política de controls salarials. Tot i això aquesta regulació es pot desvirtuar segons la situació del mercat del treball i pel fet de que els convenis col·lectius no regulen totes les parts components del salari.

Tota manera, es produeix sense dubte, una certa congelació de salaris; aquests no poden pujar més que el augment del cost de la vida i mai no poden pujar de tal manera que repercuteixen augments de preus superiors al 5 %.

Les pautes per les rendes del capital són molt més generoses. Estan en funció dels dividendos distribuïts els exercicis del 71 i 72. L'existència de la mitjana empresa i del frau fiscal facilita l'incompliment d'aquesta pauta.

c) Política fiscal de recolzament del ritme de creixement i introducció d'alguns elements de selectivitat:

- per tal de no minvar la demanda de consum per la congelació de salaris es redueix el tipus impositiu del rendiment del treball personal del 14 al 12 % pels ingressos fins a 200 mil ptas.
- es desgrava la inversió especialment en els sectors que constitueixen factors d'estrangulament i de tensions inflacionistes en el creixement.

d) Política presupostària:

Lleuger superàvit del presupost a fi de contenir l'expansió excésiva de la demanda.

Dins d'aquest quadre de mesures conjunturals s'introdueix una mesura que constitueix una mini-reforma fiscal. (60)

L'impost s/ la renda de les persones físiques, com a cavall de batalla del sistema fiscal, és el que constitueix l'objectiu especial de la mini-reforma. Les tres modificacions que s'introdueixen fan referència a :

- reducció dels tipus impositius: amb l'objectiu de trencar amb el cercle viciós segons el qual els tipus impositius són alts perquè existeix frau fiscal, o bé que és produït frau fiscal perquè els tipus impositius són massa elevats.
- introducció com a part de la base imponible de les plusvàlues obtingudes per enajenació d'actius mobiliaris i immobiliaris en terminis superiors a uns altres anys respectivament: " la base del impuesto sobre la renta de las personas físicas se amplia en la medida en que se consideran objeto de gravamen por este supuesto las plusvalías obtenidas por enajenación de activos a plazos superiores a un año, en caso de activos mobiliarios, y a más de tres años en el caso de activos inmobiliarios. " (61)
- s'eixampla el número de persones obligades a declarar en descriure situacions professionals que exigeixen la declaració. D'aquesta manera s'afegeix una tercera raó per declarar, a més de les raons en funció dels ingressos obtinguts per damunt d'un mínim, i dels bens posseïts.

El segon paquet de mesures dins de la línia de política anti-inflacionista s'ordena amb el " Decreto-ley de 9-agosto-74 ". Es tracta d'una política anti-inflacionista cercadora de selectivitat, política que comença a preveure unes noves condicions per assolir l'equilibri exterior. La política econòmica opta per disminuir el caràcter administratiu i discriminatori de les mesures de 30 de novembre de 73, anticipant la descongela^{ció} de salaris que s'havia de produir a la fi de 1974. D'altra banda introdueix unes disposicions de política monetària i creditícia amb un objectiu precís de liberalitzar l'economia, però, pel camí d'unes condicions més selectives i productives.

El taló d'Aquiles ^{amig} termini de l'economia espanyola apareix per la evolució desfavorable de la Balança Comercial en un món cada cop més interdependent.

(60) s'ha fet esment en el cap. 3 (la vessant tributària i fiscal .3.4)
(61) pag. 102. Informe 1973. Banco de España.

Malgrat les mesures directes de novembre de 1973 sobre les rendes i els preus, el cost de la vida segueix pujant de manera forta l'any 1974. Es reconeix l'existència de causes diferents a les del augment de rendes, en el augment de preus. Vet aquí, l'augment -no repercutit plenament- de productes energètics i el de les primeres matèries.

Com a conseqüència es produeix la descongelació de salaris que pretén, d'altra banda, evitar la pèrdua de poder adquisitiu dels treballadors. El Ministeri de Treball observa: " el mantenimiento de los límites salariales por los tres meses y medio que faltaban no suponían un gran alivio para nuestros principales problemas económicos, originados por causas distintas a las salariales y creaba problemas y tensiones sociales graves. Una prolongación de la limitación de crecimiento salarial, además de no poder ser efectiva en la realidad... puede ocasionar ... hasta desequilibrios en la propia economía si el crecimiento salarial y la capacidad de consumo consiguiente no fuera consecuente con los objetivos de crecimiento económico. "

Fins i tot comença a preveure's una notable inflexió en l'activitat econòmica, una perspectiva de recessió que és vol evitar i que constituirà en endavant un objectiu prioritari de la política econòmica.

Més aviat el que es tracta és de constrenyir les condicions de negoci en l'economia. Es a dir, posar unes condicions que obliguin a una actuació més productiva de l'economia. Aquest objectiu ha estat un nord relativament desitjat per l'anterior Ministre.

I això es planteja mitjançant l'introducció de mesures econòmiques més tradicionals d'una banda, i de reestructuració de l'activitat bancària a favor d'una major competitivitat. El retorn a mesures de política econòmica més tradicionals vol dir, la recuperació curiosa de la política monetària. La modificació del tipus de redescòmpte suposa el retorn a les mesures monetàries després del seu abandó al novembre del 73.

- a) El tipus d'interès: s'eleva un punt situant-se al 7 %. L'anterior augment fou el 27-VII-73 on també s'elevà un punt (del 5 % al 6 %).

L'augment que pretén un acostament als tipus, encara més alts, internacionals. El doble objectiu del augment és:

- 1) evitar les pressions en la Balança de Pagaments i la emigració de capitals cercadors d'una remuneració.
- 2) evitar en el interior tensions inflacionistes.

Era evident que la descongelació de salaris, els augments de preus de productes bàsics i el major cost del crèdit anaven a situar a la tardor a les empreses en unes condicions de negoci menys permissives, a menys que la demanda es desaccelerés, cosa que no s'havia de produir.

Tanmateix les possibilitats de la política monetaria han de ser limitades. El informe Rodcliffe afirma: " No pot confiar-se exclusivament en les mesures monetaries per mantenir l'economia en equilibri; les mesures monetaries poden ajudar i això és tot. El monetarista Milton Friedman observa en el mateix sentit: " el màxim que es pot aspirar amb una bona política monetaria és proporcionar una estructura favorable, un marc més propici per a l'acció d'altres polítiques."

b) Les condicions de negoci del sistema bancari que s'expliciten en les mesures següents:

- augment dels tipus d'interés a les operacions passives.
- tipus d'interés lliures des de dos anys en totes les entitats de crèdit tant en operacions actives com passives.
- la obligació pels Bancs i Caixes de prestar a termini tant com es recapta a termini.
- l'extensió a Bancs Comercials i Caixes d'Estalvi de la facultat d'emetre certificats de dipòsits -fins ara exclusiva de la Banca industrial- així s'estableix una major igualtat de condicions.

Aquest paquet de condicions pretén exigir a la Banca un comportament més selectiu. Si augmenten els tipus d'interés passiu, si són lliures a més de dos anys, la competència a que donarà lloc la captació de fons augmentarà els tipus d'interés i exigirà operacions actives amb la rendabilitat i seguretat necessària. El sistema creditici haurà de guanyar en competitivitat.

Tota manera una mesura ja comentada (62) que no fomenta la competitivitat, sino l'estatu quo bancari és la que regula l'expansió bancaria. En part, el creixement dels bancs en funció dels recursos propis pretén obligar a una dimensió que faci més difícil la fallida. Però, alhora constitueix un reforçament del oligopoli dels grans bancs. Els diaris han comentat abastament les noves condicions d'expansió bancaria: ¿ Quien puede esperar tres años sin compensación alguna a su inversión: (al 200 % además, al exigirse una prima de emisión del 100 % a constituir en reserva y de la que no se puede disponer sin autorización expresa del Ministerio de Hacienda), sin poder enajenar, en ese plazo, con las posibilidades de

(62) 4.1 La veïssant tributària i laboral

expansión reducidas a cero y la actuación estrictamente negocial considerablemente recortada? Desde luego solo el gran capitalismo o los propios grupos bancarios que deseaban crear nuevas instituciones, " (63)

Les mesures d'agost semblen iniciar una inflexió quant a la preocupació de l'autoritat monetària s'observa una certa vacilació. La forta inflació s'acompanya d'una previsió de recessió més o menys forta. L'atemperament de la demanda no vol significar una contenció massa forta. Més aviat es vol disciplinar el creixement en un contexte de racionalitat i productivitat que vindrà progressivament exigit pel nou equilibri exterior. D'altra banda, el ~~fort~~ creixement del component inversió no era suportable per l'economia sense engendrar fortes tensions inflacionistes. Les noves condicions en el funcionament del sistema bancari així com l'augment del tipus d'interés pretén disciplinar amb unes pautes de racionalitat la conducta inversora. El creixement dels anys 72 i 73 s'ha produït amb un bon coixí de reserves, -expansió de les disponibilitats líquides- fruit de la bona cojuntura europea, amb 1973 com a any culminant.

La política de plena ocupació

El darrer semestre de 1974 comença a presentar figures de creixent atur i de desacceleració de la demanda. L'incidència de la crisi europea reclamarà com a objectiu prioritari l'articulació d'una política anti-recessiva. I això tant pel que pot aferrar a l'atur com per la necessitat de mantenir la demanda a fi que es comenci a amortitzar adequadament la forta inversió dels darrers 20 mesos.

La incertesa del sistema polític és acusada d'una manera més colpidora pels agents econòmics.

L'objectiu prioritari esdevé el manteniment del nivell d'ocupació més alt possible tractant d'evitar una excésiva desacceleració en el creixement del producte.

A Aquest objectiu anti-recessiu s'acompanya un segon objectiu: preveure i corregir el desequilibri exterior creixent. L'autoritat monetària observa amb preocupació la disminució de les reserves -bé que el nivell en cara és molt alt- i adverteix: " el enorme aumento de nuestros pagos en el exterior ".

(63) Vivancos. El Noticiero Universal. (16-VIII-74)

Les noves condicions del equilibri exterior són fruit immediatament de la crisi energètica, i des de 1960 per la rebaixa contínua dels drets aranzelaris.

El objectiu de lluita contra la inflació ha deixat de ser prioritari. La disminució de la taxa de inflació -si bé que es contempla- no resulta tan urgent atenent a la forta inflació a les economies europees i occidentals. Més aviat comença a percatar-se que la lluita de la inflació passa més aviat per la lluita d'una estructura productiva més adequada, d'una productivitat més elevada. La lluita contra la inflació és sentida per l'autoritat econòmica com una qüestió de temps; no es pot frenar de cop i volta perquè es produïria una descaptalització ni admet mesures dràstiques de control de preus per l'allunyament i desvirtuació que suposaria d'una economia de mercat.

El paper del sector públic apareix molt relevant tant pel que fa a mantenir l'activitat econòmica com per l'absorció de part dels augments de preus que no es repercuteixen a tota l'economia. Això ve significat per una disminució molt notable del excedent de finançament del sector públic que passa de 43.550 milions de pessetes l'any 1973 a 7.300 milions de pessetes l'any 1974. Disminució del excedent deguda a:

- passar 10 mil milions de ptes. al "Fondo de Acción Coyuntural"
- la menor progressió dels ingressos públics com a conseqüència de la pèrdua de la renda del petroli.
- l'augment de la despesa pública per l'augment de subvencions i transferències (10 mil milions a la Seguretat Social, 3 mil milions per incrementar les pensions de vellesa, la subvenció als preus en els productes de primera necessitat). Aquesta darrera partida ha representat 26 mil milions en crèdits del Banc d'Espanya.

El desequilibri exterior -com s'ha dit- suposa el pas d'un superàvit -a l'any 1973- de la balança corrent de 500 milions de \$ a un dèficit de 3.000 milions a l'any 1974. Canvi de situació deguda aproximadament en 2/3 al petroli, i en 1/3 al empitjorament del ròssec comercial (exclòs el petroli) i a la disminució dels ingressos nets per invisibles.

La correcció del desequilibri exterior passa per un paquet de mesures la fragilitat de les quals està en què en part tenen un efecte i contingut més estructural o a mig termini que coyuntural. Fonamentalment, són:

- substitució d'importacions
- millora de la balança de fets pel foment de la construcció naval
- finançament de l'exportació
- política d'autoabasteixement

Finalment, el contexte anti-recessiu de l'activitat econòmica que es vol promoure significa el foment de la inversió en uns sectors determinats

per la desgravació en el sí d'unes condicions d'enduriment creditici que recolza el crèdit oficial.

Aquesta tònica autirecessiva pretén assimilar les repercussions inicials de la crisi mitjançant unes disminucions mínimes de reserves (només 800 milions de dòlars) gràcies al endeutament amb l'exterior.

Finalment, dos dubtes:

- Aquest contexte anti-recessiu comporta una certa contradicció entre els estímuls fiscals promesos, d'una banda, i la selectivitat creditícia i elevació dels tipus d'interés d'altra.
- La renovada importància de la despesa pública per assegurar la ocupació i la del crèdit oficial per recolzar la selectivitat, ¿no expressen un cert temor a les possibilitats competitives i de resposta del actual quadre de forces? ¿No hi ha una desconfiança a la contenció de preus que obligarà a un esforç de subvencions per part del sector públic?.

De fet, l'estructura política actual no sols comporta un divorci total entre l'Espanya oficial i l'Espanya real -la de la gent que treballa- sinó també entre l'Espanya oficial -la de l'Administració i el "Boletín"- i l'Espanya dels seus dirigents econòmics. La permanència d'una situació com aquesta constitueix una dificultat pel relleu de l'economia.

Política de plena ocupació, i les vulnerabilitats de l'economia espanyola

Tant el 25 d'octubre de 1974 com el 18 de gener de 1975 es proclama la greu situació de l'economia espanyola. El nou ministre de "Hacienda" fa seves les preocupacions i directius fonamentals del titular anterior.

L'objectiu prioritari de la política econòmica és la lluita contra l'atur. Aquest objectiu se li acompanya un segon objectiu a mig termini, que és el d'adequar l'estructura productiva a les noves exigències del equilibri exterior.

L'objectiu de un atur com a màxim del 2% es vol fer coherent amb una taxa acceptable de creixement del 4 o 4,5%, amb una distensió dels preus o acceptació d'una taxa d'inflació del 15% (!) i amb el manteniment del dèficit de la balança corrent de 1974.

L'economia espanyola es troba front 1975 amb la necessitat d'assimilar i repercutir adequadament la crisi internacional.

El Primer element recessiu ha sigut el pas, al àrea de la OCDE, d'un supe

ràvit per compta corrent de 2.300 milions de dòlars -l'any 1973- a un dèficit de 40.000 milions -l'any 1974-. El doble problema que es planteja és el del:

- a) finançament continuat d'aquest dèficit
- b) els canvis estructurals o reconversions productives que calen a mig termini per la eliminació gradual d'aquest dèficit.

Els sistema financer no pot resoldre un reciclage tan massiu. Aquests excedents de dòlars en mans dels països productors de petroli està donant lloc a un desequilibri entre recursos aliens i recursos propis en els bancs europeus amb un gran creixement de dipòsits a molt curt termini. Aquesta situació de risc ha donat lloc a posicions especulatives i a fallides dels bancs. El sistema financer europeu està retornant cap a posicions més ortodoxes i renunciant a la possibilitat del reciclatge. (64)

Probablement la forma més segura per anar revertint les situacions d'endeutament sigui millorar l'estructura productiva i fer-la menys vulnerable a la nova estructura de preus relatius.

A curt termini, però, per tal de no agreujar la situació les economies europees es trobaran en una fase d'estancament. Un 4% del PIB de la CEE ha de compensar la pèrdua resultant de:

- la puja del preu del petroli
- el pagament dels interessos de la deuta exterior
- la materialització de les inversions necessàries per augmentar la producció energètica, reconvertir la estructura industrial i sostenir la ocupació.

Aquesta situació -amb el que suposa de disminució de turisme i de recur

(64) La CEE ha aprovat un reglament de base que li permetrà accedir al mercat de capitals per la recerca de préstecs per a finançar a qualsevol país de la CEE en funció de les seves necessitats a la balança de pagaments. L'empréstit el llançarà la CEE com entitat jurídica i les garanties del empréstit les accepten tots els països de la Comunitat. Amb aquestes mesures s'intenta atreure capitals dels països àrabs. De fet, les seves possibilitats són molt limitades perquè l'únic avalista amb garanties és l'Alemanya Federal que és qui pot imposar les seves condicions.

ses d'emigrants- l'ha d'assimilar l'economia espanyola. Sobretot, tenint en compte que l'objectiu de plena ocupació requereix l'absorció d'una mà d'obra aliena a l'estructura actual del sistema productiu.

D'altra banda, el cost d'assimilació o no repercussió plena del augment dels productes energètics ha suposat:

- un desequilibri en el Pressupost del ordre de 20 mil milions de ptes. al final del any. "La política de renúncia de ingresos fiscales y de subvenciones llevará a cerrar el año 1974 con un déficit presupuestario... resultante de una variada serie de subvenciones para productos alimenticios que se han financiado con créditos del Banco de España" (65).

- un desequilibri de la balança de pagaments.

Segons l'actual Ministre de "Hacienda" l'assimilació de la crisi iniciada el 1974 significa que "el país ha aumentado su endeudamiento exterior para mantener la renta y el gasto; conducta posible a corto plazo, pero evidentemente inviable a plazo medio y largo".

Com s'ha dit abans els dos problemes bàsics són l'atur i l'adequació de l'economia a les noves condicions del equilibri exterior. El que tractarem d'augmentar és la persistència inflacionària -que pertorbarà l'equilibri amb l'exterior- i les dificultats en què es troba l'Administració per ^{te}front al redreçament de la crisi.

L'economia espanyola té una doble opció.

- acceptar la recessió eliminant tot incentiu a l'economia perquè no augmentin les tensions inflacionistes ni empitjori la balança de pagaments.

- reactivar immediatament l'economia.

Aquesta doble opció no és del tot vàlida. Perquè l'economia espanyola no pot suportar la presència d'un atur massiu -la qüestió del subsidi d'atur- ni la inflació espanyola, per les seves característiques, es pot doblegar amb mesures recessives. La inflació espanyola agreuja les contradiccions socials i el malestar que les acompanya. L'economia espanyola sofreix una espiral preus-salaris que només és conseqüència de la inflació estructural i que a curt termini té una incidència social poc suportable. Atur i inflació estructural (desequilibri indústria bàsica, desequilibri agricultura...) per les condicions institucionals espanyoles són dues xacres que aguditzen la crisi i exigeixen una opció més reactivadora que recessiva, una política d'urgència més que de fons. Es útil acompanyar el text següent: "El fuerte crecimiento de la economía espanyola desde hace más de diez años, muy intenso en la última etapa Alcista -1972, 1973 y primer semestre de 1974-, sin ninguna medida básica de transformación social e

(65) Ministre de "Hacienda"

institucional ha intensificado las contradicciones y tensiones de todo tipo. Estas parecen claramente en las etapas recesivas, en las que por la anticuada estructura social e institucional de nuestro país, los sacrificios los soportan básicamente las clases peor dotadas, mientras que las de mayor nivel económico no se ven afectadas sustancialmente en su capacidad adquisitiva. Esto es lo que ha sucedido en otras ocasiones y resulta claro que es lo que está ocurriendo en la actualidad, manifestándose en conflictos y descontentos laborales en muchos sectores". (66).

La inevitable reactivació o manteniment de l'activitat de l'economia ve exigida per la lluita contra l'atur i per la modificació de l'estructura productiva d'acord amb el nou equilibri exterior.

Hi ha unes noves condicions per l'equilibri exterior, degut a:

- a) recessió europea amb la disminució corresponent de les partides compensatòries del dèficit comercial
- b) l'augment de la importància de les importacions:
 - degut a la progressiva disminució dels drets aranzelaris
 - degut a l'augment dels preus de les importacions
 - degut a la correlació forta en l'etapa actual entre creixement econòmic i importacions
 - el major pes de les importacions en el PNB
 - degut al desequilibri del Estat espanyol de productes alimenticis i matèries primes

D'això s'infereix una nova importància de les exportacions -que el any 1974 només ha augmentat un 2,7% (67)- o de la balança comercial en el creixement econòmic i en el equilibri de l'economia.

Aquestes noves condicions indiquen la vulnerabilitat de l'economia espanyola davant de les noves exigències. Es a dir, els problemes que es deriven d'una forta inflació interior i la dimensió de les empreses poden no fomentar suficientment les exportacions. El professor Figueroa adverteix: "En España hay unas 500 empresas que tienen una productividad doble que el resto, que pueden soportar aumentos de salarios, pero la mayoría sólo pueden hacerlo subiendo los precios, con lo cual son las empresas menos productivas las que marcan el paso de la inflación. El no despedido libre y el ajuste de los precios a mayores costes mantiene en el mercado a toda clase de negocios, estén o no justificados económicamente". (68).

(66) Martínez Cortina "Contrapunto", nº 3, enero 1975

(67) Es desaccelera molt el ritme exportador en relació als anys anteriors: 14,5% (71), 15% (72), 12,8% (73).

(68) "Cuadernos para el diálogo", diciembre 1974, pág. 425

Evidentment, una partida complementària i que col·labora al assoliment del equilibri exterior està constituïda per les inversions estrangeres; si bé la seva resposta també està relacionada amb el grau de credibilitat que ofereix l'actual sistema polític.

La conseqüència per lluitar contra el desequilibri en la ocupació i amb el exterior és una acció reactivadora, d'una banda, i reconvertidora d'un altra.

La reactivació no selectiva suposa: "la iniciación inmediata de una reactivación genérica, en aquellos sectores que puedan absorber paro" (69) i la reconversió significa "una reactivación sectorial discriminada para buscar la solución de los grandes problemas nacionales, de forma que se inserte el esfuerzo coyuntural, en la solución de nuestras propias deficiencias de estructura" (70), deficiències que provoquen el triple desequilibri: energètic, de productes alimenticis i matèries primes, i exterior.

L'assignació dels recursos s'intentarà fer d'acord amb l'objectiu de manteniment del mateix dèficit de la balança corrent -el que voldrà dir impulsar l'exportació i la inversió en els sectors que requereixen un canvi estructural- i amb l'objectiu de minimitzar l'atur.

Els criteris per les accions de tipus selectiu sectorial estaran relacionats amb: la substitució d'energia, l'impacte en la ocupació, els impactes indirectes sobre el consum energètic i l'impacte sobre la balança de pagaments.

En el camp dels aliments i per evitar la desfavorable conjuntura internacional s'instrumenta un programa d'ajut a les explotacions agràries que contreguin compromisos en ordre a la producció dels articles més necessaris per l'abasteixement nacional. Quant a les matèries primes no energètiques s'intensificarà la mineria i el sector forestal.

L'acció reactivadora passa per damunt de la preocupació per moderar la inflació. Es tradueix en:

- un "Fondo de Acción Coyuntural" de 20 mil milions de ptes., que s'aplicarà a l'economia en cas necessari.
- una dotació del Tresor al Crèdit Oficial que esdevé el principal canal de finançament de les inversions privades amb fons públics.
- foment de la exportació i de crèdits a la exportació (el crèdit a l'exportació ha augmentat l'any 1974 en un 1000% en relació a 1973 i s'augmentaran -el 1975- les dotacions, a càrrec del Instituto del Crédito Oficial.

(69) Ministro de Hacienda, 18-I-75

(70) " " "

- recolzament a la inversió privada mitjançant la desgravació fiscal per a sectors energètics, per a d'altres sectors industrials a definir, i l'acceptació de plans d'amortització accelerada.
- el retorn d'impostos indirectes a l'actuació inversora de sectors en què s'acusa el desequilibri estructural de l'economia
- acceleració dels plans d'inversió del INI

Per això, el Pressupost intenta ser neutral -i no anti-inflacionari-, creixent d'acord amb el creixement del PNB en termes nominals.

El problema doble és:

- la insuficiència fiscal: debilitat de la imposició directa malgrat el fort creixement, al 1974, del 30%
- la regressivitat fiscal: per l'augment important del impost sobre el rendiment del treball personal, un 40% al 1974. Justament l'interés del Estat per delimitar i conèixer les partides del salari constitueix una fita per la precissió de la base imponible del rendiment del treball personal.

La recerca de més subjectes a declarar i l'ampliació de la base imponible en el impost sobre la renda de les persones físiques constitueix una preocupació per reforçar la imposició directa i millorar la suficiència del sistema fiscal. La previsió de l'Administració és el creixement dels ingressos per l'impost general sobre les rendes de les persones físiques i el de successions en un 25%

El dubte està en la reacció que demostrarà la iniciativa privada per encoratjar la exportació i la inversió. Vet aquí les pesantors del sistema polític actual, i vet aquí el paper indiscutible: tapaforats del sector públic.

L'actual atonia conjuntural així com la deprimida propensió a la inversió privada reclama l'impuls del sector públic. Pel funcionament relevant d'aquest sector resulta avui més que mai la utilització flexible del mecanisme fiscal -un coll d'ampolla institucional- i l'endeutament exterior. La escassetat dels recursos fa imprescindible efectuar una selecció rigorosa dels sectors beneficiaris.

El sector públic es troba fortament compromés en la tasca de compensar i no repercutir els excessius preus d'alguns productes. Vet aquí, per això, i per a fomentar la reconversió de l'economia, la necessitat d'adoptar les estructures productives i de consum al nou esquema real de preus relatius (71). En aquest sentit, el "Gobierno" ha anunciat que reajustarà

(71) Per un coneixement de la repercussió sectorial de l'aplicació dels augments de preus del petroli, veure l'article "El coste de la energía en las actividades industriales" (subdirección gral. de Planificación Energética del Ministerio de Industria). ICE, octubre 1974.

els preus d'alguns productes petrolífers i de l'energia elèctrica.

Cal indicar dos qüestions poc clares:

- a) Un augment del PNB del 4-4,5% és insuficient per assolir l'objectiu del mínim atur pretés.
- b) A part de resultar dubtosa la contenció de la inflació a una taxa de inflació del 15% (vegi's acció de repercussió de preus de la energia, suavització de la política administrativa de preus, absència d'unes polítiques de rendes, objectiu de màxima ocupació...), no deixa de constituir un ritme inflacionari molt elevat. Si ens atenim a la previsió inflacionària estimada per la "Société Financière Européenne", que s'indica a la taula següent, la inflació espanyola segueix éssent relativament alta, sobretot quan es tracta de donar nova relevància a la exportació.

TAXA INFLACIO PREVISTA PER 1975

França	10%
Bèlgica	9%
Itàlia	18%
Holanda	11%
Alemanya ...	7%

En qualsevol cas, sembla que la política econòmica accentuarà la resol.lució urgent dels objectius o problemes més immediats que se li presenten amb tanta urgència, d'una banda, i insuficiència de recursos o instruments, d'una altra.

PREVISIONS I POLITICA ECONOMICA

Creixement, equilibri exterior, reconversió i contenció del consum

El fort creixement de l'economia espanyola des de 72 al primer semestre del 74 fou impulsat i facilitat per un augment inaudit de les reserves que estimularen un intens procés de inversió. Augment de reserves produït per la bona conjuntura europea en la recta final del seu model de creixement. Aquest fort augment en part fou degut a "la mayor rigidez relativa de la estructura institucional española" com ha indicat el Ministre de "Hacienda".

L'economia espanyola s'ha estructurat d'acord amb un model de productes de transformació pel consum, d'una manera molt anticipada; en part, això és conseqüència de les necessitats d'exportació de base d'equip dels països industrials -sense traspàs de producció ni tecnologia- i en part, necessitat d'expansió comercial -mitjançant la extensió dels processos productius- de la indústria europea de transformació de base de consum. La conseqüència, a Espanya, ha sigut una certa macrocefàlia dels sectors de transformats o manufacturats amb relativa insuficiència dels sectors bàsics (per ex. mineria i siderometal·lúrgia). Aquest tret és especialment acusat a Catalunya. Fins i tot, la demanda turística i l'absència d'altres alternatives productives ha fomentat el creixement induït de la construcció amb un sector terciari molt expansiu. El pes de la construcció en el Producte Industrial Brut és del 15%. Per tant, el model de creixement espanyol força absent de tecnologies alternatives ha estat molt lligat a la tecnologia i recursos energètics que utilitza el sector de transformació.

El fet remarcable és l'aparició al final de 1974 d'un dèficit important de dòlars derivat en bona part per l'augment fort de les importacions. El pes nou de les importacions augmenta la importància del sector exterior i de la balança comercial a l'economia, i per tant, la necessitat d'un sector exportador creixent. L'equilibri exterior ja no passa sòs per les partides compensatòries dels serveis i les transferències sinó que planteja la necessitat d'impulsar les exportacions. El pes nou de les importacions es palesa en la taula següent:

	1964	1967	1973	1974
Total importacions en percentatge del PNB	12,45	12,98	15,73	21,82

Font: "Dirección General de Aduanas"

Entretant, les exportacions es situen en un 10% del PNB, percentatge baix si tenim en compta que el de la mitja de la OCDE és del 17%.

Aquest fet només ha suposat una disminució de reserves de 800 milions de \$ per l'estímul a l'entrada de capital estranger i per l'endeutament públic amb l'exterior.

El fort dèficit de la balança per compta corrent a la vista de la probable cojuntura europea -disminució del turisme i disminució de la demanda europea de mà d'obra espanyola- exigirà un replantejament o reconversió del sistema productiu per assolir un nou equilibri amb l'exterior.

Els dos elements de la balança de pagaments que adquiriran una relevància especial seran l'exportació (dècret de maig de 1974) i la inversió estrangera (novembre 1974), bé que aquest darrer element ja la tenia. Es a dir, es replanteja el tipus d'integració de l'economia espanyola amb la europea o occidental.

D'altra banda, la modificació del preu de la energia requereix en variar els preus relatius una reconversió industrial que immediatament -en la cojuntura recessiva- comporta fallides i atur.

El que s'infereix és la renovada importància del component inversió:

- a) per efectuar un esforç en el camp energètic i de substitutius del petroli
- b) perquè l'esforç exportador i la seva nova relevància cara al equilibri exterior reclama una nova dimensió o característiques d'explotació a les empreses que s'han de reconvertir i reclama als sectors d'estrangulament -com la indústria bàsica- un renovat esforç inversor i una reconversió que permeti uns preus no alcistes dels inputs que utilitzarà el sector exportador.

Això es produeix en un contexte d'atemperament del ritme de creixement per tal que no es disparin les importacions (ja de per sí impulsades per l'augment dels preus) -amb l'empitjorament de la situació de reserves- i per a donar temps a la expansió de les exportacions i la reconversió de les indústries, atemperament, d'altra banda, exigit per no encoratjar les tendències inflacionistes latents en l'economia espanyola i internacional.

Es a dir, l'economia espanyola per les noves exigències de la integració -i fins i tot, per les urgències de competitivitat dels processos productius internacionalitzats- es troba emplaçada a una major productivitat.

Aquest fet troba un nou requeriment, que és el de inevitable liberalització a un termini més aviat curt de les relacions laborals que comportarà un nou preu de la mà d'obra.

Si hem indicat suara la polarització espanyola en els bens de consum duraders, en aquesta nova etapa és necessari que l'economia espanyola assoleixi un equilibri del sistema productiu, i reforci la possibilitat de no esdevenir una economia només derivada de la tecnologia i processos productius -sovint exògens- de la indústria transformadora. Es a dir, que no constitueixi un subproducte dependent dels sistemes productius exteriors, més complexos. Caldria potenciar els diferents sectors productius en un model més harmònic dins de les possibilitats de esforç tecnològic propi o assimilat.

Els costos socials

La societat espanyola es mostra temorenca i insegura. Ha sigut suspès l'artícle 103 bé que el reglament no se sap. El treballador que es podia acomiadar amb indemnització pot ser reinserit sempre que ho vulgui. L'onada creixent de conflictivitat predisposa a l'autoritat central a cercar vies de cessió i concessió així com suggereix a les empreses que suportin el major nombre possible de treballadors. La pilota passa de l'Administració a les empreses. La venda de noves condicions en què aquestes es troben -augment matèries primes, augment preu petroli, augment productes bàsics, creixent competitivitat per l'extensió de processos productius internacionals i pel menor aranzel, les defenses laborals, la necessària ampliació de la pressió tributària...- comença a espantar a moltes empreses, la productivitat de les quals no creixia prou en el ben batejat triunfalisme desenvolupista espanyol. Empreses, d'altra banda, engrescades en el darrer quasi trieni (1972-1974) expansionista. La pressió laboral és el carrer -amb moltes limitacions, encara- perquè el fenomen espaiador de l'atur segueix extenent-se sense la contrapartida institucional que el faci menys insuportable, i perquè les condicions per refer una crisi són insolidàries per ésser patides bàsicament per una part de la població.

La plena ocupació que el delerós sistema institucional recerca, passa també per una fraseologia ben coneguda: cal cenyir-se el cinturó. El consum -i el creixement dels salaris- ha d'atemperar-se sinó disminuir perquè el capitalisme espanyol d'una manera menys difícil doni una nova empena productiva mitjançant inversions i exportacions.

En tot cas, la taxa de beneficis podrà assolir-se per la via indirecta -ara de nou inevitable- a curt termini d'augmentar alguns preus finals. De bon principi, la modificació de les tarifes elèctriques assegura la rendabilitat i l'autofinançament pel creixement d'aquestes indústries. Quan la evolució optada de les magnituds macroeconòmiques situa el consum com a "nova cenicienta" només manca assegurar als serveis públics un preu major i un cost superior -per tant- pel consumidor.

La lògica és la lògica. Després de molts anys de "miracle" es descobreix que s'ha crescut malament. La demanda de bases de consum -fonamentalment duraders- està en funció de la distribució de la renda; si aquesta és especialment mal distribuïda com es demostra pel cas espanyol, és evident que pels intervals de renda més baixa la demanda solvent de determinats bens de consum no té importància pel sistema productiu. Molt probablement, com a conseqüència, la erosió del seu poder adquisitiu sigui la forma velada de contenir encara més el seu consum i de facilitar el creixement del consum d'altres intervals de renda, o d'altres magnituds macroeconòmiques.

Cal -és evident- assegurar a les empreses la forma de sortir de la crisi. Tota la política econòmica immediatista s'orientarà en aquest sentit. L'atur pel sistema és insuportable. La disminució o atemperament subreptícia del consum és molt més possible perquè la conflictivitat que se'n deriva és més difícil. Tanmateix, les campanyes italianes de desobediència civil i el malestar per l'augment del cost de la vida poden trencar l'equilibri de laboratori de la política econòmica espanyola.